

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

pärandtehnoloogia magistriõpe

Piia Rand

EESTI KIRIVÖÖD: NENDE KIHELKONDLIKUD ERIPÄRAD

SAAREMAA NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: Inna Raud, MA, rahvusliku tekstiili lektor

Kaitsmisele lubatud:

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2020

SISUKORD

EESSÕNA	5
SISSEJUHATUS	6
METOODIKA	13
1. KIRIVÖÖ JA VÖÖKIRJA OSAD	17
1.1. Keskkiri	19
1.1.1. Kirja laius.....	19
1.1.2. Mustrite arv kirivöös.....	20
1.1.3. Värvide arv ja asukoht kirjas	22
1.2. Kirivööde ääred	23
1.2.1. Äärekirjadeta kirivööd	24
1.2.2. Plokilised äärekirjad	26
1.2.3. Diagonaalsed äärekirjad.....	28
1.2.4. Kahekordse äärekirjaga kirivööd	32
1.3. Kirivöö otste viimistlus	33
1.3.1. Korrastamata ja osaliselt korrastatud narmastega kirivööd	33
1.3.2. Korrastatud narmastega kirivööd.....	34
2. SAAREMAA KIRIVÖÖD	37
2.1. Saaremaa kihelkondade kirivööde iseloomustused.....	38
2.1.1. Sõrve kirivööd.....	38
2.1.1.1. Anseküla kihelkonna kirivööd.....	39

2.1.1.2.	Jämaja kihelkonna kirivööd.....	43
2.1.2.	Ida-Saaremaa kirivööd.....	47
2.1.2.1.	Jaani kihelkonna kirivööd.....	47
2.1.2.2.	Karja kihelkonna kirivööd.....	49
2.1.2.3.	Pöide kihelkonna kirivööd.....	53
2.1.2.4.	Valjala kihelkonna kirivööd	56
2.1.2.5.	Ida-Saaremaa kirivööde koondanalüüs.....	59
2.1.3.	Kesk- ja Lääne-Saaremaa kirivööd.....	62
2.1.3.1.	Mustjala kihelkonna kirivööd.....	62
2.1.3.2.	Püha kihelkonna kirivööd.....	67
2.1.3.3.	Kärla kihelkonna kirivööd.....	72
2.1.3.4.	Kaarma kihelkonna kirivööd	74
2.1.3.5.	Kihelkonna kihelkonna kirivööd	76
2.2.	Tulemused Saaremaa kirivööde kohta	79
2.2.1.	Saaremaa kirivööde laiused	82
2.2.2.	Värvieelistused Saaremaa kirivöödes	83
2.2.3.	Saaremaa kirivööde keskkirjad.....	85
2.2.4.	Saaremaa kirivööde äärekirjad.....	88
2.2.5.	Saaremaa kirivööde otsad	91
2.2.6.	Kirivöö tüüpide levik Saaremaal	92

KOKKUVÕTE	97
KASUTATUD ALLIKAD	100
Lisa 1. Näidistabel	104
Lisa 2. Joonised äärekirjade variatsioonidest	110
Lisa 3. Andmekogud Saaremaa kirivöödest	113
Lisa 3.1. Anseküla kihelkonna kirivööd	113
Lisa 3.2. Jaani kihelkonna kirivööd	125
Lisa 3.3. Jämaja kihelkonna kirivööd	128
Lisa 3.4. Kaarma kihelkonna kirivööd.....	146
Lisa 3.5. Karja kihelkonna kirivööd	149
Lisa 3.6. Kihelkonna kihelkonna kirivööd.....	156
Lisa 3.7. Kärla kihelkonna kirivööd	158
Lisa 3.8. Mustjala kihelkonna kirivööd	161
Lisa 3.9. Põide kihelkonna kirivööd	168
Lisa 3.10. Püha kihelkonna kirivööd	177
Lisa 3.11. Valjala kihelkonna kirivööd.....	192
Lisa 4. Saaremaa kirivööd Peterburis Venemaa Etnograafiamuuseumis ja vastavus ERMi vöödega.....	194
Summary.....	215
Lihtlitsents	217

EESSÕNA

Esimest korda hakkasin kirivõid uurima kursusetööna Tallinna Pedagoogilises Instituudis õppides. Võöd paelusid mind oma mustrite rohkusega ning kui olin ise vöö kudumise ära õppinud, käisin tudengina teisi sel teemal õpetamas.

Vahepeal unarusse jäänud huvi tärkas taas 2005. aastal, mil läksin rahvarõivakooli, et teha endale pikk-kuub ja tütrele rahvarõivakomplekt. Muuseumis komplekti juurde vööd valides tekkis probleem. Varasemast ma teadsin, et muuseumis on iga kihelkonna kohta sahtlitäis vööd, kuid nüüd enam sinna sahtlitele ligi ei pääsenud. Reeglid olid muutunud: valida tuli pearaamatu teksti järgi. See tundus mulle võimatu, seega sain kokkuleppele, et mulle tuuakse vööd fondist rohkem välja ja ma joonistan muuseumile nende mustrid, siis on järgmistel uurijatel ka lihtsam, sest tol ajal muis.ee-d veel polnud. Hakkasin Eesti Rahva Muuseumile joonistama esialgu Tartumaa kihelkondade vööd – igast 10-20 vöömustrit. Iisaku Muuseumi tellimusel sai joonistatud kõik Ida-Virumaa vööd, projektipõhiselt ka kõik Ambla kihelkonna vööd.

Vöömustrite joonistamine viis selleni, et 2013. aastal ilmus Saara kirjastuse väljaandel minu raamat „Eesti kirivööd“. Seal on vöökirju ja -kirjeldusi üle Eesti pea igast kihelkonnast. Kuna ma ikkagi vööde sahtlitele ERMi hoidlas ise ligi ei pääsenud, siis raamatu jaoks tegin valiku vöödest, mis koguhoidjad mulle välja tõid. Lisaks mustritele, kirjeldasin erinevad vöö kudumise tehnoloogiad (Rand 2013).

Praegu tegutsen põhikooli käsitööõpetaja ameti kõrvalt vööõpetajana rahvarõivakoolis ja ERMi töötubades. Olen hakanud ise vanu vööd koguma ning tihti näen neid kursuslastel. Kuna vööde kandmisajast on palju aega möödunud, siis tihti enam ei mäletata, kust kihelkonnast mingi vöö pärit on. Minult on tihti küsitud, kas ma oskan määrata kihelkondlikku kuuluvust. Oma pikaaegse vööhuvi tõttu on mõned märgid, mille järgi ma oskan paigutada vööd mingisse piirkonda, aga neid märke tean ma veel vähe, seega kõikidele küsijatele ei oska veel vastuseid anda. Jätkates uurimistööga, oskan tähele panna järjest rohkem nüansse, mida sellistes olukordades kasutada saan, et vähendada teadmiste puudujääki kirivööde kihelkondliku päritolu osas.

SISSEJUHATUS

Eesti riigi „kultuuripoliitika eesmärgiks on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ja luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks“ (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020).

Meie kultuurilise isolemise üheks väljendusvormiks on rahvarõivad, mille väikeseks, aga siiski oluliseks osaks on vöö. On usutud, et kirivöö oma maagiliste mustritega kaitses kurja eest ja oli sõnumi edasiandjaks kandja päritolu, perekonnaseisu jm. kohta. Iga kiri ehk muster kannab sõnumit, kuid sõnum on olemas vaid nende jaoks, kes märkide tähendust tunnevad. (Reemann 2009, lk 5). Nagu kindakirjadelgi on ka vöökirjadele antud nimetusi, kuid nende uurimine jääb praegusest tööst välja.

Eriti oluline oli vöö ajal, kui lukud ja nõöbid olid veel leiutamata, krõpsudest ning trukkidest rääkimata. Vöö hoidis rõivaid koos ja andis kehale tugevust. Mida kõvemini see ümber köidetud oli, seda tugevamaks keha sai (Manninen 2009, lk 317). Eks sama võib näha ka tänapäeva raskejõustiklaste jt raskuste tõstjate juures.

Aegade jooksul on meie aladel kasutatud erinevates tehnikates valmistatud võid. Varasematest aegadest on tekstiilvöödest tuntud kõlatehnikas kootud võöd. Kirivöötehnikas kootutest on esimesed leiud pärit Iisaku kandist 12.-13. sajandist pärinevast kalmest (Astel 1998, lk 55). 18.-19. sajandiks on kirivöö kudumine tuntud üle Eesti (samal). Enamasti oli see naistevöö. Mehed kasutasid kitsast kirivööd ainult Kagu-Eesti aladel särgi peal kantavana (samal, lk 57) või rituaalse esemena pulmakombestikus (ERM 13966)¹. Meeste võöd on olnud telgedel kootud võöd ehk *pussakad*, võrkvööd ja helmestikandiga kaunistatud võöd. Peale tekstiilvööde on olnud kasutusel nahast võöd ja rihmad. Muuseumikogudes on suurim valik kirivööd oma mustervariatsioonide ja laia leviku tõttu.

¹ ERM 13966 Vöö. Kinkija Karl Krass, Soosaare v. Krassi t. Tehtud Pillistvere kih. Nõmaveres. Asja vanus üle 100a. Sarnaseid laiu võid kandsid peiupoisid „pihtvööks“, kui nad pruuti ära tooma läksid. Vöö küljes rippus mõõk, millega peiupoisid pruuti mehekodu viies ristisid ukse ette lõid. Ka sõitsid nad (ratsa) ümber pulmarongi ja lõid tagasi maja juurde jõudes mõõgaga vastu katuse räästast. Isamees tõstis mõõga otsaga „sõba“ pruudi näo eest ära. – väljakirjutus ERM-i pearaamatust.

Kirivööd on aegade jooksul muuseumitesse korjatud palju. Eesti kirivöödest, kui olulistest naiste rahvarõiva detailidest on esimesena põhjalikumalt kirjutanud Soome-Eesti etnograaf Ilmari Manninen (1894-1935) oma artiklis „Eesti rahvariide ajalugu“ (2009 [1927] lk 309-318). Juba tema ajal oli ERMil vöökogu suuruseks 3784 eset (2009, lk 309). Sajandivahetusel oli ERMi vöökogus viis ja pool tuhat eset, millest kirivööd üle nelja ja poole tuhande (Astel 1998, lk 7). Praeguseks ajaks on täpset arvu keeruline leida, mina olen suutnud ERMis üle vaadata 3200 vööd või vöökatket (seisuga märts 2020), aga päris kõigini pole veel jõudnud. Oma mustrite rohkuse ja värvivariatsioonidega on need üks suur ja huvipakkuv kogum meie pärandkultuurist. Juba meie esimene väljaõppinud etnograaf Helmi Reiman-Neggo (1892-1920) kiidab Eesti „naisvööde“ ilu ja ornamendi ühtsust ning võrdleb neid naabrite omadega:

„Teiselt poolt on aga vööd ka just midagi iseäranis valtilist [märgilist]; vähemalt minu teada pole ühelgi sugurahval midagi sarnast. Soome vööd on lihtsad, laudadel koetud; keerulisema kirjaga vöösid hüüatakse Karjalas „viruvöödeks“. Selle asemel aga on vööd ühised meile ja meie lõunapoolsetele naabritele, lätlastele ja leedulastele. Meil on nad üle kogu eestlaste asumisala lagunenud, olgu nad kitsad Muhu „poogad“, Räpina „puuted“ ehk Halliste „puidikud“; olgu nad peenikesest, kribulist kirja nagu Karksi „üükesed“, ehk rahulikud suurepäraselt laia ja keerulise kirjaga mahedavärvilised Põltsamaa „vööd“ ehk Tarvastu kriiskavpunased „öökesed“, kiri on pea igal pool ühetaoline. Ta on palju enam komplitseeritud kui meie uskumata rohkearvulistes.[---] suurekirjakinnastes.“ (Reiman-Neggo 2013, lk. 169)

Seega on piirkonniti vööde tegemise ja kandmise kultuur olnud erinev. Olulisemaid uurinuid vöödest on teinud I. Manninen (2009 [1927]) ja E. Astel (1998). Nad on kirjeldanud meie kirivööde rohkust ja ilu, samuti kirjeldanud vöödega seotud kombestikku. E. Astel on oma raamatus kirjeldanud mõnevõrra piirkondlikke iseloomujooni, aga päris põhjalike kihelkondlike eripäradeni ta ei jõua. Ka Manninen räägib topograafilistest erinevustest ainult üldjoontes ja väidab, et „topograafilisi erinevusi on vöödes raske eristada“. Samas Saaremaa vööd reetvat oma päritolu just sinise või musta põhjaga, millel on punased kirjad. Eriti äratuntavad pidid olema Mustjala vööd. (2009, lk 317-318)

Täpsemaid mustriuringuid Eesti vöödest pole mul õnnestunud leida. Tean, et vöömustrite tähendustega on Eestis tegelenud Tõnis Vint, aga kirjutisi sellest ei ole ma leidnud. Raamatutes on ainult üldisemad kirjeldused. Mitmetes rahvarõivaraamatutes on ilmunud muude kirjelduste hulgas vöökudumise õpetusi (Kurrik 1938, Rand 2013) ja vööde mustreid/pilte (Kaarma, Voolmaa [1981], 2015; Astel 1998), kuid neis pole kihelkondade eripärasid välja toodud. Mõningaid tähelepanekuid on tehtud, aga täpsemat süsteemi ei ole. Eraldi oma piirkonna vöötraditsioonidest on ilmunud raamat Kihnu vööde kohta (Aav jt 2019). Teiste piirkondade kohta ilmunud rahvarõivaraamatutes nt Saarde (Kuum, Rea 2015), Virumaa (Loite 2017), Vändra (Raud 2016), Pärnumaa (Kont jt 2017), Vooremaa (Kull 2014) jt on vöödest juttu rohkem lühikirjelduste ja mustrite tasemel, taustaks kandmise kombeid, aga üldisemaid iseloomustavaid kirjeldusi neis pole. Samuti on ilmunud raamat Saaremaa rahvarõivaste kohta (Soorsk 2008).

Põhjalikult on uurinud I. Raud ühe kihelkonna – Vändra kihelkonna kirivööid (Raud 2010). Ta on ära kirjeldanud Vändra vööde pikkused, laiused, värvid, ornamentika tüübid ja äärekirjad. Ta on võrrelnud neid naaberkihelkondade vöödega. Tugevat paikkondlikku eripära, võrreldes naaberkihelkondadega, Vändra kirivööde uurimisel ei selgunud. Selgusid küll kasutatud põhivärvid, aga tüüpilist mustrit välja ei tulnud (Raud 2010, lk 69).

Meie naabrid lätlased on uurinud oma rahvalikke mustreid ja sealjuures vööde omi. Lätis on välja antud raamat, kus on uuritud kolme piirkonna – Alsunga, Kalsnava ja Krustpils – kirivööid ja jagatud need iseloomulikeks rühmadeks vastavalt ornamendile, kasutatud värvidele keskkirjas ja äärekirjades, põhjalõime värvile ja materjalile (Karlsone 2014).

Kokkuvõtteks, vööde kohta on pildimaterjali palju ilmunud, on uuritud vöödega seotud kombeid ja uskumusi. On arusaadav, et vööd Eesti erinevates piirkondades erinevad mingites detailides, aga süsteemselt on välja toomata need omadused, mis ühe piirkonna/kihelkonna vööid ühendavad ja teiste piirkondade/kihelkondade vöödest eristavad. Et sellised kirjeldused meie vööde kohta on veel tegemata, siis oma tööga tahan hakata seda lünka täitma. Oma töös saan ma aluseks võtta ja edasi arendada mõlema eelnevalt mainitud uuringu – nii Inna Raua kui ka Anete Karlsone poolt kasutatud meetodikaid. Uurin nii materjalikasutust kui kirja ülesehitust. Oma töös võtangi vaatluse alla vöö detailid nii kirjas, materjalis kui ka lõppviimistluses.

Olen vöödega juba pikalt tegelenud, neid nii kudunud kui veel rohkem nende mustreid vöödelt maha joonistanud. Tahan juba joonistatud ja muuseumites veel uurimata vööde põhjal teha süsteemi (materjalikasutus, kirja ülesehitus, mõõdud), et tekiks arusaam piirkondlikest erijoontest Eesti vöödes. Seoses rikkaliku esemevaraga annab see eelise nii mõnegi teise tekstiiltehnika ees.

ERMis on palju teadmata päritoluga ehk „kodutuid“ võid. Need vööd võiks ju ka ära „kodustada“, sest muuseumis käiakse ikka mingi kindla piirkonna esemeid uurimas, kuid ERMi koguhoidjate sõnul puudub huvi nende uurimiseks. Loodan, et minu töö põhjal on võimalik hakata neid teadmata päritoluga võid määrama kui mitte kindla kihelkonna, siis vähemalt mingi suurema või väiksema piirkonna juurde.

Vajadusest veel: oma tegevuse käigus vööõpetajana olen näinud õpilaste probleeme vööde valikul. Kui õpilasel on soov teha korrektset rahvarõivakostüümi, siis sinna juurde õige vöö valik võib osutuda keeruliseks. Ühelt poolt on ilmunud päris palju rahvarõivaraamatuid ja samuti on kasutada samuti Eesti muuseumide infosüsteem muis.ee. Raamatutes avaldatud võid on juba palju tehtud, kuid kui tahetakse midagi pisut teistsugust, aga ikkagi autentset, siis tuleb uuringuid MuISis teha. Et MuISi otsingud õnnestuks, selleks on vaja mõningast MuISi kasutamise oskust ja kriitilist mõtlemist, kuna otsinguga ei pruugi välja tulla ainult õiged tulemused, vaid ka palju eksitavat.

Kahjuks pole MuISis kõikidel esemetel veel mõõte ja legende, seega ainult kihelkonna otsingu järgi ei pruugi välja tulla vaid õiged vastused, vaid nii mõndagi muud – kas korjatud sellenimelisest kohast, sest Eestimaal on mitmeid samanimelisi kohti – või kogutud sellenimelise isiku poolt kuskilt mujalt. Samas on võid kasutatud palju andidena ja nad on liikunud erinevate piirkondade vahel ja kui puuduvad laiemad teemakohased teadmised, on eksitused kerged tulema. Lisaks esineb MuISi sisestatud informatsioonis vigu.

Oma ERMis tehtud praktika käigus võid uurides tuvastasin 150 vööd, millel olid MuISis valed fotod juures (andmed olen edastanud). MuISi vigade, väheste andmete või taustateadmiste nappuse tõttu satuvad vead ka uurijate töösse. Nt G. Kõppari TÜ VKA seminaritöös Põhja-Viljandimaa vöödest on hõlmatud võid nii Tartumaa Võnnu (ERM 9163) kihelkonnast, kui ka Harju-Risti kihelkonna tüüpi vööd (ERM A77:7; ERM A509:2337). Kriitiliselt

tuleb suhtuda muuseumieseme topograafilisse määratlusse. Tuleb lugeda legende ja kui muuseumieseme saamisloosse on märgitud „ostmine Viljandi komisjonipoest“, siis see ei pruugi tähendada, et tegemist on Viljandi kihelkonna vööga (ERM HM E 170, ERM HM E 168 – Viljandimaa vöödega on küll tegemist, aga need on pigem Lõuna-Viljandimaa ehk Mulgimaa vööd, aga mitte Viljandi kihelkonna vööd). Seega on vaja uurijatele ja rahvarõivaste valmistajatele abivahendit või andmebaasi, mis sisaldaks kirjeldusi erinevate rahvarõiva osade kohta kihelkondade kaupa. Just selles võtmes, millised on selle kihelkonna esemete tüüpilised tunnused ja millised esemed on erandlikud ning mille järel tegemisest selle piirkonna kontekstis võiks hoiduda.

Eesti kirivööde kihelkondlike eripärade määratlemine on oluline oma pärandkultuuri sügavamaks tundmaõppimiseks. Kui on teada piirkonna vööde iseloomulikud näitajad, siis on suurem võimalus kokku panna õigeid, aga sealjuures erinevaid rahvarõivakomplekte, võtta muuseumidest kasutusele siiani „kodutute“, st seni veel tundmatu päritoluga vööde mustreid. Oluline on iga piirkonna pärandi põhjalikum tundmine. Samamoodi nagu seelikutriibu või tikandite järgi võib jagada rahvarõivaste piirkondlikku kuuluvust, peab saama seda teha ka vööde järgi. Kui me tunneme oma pärandit pisiasjadeni, siis on lootust, et kogu pärandi püsimiseks pikema aja vältel, sest kui hakata mööndusi tegema, siis võib lõpuks kõik kaduma minna. Hoiame seda, mis meil olemas on. Tuletame meelde vanu meistreid ja püüame mõista, miks nad oma töid tegid nii nagu nad tegid. Miks nad kasutasid just selliseid materjale, värve ja mustreid? Mis neid selle juures on mõjutanud, kas ainult praktiline vajadus, vajadus ilu järel või veel midagi? Kuidas saadi värve, millal mingit värvi üldse kasutada võis, kes või mis lubas või keelas? Mõjutajateks võisid olla nii kliimaatilised olud, usulised kombad, kohalikud taimed, kaubandussuhted ja -võimalused kui ka kohalikud töekspidamised.

Mina oma töös käsitlen ainult naiste kirivööid. Kõrvale jätan meeste kirivööd, mis olid levinud kitsal alal Kagu-Eestis särge peal kantava vööna. Välja jätan ka peaaegu läbivillased (läti-lapilised) vööd, mis on küll Evi Asteli poolt kirivöö kategooriasse liigitatud, kuid need oma väikeste mustritega moodustavad selgelt eristuva rühma ja vajavad teistsugust uurimist. Uurimise alt jätan välja 20. sajandi teisel poolel tehtud vööd, mis tihtipeale on juba vanade esemete järgi tehtud (näiteks ARS-i ja UKU toodang, Kanadas ja Austraalias väliseestlaste

poolt tehtud vööd, mis on Kurriku raamatu (1938) järgi tehtud). Uuritud vööde tegemise aeg on enamasti 19. sajand – 20. sajandi esimese pooleni.

Oma uurimistöös tahan ma anda ülevaate Eesti kirivöödest väliste andmete põhjal. Vöödega seotud kommetele ja uskumustele ma seekord suuremat rõhku ei pane. Tegemist on kvalitatiiv-kvantitatiivse esemeuurimise tööga. Andmekogud tekivad kvantitatiivsel meetodil muuseumiesemete uurimise baasil.

Minu uurimistöö **keskseks uurimisküsimuseks** on: Millised on iga kihelkonna kirivööde eripärad? Ehk selgitada välja tunnuste kogumid vastavas kihelkonnas kasutatud kirivöödel.

Selleks on vaja välja selgitada, millised näitajad või pigem näitajate komplektid kirjeldavad ära vööde kihelkondliku eripära. Enamasti ei ole ühe tunnuse abil võimalik piirkonda määrata, samas võib mõni üksik tunnus mingis piirkonnas olla väga iseloomulik.

Selle uuringu raames tegelen kogu Eesti kontekstis rohkem Saaremaa kirivööde uurimisega ning see selgitab välja esiteks tunnuste kogumid ja selgub, kas on üldse võimalik määrata kirivööde kihelkondlikku kuuluvust või tuleb piirduda maakondliku või maakonna osa kuuluvusega (näiteks Lääne-Saaremaa).

Oma seniste uuringute põhjal võin öelda, et meie kirivööid iseloomustavateks tunnusteks on:

- kasutatud materjal;
- mõõtmed (pikkus ja laius);
- otsanarmaste olemasolu, pikkus ja töötlus;
- vöökirja kompositsioon – millistest osadest kiri koosneb, mitu erinevat kirja ühes vöös on;
- keskkirja laius (mitu kirjalõnga) ja kasutatud värvide arv ja asukoht;
- ornamendi tüüp;
- äärekirja olemasolu ja tüüp;
- värvilise äärelõnga olemasolu;
- küüde olemasolu, nende arv, värv ja paigutus mustris;
- vöökudumise tehnika (tehnoloogilised erisused).

Minu uurimistöö **eesmärgiks** on välja selgitada kihelkondade kaupa esmalt Eesti kirivööde-tunnuste kogumid ja seejärel eripäraste tunnuste kogumid Saaremaa vööde näitel. Valisin Saaremaa, sest esmapilgul paistavad seal kihelkondlikud erisused hästi välja. See võib olla tingitud geograafilise eraldatuse tõttu muust Eestist. Selle piirkonna järgi väljatöötatud süsteemi järgi saab edasi minna järgmiste piirkondade uurimise juurde. Peale tunnuste tekstilise määramise tahan üldisemate – laiemalt levivate – tunnuste kohta koostada levikukaarte. Võimalusel püüan tuvastada ajastulisi arenguid kihelkonnasiseselt.

Oma uurimistöö metoodika peatükis alguses selgitan, kuidas ja mille põhjal on tekkinud andmekogud, milliseid kirivöö detaile ma olen uurinud, milliseid uurimismeetodeid ja vahendeid olen kasutanud kogutud andmete töötlemiseks ja tulemuste saamiseks.

Esimeses peatükis võtan vaatluse alla Eesti kirivööde osad, nende tüpoloogia ja millistes kombinatsioonides need osad vöödes esinevad. Selles peatükis käsitlen võid üle Eesti, kuid võimalusel toon näiteid Saaremaa kirivööde kohta.

Töö teises peatükis kirjeldan täpsemalt Saaremaa kihelkondade kirivööde iseärasusi, kõigepealt kihelkondade kaupa ja hiljem üldistades. Analüüsi aluseks on 373 vööd (ERMist 339, Saaremaa Muuseumist 24, Soome Rahvusmuuseumist neli vööd, kuus vööd raamatust (Kurrik 1938)). Lisaks võrdluseks 84 Vene Etnograafiamuuseumi vöö fotod. Kokku olen uurinud 457 Saaremaa kirivööd.

Magistritöö esimeses lisas on näidistabel ühe kihelkonna (Püha kihelkonna) kirivööde andmetega. Teise lisasse olen ära toonud kolm joonist kirivööde äärekirjade tüüpide variatsioonidest. See on edasiarendus minu artiklist, mis ilmus *Studia Vernaculas* (2018). Vööde pildid on siin töös antud horisontaalselt ehk kandmise pidi, mustriskeemid aga püstiselt nagu need tavaliselt kudujal ees on. Kolmas lisa sisaldab kihelkondade kaupa Saaremaa kirivööid, mis on jagatud oletatavate ajastute või visuaalsete tüüpide järgi. Seal on lisaks muuseumi numbri- ja MuISi lingile ka pilt ja lühiaandmed. Lisas 4 on ära toodud Venemaa Etnograafiamuuseumis olevate Saaremaa vööde pildid koos tuvastatud ERMi vastetega.

METOODIKA

Oma teema uurimiseks:

- Olen uurinud Eesti kirivõid erinevates Eesti muuseumides. Põhitähelepanu oli ERMi kogudel (olen uurinud 3229 vööd), aga uurisin vööd veel Eesti Vabaõhumuuseumis (22), Saaremaa muuseumis (24), Seto Talumuuseumis (86) ja Viljandi Muuseumis (12) – kokku üle 3300 vöö. Eeltöö enne muuseumikülastust sain teha muis.ee-s.
- Saaremaa kirivööde uuringusse arvestasin juurde aegade jooksul ERMi kuus kadunud vööd, mis H. Kurriku raamatus (1938) on avaldatud.
- Lisaks leidsin Eesti vööd Soome finna.fi lehelt (siia uuringusse neli Kärla khk vööd).
- Saaremaa vöödest sain pilte Peterburist Venemaa Etnograafiamuuseumist (86), lisaks leidsin neid N. M. Kalašnikova raamatust (2014), kuna neil puudusid põhimõõdud, siis ei saanud neid küll analüüsi kaasata, vaid kasutada lisamaterjalina.
- Suhtlesin Saaremaa rahvarõivauurijatega (Mareli Rannap ja Mari Lepik). Mari Lepik on pärimuskultuuri spetsialist, kes on uurinud Sõrve kohalikku pärimust: vanadelt fotodelt ja sealsetelt vanadelt inimestelt. Ta tunneb kohalikku ajalugu. Küsitlesin teda Sõrve vööde erisuste teemal. Mareli Rannapilt sain Venemaa Etnograafiamuuseumi vöödest tehtud fotosid.
- Uurisin vöödega seotud materjale ERMi etnograafilisest arhiivist.

Andmekogud (Lisa 3) koostas Muis.ee ja muuseumikogude põhjal. Eeltööna uurisin vööd esialgu muuseumide infosüsteemi abil. Selleks, et MuISist võimalikult palju andmeid kätte saada, varieerisin päringuid, sest siis sain rohkem tulemusi kätte. Tegin endale kihelkondade kaupa tabelid, milles olid muuseumi numbrid, tekst eseme kohta (pikkus, laius, materjal, legend saamise kohta) ja pilt. Muuseumis kohal käies sain vööd üle mõõta ja kontrollida fotode õigsust. Muuseumites on vööd eri aegadel mõõdetud erinevalt, vahel on üldpikkus, vahel pikkus ilma narmasteta. Mina mõõdan üldpikkuse ja lisamärkusena panen omale kirja narmaste pikkuse ning töötluse mõlemas otsas. Kahjuks kõik pildid ei ole päris õigesti

seostatud õigete esemetega, seetõttu tuleb kriitiliselt suhtuda MuIsi piltidesse. Oma tähelepanekud olen edastanud, et vead parandataks, sest nagu eelnevalt öeldud ERMi praktika käigus tuvastasin ainuüksi 150 valesti seostatud fotot. Hiljem on neid lisandunud veelgi, enam pole kokku lugenud, aga MuIsi tagasiside kaudu on võimalik vigadest kohe teada anda. MuIsi pilti sain vööga võrrelda ja täpsustada nii mõõte, kui otste töötlust, mis alati pildilt näha ei ole.

Lisaks tulid esemete otsese vaatlusega välja vööde mustrite omapärad ja variatsioonid. Kogu vöö ju ühele pildile ei mahu. Samuti pole piltidelt alati näha vöö mõlemat otsa. Mitte alati pole vöö otsanarmaste töötlus mõlemas otsas sarnane.

Kui muuseumis olid pildid kontrollitud, siis täpsemad värvide ja lõngade kokkulugemised jäid koduseks ülesandeks. Kirjalõngu on suurendatud pildilt hea kokku lugeda, selleks on meie MuIsi pildid piisavalt hea kvaliteediga, Soome analoogi puhul pildid kahjuks nii detailsed ei ole.

Peale vööde ülevaatus kandsin uuritud vööde andmed kihelkondade kaupa Exceli tabelisse (näidis Lisa 1), mille abil sain analüüsida kihelkondlikke omadusi. Päris kõiki ERMis olevaid vööd pole mul veel õnnestunud üle vaadata. Lüngad on sees Harju- ja Pärnumaa ning teadmata päritolu vööde uurimises. Teadmata vööd vaatasin MuIsis läbi ja tellisin kontrolliks välja need, mis tundusid Saaremaa kirivööde moodi olevat. Samuti ka üldise Saaremaa määratlusega vööd, et nende määratlust täpsustada.

Kõrvale olen jätnud Muhust ja Hiiumaalt kogutud vööd, sest seal puudus igapäevane kirivöö kandmise traditsioon. Muhus mindi kõlavöölt üle pandlaga *hiilerihmale*, kirivöö tehnika oli küll Muhus tuntud, kuid vööl kandmiseks selles tehnikas kootud paelu ei kasutatud. Neid kasutati särgi serva kaunistuseks. Samuti Hiiumaal oli tehnika tuntud, aga seelikutel kasutati seal rõhkude ja vaskkaunistustega nahkrihmasid, kirivööd kasutati *laikuue* kinnituseks. Kõiki ülevaadatud vööde andmeid pole veel jõudnud tabelitesse vormistada, aga Viru-, Võru-, Seto-, Saare-, Tartu- ja Järvamaa vöödest saan juba analüüse teha.

Tekkis Exceli-põhine kihelkondlik andmebaas, mille täismahus avaldamine lisas pole otsustarbekas (näidis Lisa 1). Peale andmete sisestamist sain hakata analüüsima vööd erinevate tunnuste alusel. Nendesse tabelitesse sai iga vöö kohta järgmised andmed:

- mõõdud – vöö(tüki) pikkus, laius, otste pikkus ja töötlus;
- kiri – laius lõngades, värvide arv ja asukoht kirjas (keskel, servas, vahepeal), mustrite arv kirjas, sümmeetria/asümmeetria vöö pikitelje suhtes;
- ääred – äärekirja olemasolu ja tüüp, laius, kasutatud värvide arv;
- jooned – värvilise äärelõnga olemasolu, küüde hulk, kasutatud värvide hulk ja asukoht;
- otsakirjade olemasolu;
- tausta värv ja materjal – linane, puuvillane, villane.

Excelipõhises andmete analüüsis kasutasin järgmisi statistika mõisteid „Andmeanalüüsi ja statistika oskussõnastiku“ (term.eki.ee) järgi:

- Min – miinimum – kogumi või jaotuse väikseim väärtus.
- Max – maksimum - kogumi või jaotuse suurim väärtus.
- Mood – jaotuse suurima sagedusega väärtus.
- Mediaan – suuruse järgi järjestatud jaotuse väärtuste või variatsioonirea keskmise liikme väärtus; kahe keskmise liikme puhul nende aritmeetiline keskmine.

Tabelid said päris andmemahukad, aga sealt on võimalik nii mõndagi analüüsida. Kõigepealt saab vöö mõõtudest leida maksimumi, miinimumi ja keskmised (mood ja mediaan) pikkuste ja laiuste kohta. Kirja laiuse iseloomustuseks saab sealt kihelkondade kohta leida miinimumi, maksimumi ja moodi lõngade arvu kohta, värvide arvu ja asukoha kirjas, südame olemasolu, kirjade sümmeetrilisuse ja asümmeetrilisuse vöö pikitelje suhtes, äärekirja tüüpide eelistuse kihelkondade kaupa. Tekkinud andmete põhjal teen kaarte erinevate tunnuste leviku kohta. Aluskaardina kasutan Eesti regilaulude andmebaasi lehelt pärit kaarti (folklore.ee). Saaremaa kihelkondade kirivööde kohta koostan täpsemad iseloomustused arvestades vöödelt leitud erinevaid detaile ja muid arhiivandmeid.

Peale Exceli-põhise uurimise püüdsin võid jaotada visuaalse vaatluse järgi esialgu vöötüüpideks ja võimalusel ka leida nende tüüpide ajalist järjestust. Printisin vööde pildid välja ning püüdsin iga kihelkonna võid piltide järgi grupeerida kasutatud värvi (loodusvärvid või anilliinvärvid, mis leiutati 19. sajandi keskel), erinevate mustriosade olemasolu ja tüüpide järgi. Jagamisel arvestasin samuti materjali: arvasin linsed vanemaks ja puuvillase taustaga

vööd uuemateks – esimene tööstuslik osaühing Kreenholmi Puuvillamanufaktuur rajati 1857 (Tekstiilitööstuse ajalugu ... 2020), üldisemalt tuli puuvillane niit kasutusele 20. saj algul (ERM Vaibakogu 2020). Samas võis puuvillane niit pärineda ka üle mere Rootsist. Pisut arvestasin kulumise astet – väga uue väljanägemisega vöö ehk kõige vanem pole, aga samas väga kulunud vöö ei pruugi samuti vana olla. Vöökirjade arengus toimuvad aegade jooksul muutused, esialgu keerulisemaks, hiljem vöökandmise lõpupoole hakkavad kirjad jälle lihtsustuma. Tulemused vöötüüpide leviku kohta on teises peatükis (PT 2.2.6.).

Vihjeid vööde kasutamise, kandmiskommete ja valmistamise kohta otsisin ERMi etnograafilisest arhiivist (EA) ja korrespondentide vastustest (KV), harvadel juhusel oli neid ka vöö enda legendides. Kõige suurema hulga Saaremaa vöödest moodustavad arhitekt Johannes Leopold Gahlnbäcki kogud A290 (128 Saaremaa vööd ja paela) ja A316 (35 Saaremaa vööd) (aastatest 1906-1912), millel kahjuks erilisi legende ja dateeringuid ei ole.

Seega ajalised tüpoloogiad tekkisid ERMi Etnograafilisest arhiivist saadud vihjete, muuseumivööde umbkaudsete dateeringute ja visuaalsete vaatluste põhjal oletuslikult.

1. KIRIVÖÖ JA VÖÖKIRJA OSAD

Vööd moodustavad ERMi etnograafiliste esemete kogudest ühe suurema. Võid on palju kasutatud nii vajaduse pärast kui kommete tõttu, seetõttu on nende rohkus suur. Piirkonniti on erinev vööde laius ja mitmekesine on ka vöömustrite ülesehitus. Vöödelt saab välja lugeda erinevaid mustri osi. Laiematel vöödel on neid rohkem, kitsamatel vähem. Vöökirjad on tehnoloogiast tulenevalt enamasti geomeetrilised, koosnedes mitmesugustest rombide ja kaldristide süsteemidest. Vöökandmise hilisemal ajal tekkisid Lääne-Eesti vöökirjadesse ka stiliseeritud inimfiguurid ja taimekujundid (foto 1).

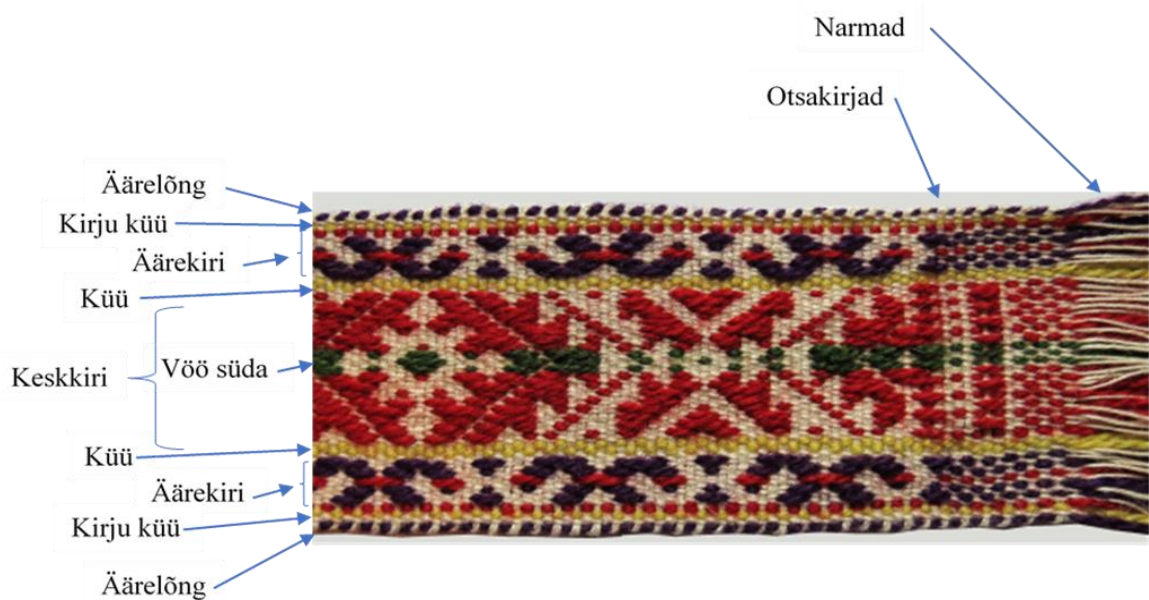

Foto 1. Tittedega vöö Tõstamaalt ERM A784:158 (ERMi foto)

Kirivöö ehk korjatud kirjaga vöö on enamasti pleegitatud valgele linasele põhjale korjatud värvilise villase kirjaga naistevöö. „Korjamise tõttu sai üks pool villasem kui teine, see oli vöö „hüva“ pool“ (Manninen 2009, lk 313). Rahvapärasest kunstist on seda kasutanud Eesti, Läti ja Leedu. Kirivööd on olemas ka skandinaavia rahvastel: norralastel (Torgenrud 2015), rootslastel, saamid (Foulkes 2013, 2014) ja soomlastel. Soomes on need vööd tuntud *viironvyö* nime all (Kaukonen 1965). Seda vööliiki tuntakse samuti idapoolsetel soome-ugri aladel (Kalašnikova 2014).

Mõisteid vöökirja kohta, mida on kasutatud vöökudumise õpetustes (Kurrik 1938, lk 3; Mälksoo 1947, lk 186) (joonis 1):

- **Keskkiri** – suur kiri piki vööd. Enamasti geomeetriline, võib olla keskjoone suhtes sümmeetriline või asümmeetriline. Moodustab kõige laiemat osa vööst.
- **Vöö süda** – vöö keskkirja keskel olev teist värvi joon.
- **Äärekiri** – väike iseseisev kiri mõlemas vöö ääres. Äärekirjad võivad olla plokilised või diagonaalsed.
- **Küü** – värviline siksakjoon piki vööd, mis asub kirjade vahel või vöö ääres. Enamasti koosneb küü kahest samavärvilisest villasest lõngast. Mõnes piirkonnas on levinud ka kolmelõngalised küüd, neil on välimised lõngad üht ja sisemine lõng teist värvi.
- **Äärelõng** – vöö servades jooksev üksik värviline villane lõng.
- **Taustalõng** – enamasti pleegitatud linane niit, 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse vöödel ka puuvillane. Piirkonniti võib olla taustaks sinine linane või puuvillane (mõned kihelkonnad Saaremaal) või värviline villane lõng (tumesinine Püha kihelkonnas, must Püha ja Sõrve vöödel, punane mõnel Võrumaa vööl). Taustalõngu mustrisse ei märgita, seega üldjuhul mustrianalüüsis ei käsitleta.

Joonis 1. Vöökirja osad (*Autori vöö ja foto*)

Kõige laiema osa kirjast moodustab keskkiri. Enamasti on see sümmeetriline laiem kiri piki vööd (joonis 1). Mõnes piirkonnas (nt Põlva ja Räpina khk) on levinud vöö pikitelje suhtes asümmeetrilised kirjad. (foto 4). Keskkirja keskel võib olla ühe kuni viie lõnga laiune muust kirjast eri värvi vöö süda (joonis 1).

1.1. Keskkiri

Keskkirja iseloomustavateks näitajateks on kirja laius (mitu kirjalõnga), kasutatud värvide arv ja asukoht. Samuti on iseloomustavaks tunnuseks vöös kasutatud mustrite arv ja ornamendi tüüp. Nagu eelnevalt öeldud, taustalõngu kirjas ei märgita. Üldjuhul on kõikjal kirjalõngade vahel kaks linast taustalõnga. Erandi moodustavad Seto *paarilised* vööd (foto 2), millel võib kirjalõngade vahel olla kolm taustalõnga (vahel vaheldumisi üks ja kolm taustalõnga).

Foto 2. Seto paariline vöö ERM A563:1841 (ERMi foto)

1.1.1. Kirja laius

Laiemad vööd on olnud Ida-Saaremaa ja Põhja-Viljandimaa kihelkondades. Keskkirja laius sõltub lõngade arvust ja kasutatud materjali jämedusest. Oma uuringute põhjal võin väita, et lõngade arv kirjas võib olla viiest lõngast kitsa paela puhul kuni 49 lõngani (Tarvastu ERM 3376, foto 3) laia vöö puhul. Samas lõngade arv ei pruugi näidata vöö laiust, vöö laius võib sõltuda hoopis lõngade jämedusest. Tihti pole rohkete kirjalõngadega vööd ülemäära laiad, sest on kasutatud peenikest taustalõnga, mis teeb kogu vöö tihedaks ja kitsaks. Näiteks Meremäe vööl ERM A411:5 on 43 kirjalõnga, aga kogu vöö laiuseks on ainult 4 cm.

Vöö keskkiri võib olla sümmeetriline või asümmeetriline. Enamasti on Eesti kirivööd piki suunas sümmeetrilise kirjaga. Seetõttu on vöödel paaritu arv kirjalõngu. Üksik lõng jääb kirja keskele sümmeetriateljeks. Samas Räpina ja Põlva kihelkondades on levinud asümmeetrilise kirjaga vööd. Üksikuid asümmeetrilisi vööid on muudest piirkondadest samuti kogutud. Nendel vöödel võib olla paarisarv kirjalõngu (foto 4).

Foto 3. Kõige suurema kirjalõngade arvuga vöö, Tarvastu ERM 3376 (ERMi foto)

Foto 4. Asümmeetrilise kirjaga vöö, Põlva ERM 357 (ERMi foto)

1.1.2. Mustrite arv kirivöös

Suurem osa Eesti kirivöödest on kogu ulatuses ühe kirjaga. Vahel tuleb ette mustrikatsetusi vöö alguses, seega võib mõne vöö otstes olla erilisi motiive. On piirkondi, kus on tüüpiline mitme mustri kasutamine, näiteks Harju-Risti ja Sõrve kihelkondade vöödel (foto 5). Tüüpiliselt Kihnu kirivööl on kaks kirja – pool vööd on sümmeetrilise (lapilise) kirjaga ja teine pool vööst asümmeetrilise (*küüsilise*) kirjaga (foto 6). Kandmisel jääb *küüsiline* kiri peale poole. (Aav jt 2019 lk 7).

Foto 5. Kahe ühevärvilise sümmeetrilise kirjaga vöö Jämaajalt ERM 5945 (ERMi foto)

Foto 6. Kahe kirjaga vöö Kihnust ERM 1339. Üks kiri on sümmeetriline, teine asümmeetriline. Vöö keskel on teist värvi süda. (ERMi foto)

Üksikuid mitmemustrilisi võid võib ette tulla üle Eesti. Läänemaa vöödes on olnud üksikuid erinevaid motive võos mingi vahemaa järel. ERMi kogudes on mõned vööd, millel on kirjade arv väga suur. Näiteks ühel Tõstamaa vööl isegi 54 erinevat kirja „*Üliõp. M. Madisson vöökudujalt (Tõstamaal) tellinud. Vöökuduja pidi kõik vöökirjad, mis ta oskas, ühte võösse kuduma.*“ (ERM 14504 foto 7), Vigala vööl (ERM 18760) 17 kirja ja Karuselt kogutud vööl 15 kirja (ERM 8694) "*Vana vöökuduja kirjade unustamist kartes, tegi kõik vöö kirjad ühesse võösse kokku*". Pärnu- ja Läänemaa ja ka Põhja-Sakala kihelkondade vöödele on iseloomulikud vöö otstes väikesed kirjad (fotod 7 ja 10 lk 22).

Foto 7. Tõstamaa paljude mustritega ühevärvilise kirjaga vöö ERM 14504 (ERMi foto)

1.1.3. Värvide arv ja asukoht kirjas

Suur osa Eesti kirivöödest on ühevärvilise kirjaga (fotod 2, 4 ja 6). On võid, mille keskel on teist värvi süda (fotod 6, 8, 9, 10). Seto vöödele on iseloomulik, et lisaks südamelõngale on mustri sees veel kummalgi pool üksikud teist värvi *ilolangad* (foto 8). Omamoodi reeglid on ka Halliste vöödel. Seal on vanemat tüüpi vöödel põhiliselt potisinises kirjas vaheldumas üle ühe või kahe sinise lõnga üksikud rohelised ja madarapunased lõngad (foto 9).

Foto 8. Meremäe *ilolangadega* vöö
ERM A411:26 (*ERMi foto*)

Foto 9. Kohatiste üle kogu kirja jagatud
teist värvi lõngadega Halliste vöö ERM
A509:1237 (*ERMi foto*)

Mõnele piirkonnale on omane, et teist värvi lõngad jäävad keskkirja serva. Põhja-Sakalamaal on lisaks teist värvi südamele üksik sinine lõng mõlemal pool kirja servas (foto 10). Põhja-Eesti kihelkondades on tihtipeale vöö ääred teist värvi, eraldi äärekirju neis vöödes pole (foto 11).

Foto 10. Lisaks värvilisele südamele on
kirja servas üksik sinine lõng, Kolga-
Jaani ERM A315:3 (*ERMi foto*)

Foto 11. Vöökirja servad on teist värvi,
Väike-Maarja ERM 12957 (*ERMi foto*)

1.2. Kirivööde ääred

Praeguses peatükis uurin lähemalt vöökirja väiksemaid osi. Mõnes kihelkonnass on vöödel servas värviline äärelõng, mõne kihelkonna vööd on ilma äärelõngata. Nende servad on linnased – on öeldud, et *äär on loomata* (nt vööde kirjeldused ERM pearaamatus ERM A139:1, ERM A179:2, ERM A178:24). Linase äärega vööd on levinud näiteks Setomaal (98%), Võrumaal (90%), Virumaal (71%), Tartumaal (59%) ja Järvamaal (56%).

Vöö servades on erinevaid väikseid kirju ehk äärekirju (fotod 12 ja 14). Äärekirjade laius võib olla kitsas – üks kuni kolm lõnga, keskmise laiussega – neli kuni seitse lõnga ja laiad äärekirjad – kaheksa kuni üksteist lõnga. Minu uuringute järgi on kõige rohkem vööd, mille äärekirja laius on kolm, viis, kuus või seitse lõnga. Vööde äärekirjade levikust olen kirjutanud lähemalt Studia Vernacula artiklis (2018, lk 48-67).

Foto 12. Asümmeetrilise keskkirjaga ja kitsa plokilise äärekirjaga, Rõuge ERM 8159 (ERMi foto)

Vöökirja erinevaid osi eraldavad väikesed siksakjooned ehk **küüd** (foto 14). Küüd koosnevad enamasti kahest ühevärvilisest kõrvuti ristlevast sama värvi villasest lõngast. Võrumaal, eriti Urvaste ja Vastseliina kihelkonna vöödel on levinud kolmelõngalised küüd, millest äärmised lõngad on ühte värvi ja keskmine võib olla teist värvi (foto 13). Enamasti on küüd

Foto 13. Vöö servas on kolmelõngaline kirju küü, Rõuge ERM 7235 (ERMi foto)

Foto 14. Kodavere kolme küüga vöö. Plokilise äärekirja tüüp P4, ERM 186 (ERMi foto)

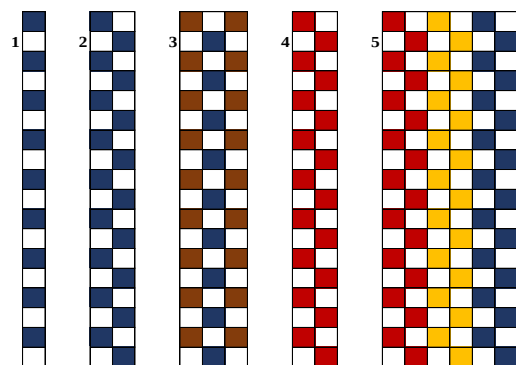
vöödes ühekaupa, aga näiteks Tartumaa idaosas (eriti Kodavere kihelkonnas 75%.) on iseloomulik, et äärekirja ja äärelõnga vahele jääb üks küü, aga ääre- ja keskkirja vahele kolm erivärvilist küüd. Enamasti on värvideks (madara)punane, (kaselehe)kollane ja (poti)sinine (foto 14). Muudes piirkondades olen mõnel üksikul vööil sellist küüde rohkust näinud.

Vöödel erinevate kirjaosade olemasolu järgi võib meie kirivööid jagada järgnevalt:

- äärekirjadeta vööd,
- äärekirjadega vööd omakorda jagunevad:
 - 2.1. plokilise äärekirjaga vööd,
 - 2.2. diagonaalse äärekirjaga vööd.

1.2.1. Äärekirjadeta kirivööd

Piirkonniti võib olla suur osa vöödest ilma **äärekirjadeta**: näiteks Läänemaal 68% ja Võrumaal 50%, Setomaal 66%, Virumaal 30% ja Järvamaal 32% kirivöödest. Nende vööde servad võivad olla järgnevalt:

Joonis 2. Äärelõng ja küüde variandid
(Autori joonis)

- **keskkirja ja äärelõngaga** vöö (joonis 2.1, foto 15). Vööil on ääres keskkirjaga sama või teistvärvi äärelõng;

Foto 15. Keskkirja ja äärelõngaga vöö,
Tori ERM 14310 (ERMi foto)

- **äärelõnga ja küüga** (joonis 2.1 ja 2.2, foto 16). Vöö servas on äärelõng, enne keskkirja on veel küü. Küü on tavaliselt kirjast erinevat värvi;

Foto 16. Äärelõnga ja küüga vöö, Tori ERM 17331:2 (*ERMi foto*)

- **ilma äärelõngata** ehk linase servaga ja küüga (joonis 2.2, foto 17);

Foto 17. Vöö keskkirja kõrval on küü, servad on linased, Viru-Jaagupi „kolmekirja vöö“, ERM 18167 (*ERMi foto*)

- **kohe vöö servas on küü** (joonis 2.2 või 2.3, foto 18);

Foto 18. Vöö servas on topelt äärelõng ehk küü, Kõpu ERM A564:902 (*ERMi foto*)

- **eraldi jooni vöö servas pole.** Vööl on ainult keskkiri. Selliseid vöid on mõned üksikud (foto 19).

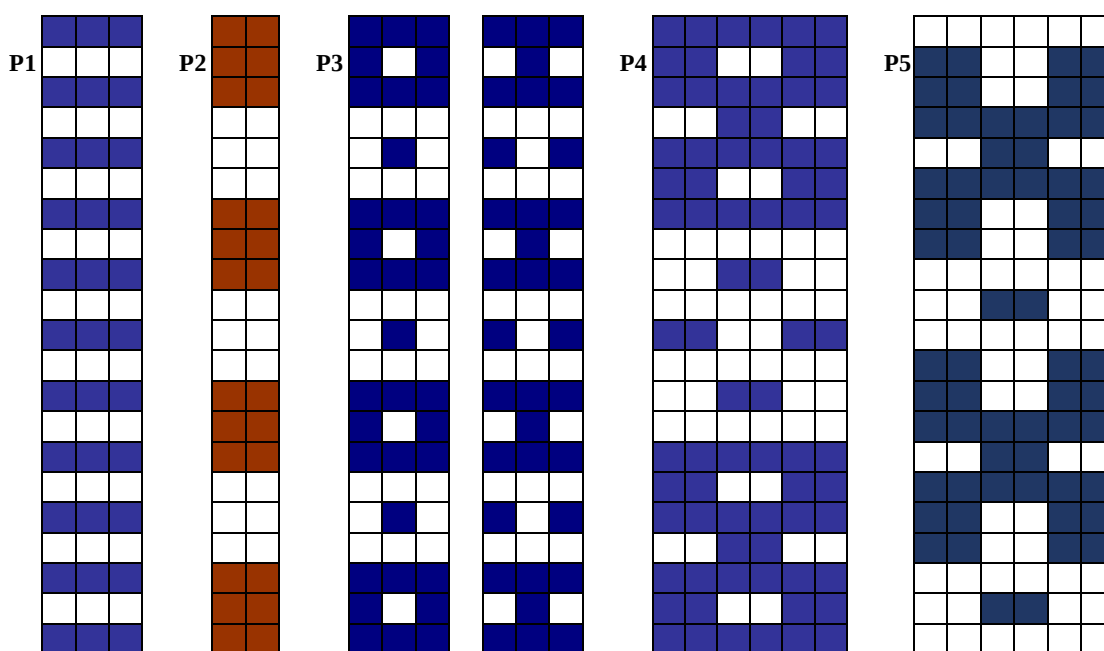
Foto 19. Ainult keskkirjaga vöö ERM A509:1580 teadmata (*ERMi foto*)

1.2.2. Plokilised äärekirjad

Kirivööde äärekirju saab jagada kahte suurde rühma vastavalt sellele, kuidas villased kirjalõngad koos linase põhjalõngaga üles on kääritud ja seega mustrit hakkavad moodustama.

Esimese rühma moodustavad plokilised äärekirjad. Üles on veetud vaheldumisi üks linane põhjalõng ja üks villane kirjalõng. Kudumise käigus tõusevad korraga ühes vahelikus villased ja teises vahelikus linased lõngad. Seega moodustuvad kirjad, mille servad on vööga risti, ehk tekivad erinevad kastikesed ehk plokid. Sellistes kirjades laius on kuni kuus kirjalõnga. Kasutatud on üht või kahte värvi.

Plokilisi äärekirju olen tuvastanud viit põhitüüpi P1-P5. „P“ tähistab plokilist (joonis 3). Plokiliste äärekirjade põhitüüpide variatsioonide joonised on ära toodud Lisas 2. Joonis 1.

Joonis 3. Plokilised äärekirjad (Autori joonis)

- **Plokilise äärekirja esimene tüüp** (joonis 3, P1). Linased põhjalõimed ja villased kirjalõimed on kääritud vaheldumisi ja kuna mingit korjamist pole toimunud, siis tekivad paralleelsed täpid või laiemal juhul ristipidised triibud vöö servadesse (foto 20).

- **Plokilise äärekirja teine tüüp** (joonis 3, P2) koosneb üle kolme rea liikuvatest kirjalõngadest. Kaks rida tekivad ise kolmandal on vaja mustrit korjata (foto 21).

Foto 20. Plokilise äärekirja esimene tüüp P1, Anseküla ERM A483:32 (ERMi foto)

Foto 21. Plokilise äärekirja teine tüüp P2, Petseri ERM A788:20 (ERMi foto)

- **Plokilise äärekirja kolmanda tüübi** äärmisi lõngu on vaja igal kolmandal real korjata. (joonis 3, P3, foto 22).
- **Plokilise äärekirja neljanda tüübi** kirja mõned read tekivad kudumise käigus ise, mõnel real on vaja kirja korjata, seal hulgas ka keskmisi lõngu (joonis 3, P4, foto 14, lk 23).
- **Plokilise äärekirja viiendaks tüübiks** jäi kiri, mis küll pisut meenutab eelmist tüüpi, aga kuna selle kirja loomine on teistsugune, siis on ta siiski eraldi. Selle kirja loomise eripäraks on see, et linaseid taustalõngu on ühe asemel kolm (joonis 3, P5, foto 23).

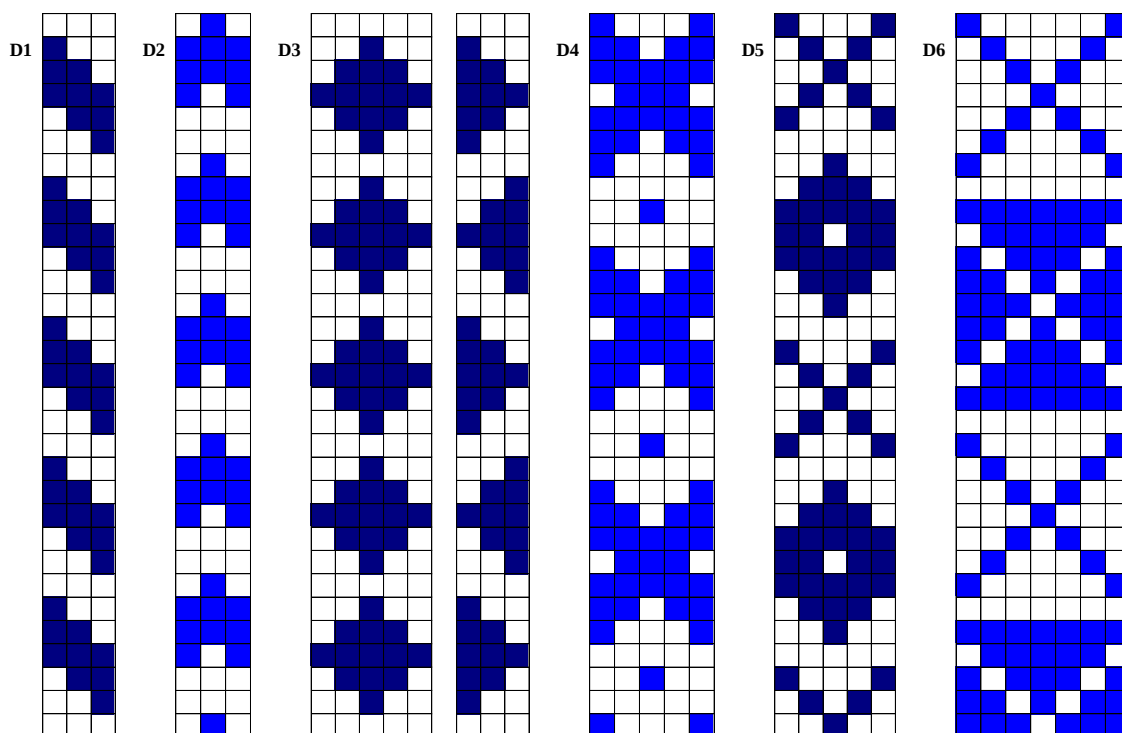
Foto 22. Plokilise äärekirja kolmas tüüp P3, Jämaja ERM 48 (ERMi foto)

Foto 23. Plokilise äärekirja viies tüüp P5, Kursi ERM 1872 (ERMi foto)

1.2.3. Diagonaalsed äärekirjad

Teise veel suurema rühma moodustavad **diagonaalsed äärekirjad**. Nende käärimisel on iga kirjalõnga vahel kaks linast põhjalõnga – nii nagu keskkirjaski. Muster moodustab diagonaaljoontega kujundeid: ristid, rombid, diagonaalid, svastikalaadsed kirjad, poolikud kaheksakannad. Oma uuringute käigus olen täheldanud, et diagonaalsete äärekirjade laiused on tavaliselt kolm kuni viis, laiematel kirjadel kuni 11 kirjalõnga, kirjalõngu on enamasti paaritu arv. Värve on neis kirjades harva üks, enamasti kaks (Saaremaa vöödel on need äärekirjad enamasti ühevärvilised). Diagonaalsete äärekirja tüüpide hulk on suurem plokiliste äärekirjade tüüpide hulgast. Neid olen tuvastanud vöödel üheksa põhitüüpi (joonised 4 ja 5). Joonistel „D“ tähistab diagonaalset. Diagonaalsete äärekirjade tüüpide variatsioone olen välja toonud lisas 2 joonised 2 ja 3.

Joonis 4. Diagonaalsed äärekirjad 1. (Autori joonis)

- Kõige lihtsamad diagonaalsed äärekirjad (joonis 4, D1) ongi ühe- või kahevärvilised **diagonaalid**. Võõdes on nad tavaliselt keskjoone suhtes sümmeetriliselt, aga vahel on neid paigutatud samas suunas (fotod 24 ja 25).

Foto 24. Diagonaalse äärekirja esimene tüüp D1, Karja ERM 17063 (*ERMi foto*)

Foto 25. Diagonaalse äärekirja esimese tüübi D1 samasuunaline variant, Karja ERM A 563:1446 (*ERMi foto*)

- Selle rühma järgmiseks tüübiks on **kala-saba-kiri** (D2), milles on üks-kaks värvi ja kirja laiuseks kolm kuni seitse lõnga (joonis 4, D2, foto 26).

Foto 26. Diagonaalse äärekirja teine tüüp D2, Pöide ERM 10237 (*ERMi foto*)

- Diagonaalsete äärekirjade kolmandas rühmas (D3) on kirjad, mis on arenenud välja **positiiv-negatiivsuhtes rombidest ja kolmnurkadest** (joonis 4, D3, foto 27 ja 28). Kirjade laius kolm kuni viis lõnga, värve kirjas kuni kaks.

Foto 27. Diagonaalse äärekirja kolmas tüüp D3, Juuru ERM 15774 (*ERMi foto*)

Foto 28. Diagonaalse äärekirja kolmas tüüp D3, Märjamaa ERM A 566:165 (*ERMi foto*)

- Neljanda tüübi diagonaalsetest äärekirjadest (joonis 4, D4, foto 29) moodustavad kirjad, mis on kombineeritud **südamega rombist ja ristist**. Selles rühmas romb ja rist on positiiv-negatiiv suhtes.
- Viiendas rühmas on jälle **risti ja rombi kombinatsioon**, aga seekord on nad mõlemad korraga samal pool vööd (joonis 4, D5, foto 30).

Foto 29. Diagonaalse äärekirja neljas tüüp D4, Puhja ERM 9058 (*ERMi foto*)

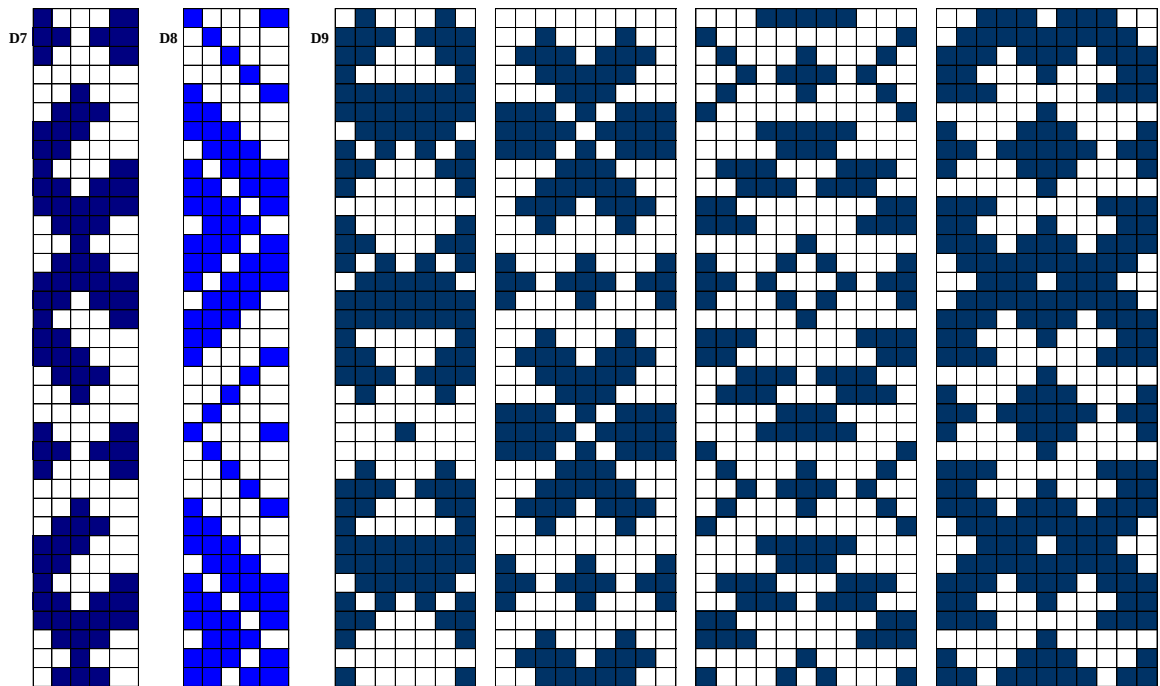

Foto 30. Diagonaalse äärekirja viies tüüp D5, Jaani ERM 16910 (*ERMi foto*)

- Diagonaalsete äärekirjade kuuendas (D6) rühmas on kirjad, mis koosnevad **positiiv-negatiiv ristidest vaheldumisi** (joonis 4, D6, foto 31). Siia variatsioonidesse lisasin ühe samamoodi käituva rombidega kirja. Laiuseks on neil kirjadel viis kuni seitse kirjalõnga. Enamasti on nad ühevärvilised, aga on ka kahe- ja kolmevärvilisi ristilisi kirju.

Foto 31. Diagonaalse äärekirja kuues tüüp D6, Mihkli ERM 2745 (Läänemaa) (*ERMi foto*)

Joonis 5. Diagonaalsed äärekirjad 2. (Autori joonis)

- Edasi lähevad kirjad keerukamaks. Rühma D7 moodustavad **sarvilised kirjad** (joonis 5, foto 32). Kirjad võivad vöö servas ühes suunas või vaheldumisi. Enamasti on need kirjad kahevärvilised, vahel ka kolmevärvilised. Keskel üks või kolm lõnga, kogulaiusega viis-seitse lõnga.

Foto 32. Diagonaalse äärekirja seitsmes tüüp D7, Jaani ERM A509:1157 (ERMi foto)

- Järgmise tüübi kirivööde diagonaalsetest äärekirjadest moodustavad **laiad siksak-kirjad** (joonis 5, D8, foto 33). Nende laiuseks on viis kuni üheksa lõnga, värve neis kirjades on üks või kaks.

- Viimaseks tüübiks diagonaalsetest kirjadest moodustavad **laiad sümmeetrilised kirjad** (joonis 5, D9, foto 34). Enamasti on need kirjad kahevärvilised, laiusega kuni 11 lõnga. Selliseid esineb rohkesti Põhja-Sakala kirivöödel.

Foto 33. Diagonaalsete äärekirjade kaheksas tüüp D8, Karja ERM 16792 (ERMi foto)

Foto 34. Laia sümmeetrilise äärekirjaga D9 vöö, Põltsamaa ERM A 47:66 (ERMi foto)

1.2.4. Kahekordse äärekirjaga kirivööd

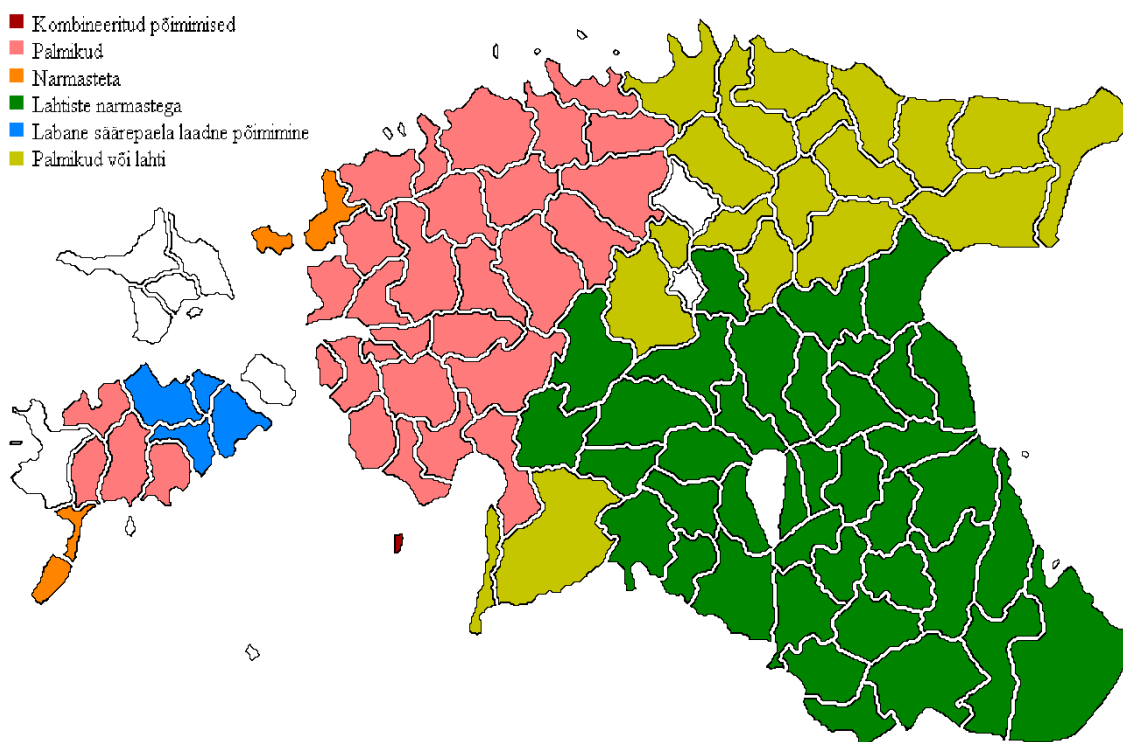
Kohati esineb vööd, millel on äärekirju suisa topelt pandud (foto 35). Välimine neist plokiline, sisemine diagonaalne. Selliseid vööd olen leidnud mõned Pilistvere ja Häädemeeste kihelkonnast.

Foto 35. Kahekordse äärekirjaga vöö, Häädemeeste ERM 2944 (ERMi foto)

1.3. Kirivöö otste viimistlus

Nagu erinevates piirkondades on vöökirjad erineva üleschitusega, nii on erinevalt vormistatud vööde otsanarmad. Suures osas Eestis on vööde otsanarmad jäetud lihtsalt lahti, kohati on aga väga hoolikalt vormistatud palmikutesse või lihtsamatesse või keerukamatesse punutistesse (joonis 6). Kaardil on mõned valged laigud: Hiiumaal ja Muhus pole kirivööd kasutatud ja mõne kihelkonna vööde valim on liiga väike (alla viie), et saaks kindlalt midagi väita. Väikese ülevaate otste vormistamise kohta võib leida minu raamatust Eesti kirivööd (2013, 2016), aga nüüd täpsemalt. Vöö mõlemad otsad on enamasti vormistatud ühesuguselt.

Joonis 6. Erinevate otsatöötluste variantide levik (*Autori joonis*)

1.3.1. Korrastamata ja osaliselt korrastatud narmastega kirivööd

- Suur osa Eesti kirivöödest on lahtiste otsanarmastega (foto 10, lk 22).
- Kimpuseotud narmad. Otsanarmad on lühemalt või pikemalt mõne lõngaga kimpu köidetud ja ülejäänud on lahtiselt (foto 36).

- Otsanarmad on grupeeritud ja osaliselt üle mähitud (foto 37).

Foto 36. Kimpuseotud narmastega vöö, Võnnu ERM 2027 (ERMi foto)

Foto 37. Osaliselt ülemähitud narmastega vöö, Petseri ERM 6523 (ERMi foto)

- Otsanarmad on punutud ühte suurde või mitmesse värvi või materjali järgi korrastamata lõngadest palmikutesse. Palmikud on lõpetatud mõne lõngaga tehtud kinnitusega. Palmikud võivad olla omavahel lõpus kokku köidetud või lahtiselt (foto 38).
- Otsanarmad on keerutatud nööri-deks. Keerunööri harudeks on värvi või materjali järgi korrastamata otsanarmad. Nöörid võivad olla otstest koos või eraldi (foto 39).

Foto 38. Korrastamata narmastest punutud palmikud vöö otsas, Nissi ERM 10559 (ERMi foto)

Foto 39. Korrastamata narmastest keerunöörid on otstest koos, Kose ERM 2861 (ERMi foto)

1.3.2. Korrastatud narmastega kirivööd

- Narmad on korrastatud materjali ja värvi järgi *ponimusega* (foto 40) või keerunööri-dega otsanarmad.

Foto 40. Ponimustega vöö otsad, Kõpu ERM A182:1 (ERMi foto)

- Korrastatud palmikud. Otsanarmad on enne palmikute punumist korrastatud värvide või materjali järgi rühmadesse ja punutud seejärel kolmeharulised palmikud. Palmikute otsad võivad olla omavahel ühendatud või lahti. Palmikud ise võivad olla külgepidi ühendatud või lahti (foto 41 ja 42).

Foto 41. Korrastatud narmastega palmikud otstest koos, Karuse ERM A614:147 (ERMi foto)

Foto 42. Vöö otsanarmad on värvide ja materjali järgi korrastatud, palmikutesse põimitud ja üksteise külge kõrvuti kinnitatud, Püha ERM 11399 (ERMi foto)

- Südametega palmikud. Otsanarmad on jagatud värvi ja materjali järgi. Iga palmiku jaoks on kaks linast ja kaks värvilist (villast) haru. Palmikusse tulevad vaheldumisi linased (valged) ja värvilised südamed. Palmikud võivad olla veel omavahel kõrvuti nõelutud või ainult otstest kõrvuti või kimbus (foto 43).

Foto 43. Südametega palmikud, Mustjala ERM A316:139 (ERMi foto)

- Labase säärepaela moodi põimitud. Narmad on värvide järgi grupeeritud ja põimitud kogu vöö laiuses säärepaela moodi, see on iseloomulik Ida-Saaremaa kihelkondade vöödele (foto 44), või rohkemates osades (kahes kuni kuues). Enamasti on siis need erinevad paelad kõrvuti nõelutud. Paelte otsad on läbi õmmeldud, et nad kõrvuti jääks (foto 45 ja foto 7, lk 21).

Foto 44. Säärepaela moodi punutud otsanarmad, Karja ERM 17000 (ERMi foto)

Foto 45. Vöö otsanarmad on punutud labaselt seitsmeks paelaks ja seejärel üksteise külge kinnitatud, Valjala ERM 11462 (ERMi foto)

- Ülemähitud narmad. Vöö otsanarmad on vöös kasutatud villaste lõngadega või hoopis teist värvi lõngadega jupi kaupa värve vahetades üle mähitud (foto 46 ja 47). Tekkinud pulkade otsad on enamasti kokku kinnitatud kõrvuti või kimbuks. Mähkimist on kasutatud peaaegu kogu narma pikkuses.

Foto 46. Mähitud narmad, Kihnu "Ruitud otsadega, lapilise kirjaga vöö." ERM A382:39 (ERMi foto)

Foto 47. Mähitud narmad, Anseküla ERM A290:1028 (ERMi foto)

- Kombineeritud narmapõimimised. See variant on kõige mitmekesisemalt esindatud Kihnu vöödel, kus osa narmaid on keerunöörina, osa *ponimusena* ja osa säärepaela või südamepaela moodi põimitud. Kõik erinevad punutised on lõpus kokku köidetud. (Aav & Maser, 2019, lk 28) (foto 48).

Foto 48. Narmastest on äärtes ja keskel punutud *ponimus* ja vahepeal kalasabamustris säärepaelamoodi põimimised, Kihnu ERM A768:30 (ERMi foto)

- Narmasteta vööd. Eriti iseloomulik on see Sõrve vöödele, millel on narmad ära lõigatud ja vööotsad hargnemise vältimiseks üle nõelutud enamasti sämppistes, kuid on kasutatud ka muid nõelumise võimalusi (foto 49). Muuseumi vöödel on narmasteta vööde otste töötluseks kasutatud veel palistamist ja õhukese riidega kantimist. Kitsast palistust on kasutatud vööde „uuskasutuse“ puhul, kui vööd on peale traditsioonilise rahvarõiva kandmise aega kasutatud kleidivööna.

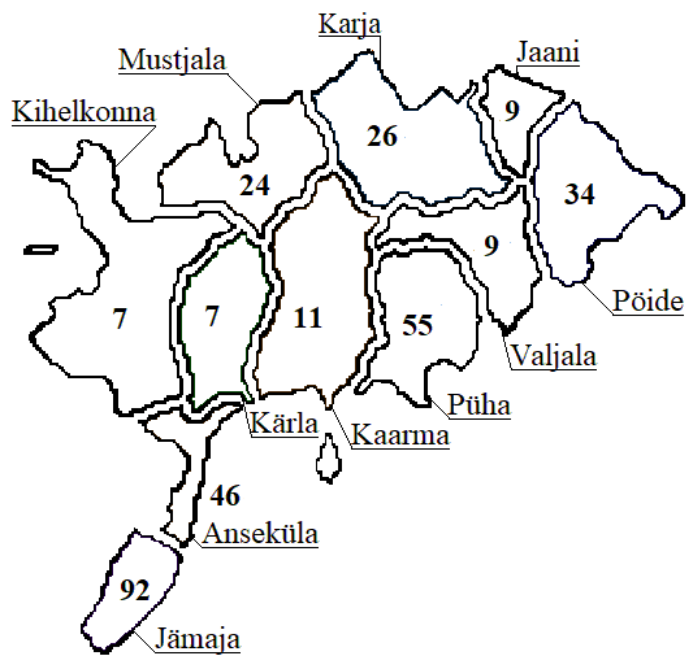
Foto 49. Lõigatud ja ülenõelutud otstega vöö, Jämaja ERM A290:830 (ERMi foto)

2. SAAREMAA KIRIVÖÖD

Saaremaa kihelkondade kujunemine. Oma meretaguse asendi tõttu on Saaremaa mõnevõrra vähem saanud mõjutusi naabermaakondadest. Piirkondlike jagamiste ja ümberjagamiste tõttu võib leida mõningaid saaresiseseid seoseid naaberkihelkondade vahel. Ajaloo vältel on seoses erinevate sõdadega ja võõrvallutajatega korduvalt ette tulnud piirkondade ümberjagamisi. Kihelkondade piirid on muutunud, on toimunud kihelkondade jagunemisi.

Ida-Saaremaa Karja kihelkond on tekkinud Valjala kihelkonna põhjapoolsest osast (13. saj). Jaani kihelkond on eraldatud 17. sajandil Põide kihelkonna maadest. Kunagise Kaarma muinaskihelkonna maadest on osa saanud Kärla, Mustjala ja Püha kihelkonnad. Suure Kihelkonna muinaskihelkonna maadest on osa saanud Mustjala, Kärla ja Jämaja (13. saj) kihelkonnad, Kärlast omakorda Anseküla kihelkond (16. saj). (Saaremaa Vikipeedia 2020)

Muuseumitesse on Saaremaa kirivööd kihelkondlikult kogutud erinevas koguses (joonis 7). On kihelkondi, kust on saadud vööd palju (Jämaja ja Püha), aga on kihelkondi, mis on esindatud mõne vöö või -katkendiga nagu näiteks Kihelkonna ja Kärla kihelkonnad. Kui valik on suurem, siis saab teha vöödest üldistusi ja välja tuua tüpoloogiaid. Kui valik on väike, siis tuleb muudest arhiiviallikatest lisa otsida.

Joonis 7. Uuritud vööde arvud Saaremaa kihelkondades (Autori joonis)

2.1. Saaremaa kihelkondade kirivööde iseloomustused

Kui Saaremaa rõivastuses on kujunenud välja peaaegu igas kihelkonnas oma rõivastus, siis on siiski välja toodud kaks suuremat piirkonda. Ida-Saaremaa (Jaani, Karja, Valjala, Põide ja Püha) ja Lääne-Saaremaa (Mustjala, Kihelkonna, Kärla, Kaarma ja Sõrve). Omavahel sarnased rõivad on olnud Anseküla ja Jämaja, Põide ja Jaani ning Karja ja Valjala kihelkondades. (Soorsk 2008, lk 8-9)

Oma kirivööde uuringutes olen tuvastanud ühtse piirkonnana Ida Saaremaa neli kihelkonda: Jaani, Karja, Põide ja Valjala. Püha kihelkonna võid ma nende eriliste tõttu selle piirkonna alla ei liigitaks, pigem on seda tüüpi vööd lääne poole levinud. Teatud ühisosa on Sõrve kihelkondade – Anseküla ja Jämaja vöödel. Ülejäänud Kesk- ja Lääne-Saaremaa vöödest eristuvad veel Mustjala kirivööd. Kaarma, Kärla ja Kihelkonna vöödel on suuri erisusi juba keerulisem leida, aga sellest nüüd edaspidi täpsemalt.

Kihelkondlike iseloomustusi käsitlemisel vaatlen piirkondi vööde väljanägemisest sõltuvalt järgmiste piirkondadena: Sõrve kirivööd (Anseküla ja Jämaja), Ida-Saaremaa (Jaani, Karja, Põide ja Valjala), Kesk- ja Lääne-Saaremaa (Mustjala, Põide, Kärla, Kaarma, Kihelkonna).

Iga kihelkonna juures toon välja kõigepealt mõned ajaloolised killukesed, siis statistilised andmed uuritud vööde kohta ja lõpuks vööde tüpoloogia.

2.1.1. Sõrve kirivööd

Sõrve kihelkondade uuringus ma ei jälginud ERMi topograafilisi määranguid, vaid tuginesin Mari Lepiku kohapealsetele uuringutele. ERMis võid uurides tuvastasin ma küll erinevaid Sõrve kirivööde tüüpe, aga erinevusi ma Anseküla ja Jämaja vöödel ei tuvastanud. Kõik minu leitud vöötüübid tulid välja mõlemast kihelkonnast. Suheldes kohaliku rahvarõivauurija Mari Lepikuga sain teada märkidest, mida vöödel jälgida. Esimeseks märgiks on vööde äärekiri: Jämaja vöödel kindlalt kitsas plokiline P3.2, Anseküla vöödel plokiline P1 või diagonaalne. Hilisematel vöödel näitavad roosad triibud *tagasõrulaste* ehk Jämaja võid. Laiad valged servad äärekirja asemel on ka Jämaja vööde tunnuseks. Samuti pole kihelkonna

piir rõivakandmise piiriks, nimelt on Sõrves Jāmaja ja Anseküla rõiva kandmise segaala – igaüks kannab küll oma ehk Anseküla või Jāmaja rõivaid, aga kindlat ja selget geograafilist piiri ei esine. Selle tõttu võibki olla tingitud segadus vööde topograafilise määratlusega.

2.1.1.1. Anseküla kihelkonna kirivööd

"Kanti abude ja kuue vahel. Leina ajal sinine, muidu punane." (ERM A291:521). *Vöö kanti kuue (seeliku) ja "abu" (pihiku) pääl. Ots käänati vöö alla (ei rippunud)* (ERM A1020:53 end ERM 5971).

Ööpail – vöö (Sõuke Sõrvemaa)

Kohapealt saadud teadmiste järgi oli Anseküla moodi kirivööid 46 (sellest 12 vöökatkendit). Vööde vanuserühmade järgi koostatud andmekogu on Lisas 3.1.

- Keskmine **laius** 5,9 cm (mood 6), keskmine **pikkus** (nüüd ja edaspidi pikkused on arvestatud täisvööde järgi) 236 cm (min 138, max 280 cm). Sellest **otsanarmaste** pikkus kuni 0-13 cm. 15 vööle otsad lõigatud ja ülenõelutud, lisaks 15 otsad lihtsalt lõigatud.
- **Keskkiri** 76% (35 vööle) ühevärviline, 11-l vööle on kolmelõngaline süda. 29 vööd punase kirjaga. 32 (34st täisvööst) vööd kahe kirjaga, üks vöö kolme kirjaga. **Kirja laius** 29-35 kirjalõnga, keskmiselt 31 lõnga, enamasti 33 lõnga (13 vööle ehk 35%). **Äärekiri** 54% plokiline (P1 25 vööd), 16-l vööle diagonaalne äärekiri, neist üheksal äärekiri vöö keskel muutub (20%), viiel vööle äärekiri puudub (11%).
- **Põhjalõngad** 33 vööle sinised, 11 vööle mustad. Ühel vööle on hall, ühel roheline põhi.
- **Küüd** asuvad kesk- ja äärekirja vahel: sisemine küü roheline, välimine kollane, ääres küüd puuduvad. Villane **äärelõng** on olemas 42 vööle.

Anseküla kihelkonna kirivööde rühmadeks jagamisel on kaks põhirühma – rõõmuvärvi vööd ehk punasekirjalised ja leinavööd ehk mustakirjalised vööd. Kuna Anseküla vööde punane kiri on väga erk, siis pole need vööd tõenäoliselt varasemast ajast kui 19. saj teine pool. Tüüpideks jagamine toimus visuaalse vaatluse järgi ja ajalistesse rühmadesse jagamisel

arvestasin dateeringuid. Kõigepealt võtan vaatluse alla punasekirjalised vööd. Neid jagasin kolme tüüpi.

- **Punasekirjalised musta äärekirjaga vööd** (19. saj kolmas veerand). Taustalõngaks sinine linane või puuvillane (viis vööd). Kahel neist on otsanarmad ühes otsas pulkadeks mähitud ja otstest ühendatud (ERM A290:804 ja A290:1028), teises otsas ja teistel vöödel on otsanarmad lõigatud ja otsad üle nõelutud (ERM 5969, ERM A290:881, ERM A290:1006). Vöödel on kaks-kolm kirja (foto 50) (Lisa 3.1. vööd 1-5).
- **Punasekirjalised punase äärekirjaga vööd** (19. sajandi viimane veerand). See rühm on kõige suurem, siia leidsin 15 vööd. Lisaks esialgsele valikule leidsin ühe vöö ERMi teadmata vööde hulgast. Vöö otsad on kas mõlemas otsas lõigatud ja üle nõelutud või ühes otsas lõigatud ja teises otsas kolm-neli palmikut otstest koos, ühe vöö otsas on mähitud pulgad otstest koos. Vööd on sinise linase või puuvillase põhjaga (ühel vööil sinine villane põhi ERM A290:884) ja kahe kirjaga (foto 51) (Lisa 3.1. vööd 6-22).

Foto 50. Anseküla esimest tüüpi vöö, otsad mähitud pulkadeks ERM A290:1028 (ERMi foto)

Foto 51. Anseküla teist tüüpi punasekirjaline vöö ERM 5967 (ERMi foto)

- Viimaseks (kõige uuemaks) punaste vööde rühmaks on **punasekirjalised mustapõhjalised vööd** (19. sajandi lõpp ja sajandi vahetus). Põhjalõngad enamasti villased. Lõngajooksud on pikad, vööde otsad nõelutud või vöö ühes otsas kimp või palmikud kimpu köidetud. Esineb aasadega alustatud vööd (foto 52). Selle rühma vööd leidsin üheksa, sh üks vöö ERMi teadmata vööde hulgast. Vööd on kahe kirjaga (Lisa 3.1. vööd 23-31).

Foto 52. Aasadega alustatud Anseküla punasekirjaline mustapõhjaline vöö SM 10332:17 T (Saaremaa Muuseumi foto)

Teiseks suureks rühmaks Anseküla kirivööde hulgast on **leinavööd**. Leinavöödes puudub punane värv. Taust on sinine ja kirjalõngad mustad, küüd kollased ja äärelõng roheline, kui on südamega vöö, siis see on roheline. Leinavöödel on endiselt kaks kirja, aga Saaremaa Muuseumis olevatel vöödel on veel see omapära, et vöö keskmine kolmandik on ilma kirjata. Leinaaeg võis tulla ootamatult ja siis oli kiiresti vööd vaja. ERMis ma selliseid vööd, millel keskel kirja ei ole, ei näinud. Jagasin leinavööd järgmisteks rühmadeks.

- Leinavöödest kõige vanemaks arvan **hallil põhjal tumepruuni kirjaga** vöö SM 2067 T 12 (19. saj keskpaik), vöö on kaks kirja ja keskel ilma kirjata koht, otsad on lõigatud ja nõelutud (foto 53).
- Teise leinavööde rühma arvasin kuus vööd (kaheksa erineva numbriga), millest kolm Saaremaa Muuseumi vööd olen arvanud üheks vööks (19. saj teine pool). Selle rühma vööd on **sinise puuvillase põhjaga ja musta kirjalõngaga, keskel on roheline süda**, keskkirja kõrval on kollane küü, servas roheline äärelõng. Vöö laius 5,3-6,2 cm. Vöö

otsad on erinevad. Ühes otsas on kolm kuni viis palmikut (foto 54), teine ots kas lõigatud või aasadega alustatud (Lisa 3.1. vööd 33-40).

Foto 53. Vanim leinavöö SM 2067 T 12
(Autori foto)

Foto 54. Teise rühma Anseküla leinavöö
ERM A483:32 (ERMi foto)

- Kolmandasse rühma panin **läbivillased südamega vööd** (kolm vööd ERM A290:882, ERM A290:1007, ERM A509:1405 Lisa 3.1. vööd 41-43 19. sajandi lõpp ja sajandivahetus). Vöö laiused 5,6-7 cm. Vööde otsad on kas lõigatud või kimbus. Üks vöödest alustatud aasadega, teise otsa narmad kahes palmikus ja otstest koos (foto 55).
- Viimasesse rühma (19.-20. sajandivahetus) jätsin viis vööd, mis on jälle **läbivillased**, aga vöödel puudub süda, neil on **ühevärviline kiri**. Kirja kõrval on kollane küü. Kahel vööil tuleb sisse roheline värv: ühel vööil on kiri roheline ja taustalõng must, teisel on taust roheline. Vöödel on kaks kirja (foto 56). Vööde otsad on ära lõigatud. Ühel vööil on teises otsas alguseaasad ja ühel vööil on teise otsa narmad palmikutesse punutud. Siia rühma arvasin ühe vöö ERMi teadmata vööde hulgast (ERM A316:169) (Lisa 3.1. vööd 44-48).

Foto 55. Kolmanda rühma Anseküla leinavöö ERM A290:822 (ERMi foto)

Foto 56. Neljanda rühma Anseküla leinavöö ERM A290:1029 (ERMi foto)

2.1.1.2. Jämaja kihelkonna kirivööd

Legend: "Uuema aja töö. Vanematel vöödel domineerib punane värv. Uuemad vööd on lühemad ja ulatuvad ainult üks kord ümber keha, vanemad - kaks korda" (1912.a ERM 6069).

Nagu Anseküla vööde puhul, tuginesin Mari Lepiku uuringutele (PT 2.1.1.) Selle järgi on kokkuvõtte 92 vööst (neist 43 vöö katkendit). Vööde ajastupõhisel rühmadeks jaotamisel olen aluseks võtnud Sõuke Sõrvemaa lehel ajalise jaotuse (Ööpail – vöö), kuid teinud sinna veel omapoolseid täiendusi.

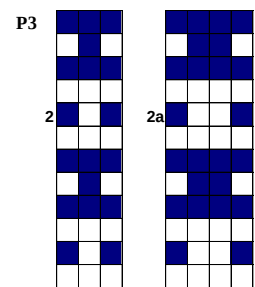
Keskmine **laius** 4,5 cm (min 3,8 cm, max 5,8 cm), keskmine **pikkus** 186 cm (max 289 cm, min 89 cm).

Otsanarmad enamasti ära lõigatud ja otsad nõelutud, vahel sitsiribaga kanditud.

Kirjas tavaliselt 21 lõnga (62 vööd 67%), max 25, min 14 lõnga.

Äärelõngaga 88 vööd. Punasekirjalistel on vöödel punane äärelõng, mustakirjalistel vöödel kollane või roheline äärelõng.

Äärekiri must plokiline P3.2, laiusega 3-4 lõnga (74 vöö 80%) (joonis 8), 17 vöö 1 lai valge serv.

Küüd ainult äärekirja ja keskkirja vahel – üks küü kollane teine roheline. Need võivad olla kahe või kolmelõngalised. Roheline küü on seespool e keskkirja kõrval, kollane küü välimine e äärekirja kõrval. Äärekirja ja äärelõnga vahel küü puudub. Suur osa vöödest on **kahe kirjaga** (40), otsanarmad ära lõigatud ja otsad üle nõelutud. Vähestel vöödel on narmad säilinud (max 7 cm), siis on nad punutud palmikutesse. Mitmel vöö 1 on otsanarmad aasadena, seega pole nad ringselt, vaid pika sirgena kootud.

Joonis 8. Tüüpiline Jämaja vöö äärekiri (Autori joonis)

Vaadates võid, nende mustreid ja värvikasutust, samas toetudes Mari Lepiku andmetele Sõrve rõivaste kohta, pakun ma välja järgmised rühmad vööde arengus (Lisa 3.3):

- **Kõige vanemad – pisut mahedama punase kirjaga** (19. saj keskpaik) (foto 57) neid on ERMi kogus kolm näidist (ERM 12492:1-2 ja ERM 12514). Liis Luhamaa arvates võivad need olla putukapunased, st košenill-täidega värvitud (Lisa 3.3. vööd 1-3).

Foto 57. Jämaja vöö ERM 12514 (ERMi foto)

- Järgmise, kõige suurema rühma moodustavad **säravpunase tiheda kirjaga** vööd: 38 vööd ERMi kogus ja kolme numbriga Saaremaa Muuseumi kogus. Nendel on kaks kirja ja otsad lõigatud (foto 58). Äärekirjad mustad. Kuna säravpunane värv on saavutatud aniliinvärvidega, siis saavad need kasutuses olla alates 19. saj teisest poolest. Siin esineb ka sinisepõhjalisi vööid (Lisa 3.3. vööd 4-42).
- **Sama ajastu leinavööd** (19. saj teine pool) on ilma punase värvita, sinisel puuvillasel või villasel põhjal musta kirjaga, kollase ja roheline küüga vööd, mida ERMi kogus on üheksa (foto 59) (Lisa 3.3. vööd 43-52).

Foto 58. Punase tiheda kirjaga vöö ERM 12533 (ERMi foto)

Foto 59. Jämaja vanemat tüüpi leinavöö ERM 12581/2 (ERMi foto)

- **Ülemineku aja kirivöösid** (19. sajandi lõpp ja sajandivahetus) on ERMi kogus 19 vööd rõõmsamaks ajaks (Lisa 3.3. vööd 53-71) ja kaheksa leinaajaks (Lisa 3.3. vööd 72-78) (fotod 60 ja 61). Vööde mustritesse ilmuvad Jämajale iseloomulikud lõigatud nurkadega rombid ehk ringid. Vööd on endiselt kahe kirjaga, aga äärekiri hakkab muutuma värviliseks. (*"Sel ajal (1920) on selliseid vööid kandnud veel mõni naisterahvas."* ERM A509:1053)

Foto 60. Üleminekuaja vöö ERM 12579 (ERMi foto)

Foto 61. Üleminekuaja leinavöö ERM A290:824 (ERMi foto)

- **Uuemat moodi kirivööd** (19. saj lõpp-20. saj algus) on puuvillasel põhjal punase kirjaga, äärekirjad on kadunud, selle asemel on vöö äärtes tühi valge riba. Punane äärelõng on säilinud, vöö südamesse ilmub roosa värv. Kirjad on muutunud suureks, pikkade lõngajooksudega. Vööd on veel pikad ja kahe kirjaga. Selliseid vööid on neli ERMis ja üks Saaremaa Muuseumis, seal veel üks leinavöö (valgel põhjal sinised kirjad) (fotod 62 ja 63) (Lisa 3.3 vööd 80-85).

Foto 62. Uuemat moodi vöö ERM 6073 (ERMi foto)

Foto 63. Uuemat moodi leinavöö SM378 T 3 (SM foto)

- **Uusimat tüüpi vööd** (20. saj algus, rahvarõiva kandmise lõpuaeg) on juba ainult ühe kirjaga, vöö pikkus on lühenenud ühe ümbermõõduni, kirjad on lihtsustunud. Selle rühma üheksast vööst, mis kahes muuseumis kokku on, on viiel vööl veel säilinud keskjoon (Lisa 3.3. vööd 86-91), neljal on keskjoon jäänud kirjalõngata ehk valgeks (Lisa 3.3. vööd 92-96). Kirjalõngade arv on kahanenud 14-ni (seitse kummalgi pool) lõngajooksud kirjas on pikad. Küüd ja äärelõngad on säilinud. (foto 64 ja 65). Vöö pealmiseks pooleks on valgem pool. (ERM 6069 legend: *"Uuema aja töö. Vanematel vöödel domineerib punane värv. Uuemad vööd on lühemad ja ulatuvad ainult üks kord ümber keha, vanemad - kaks korda."*)

Foto 64. Uusima tüübi vöö ERM 6069 (ERMi foto)

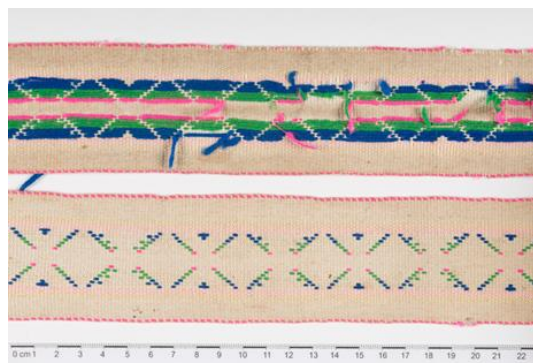

Foto 65. Uusimat tüüpi leinavöö ERM A509:1429 (ERMi foto)

2.1.2. Ida-Saaremaa kirivööd

2.1.2.1. Jaani kihelkonna kirivööd

"Mari Liidase andmeil on vööd kantud ühes käistega 30 a eest. 1920 kasutati vööid juba seldegavöödeks, kiilirihmadeks jne." (ERM A509:1146) Seega lõppes vöökandmise aeg 19. sajandi lõpus enne sajandivahetust. Vähesed dateeringud, mis Jaani kihelkonna kirivöödel on, jäävad 19. sajandi teise poole. Peale ühe vöö, mille valmimise ajaks on märgitud 1771 (ERM A264:6 kogumise aeg 1921) – ideaalses korras, ilma kasutus-, kulumis- ja pleekimisjälgedeta, seega selles dateeringus julgen kahelda. Kuna kõik vööd on loodusvärvilised ja legendid väidavad, et 20. sajandil vööid sihipäraselt enam ei kasutatud, siis tõenäoline vööde tegemise aeg võib jääda 19. sajandisse.

Jaani kihelkonna kirivööid oli uurimiseks kasutada üheksa, neist kolm vöökatkendina.

- Madarapunased **kirjad** valgel või sinisel taustal **äärekirjad** sinise kirjaga. Vööde **otsanarmad on** hoolikalt punutud säärepaelalaadselt (5-6 paela) ja üksteise kõrvale kinnitatud. Kahel vööil otstes südametega palmikud (5-6 palmikut).
- Vöös on tavaliselt 3 **värvi**: madarapunane, potisinine, roheline (küü).
- **Äärelõngaga**, sümmeetrilised kirjad.
- Vöö **laius**: keskmiselt 6,8 cm (mood 6,5, max 7,5 cm, min 6,3 cm). Keskmise vöö **pikkus** 275 cm, max 296 cm.
- **Kirjalõngu** 19-31, mood 27. Vööd on kogu pikkuses ühe mustriga.
- **Äärekiri** on diagonaalne tüüp D7 (22%) või D8 (56%), laiusega 5 või 7 lõnga, ühevärviline.
- Vöödes on enamasti 8 **küüd**, pooled kirja värvi, pooled rohelised, kahe kaupa äärtes ja kirjaosade vahel.

Jaani kihelkonna kirivööid on kahte tüüpi: neli vööd on **valge taustaga** ja viis vööd on **sinise taustaga** (Lisa 3.2). Kõigil on keskkiri (madara)punane ja äärekiri potisinine (fotod 66 ja

67). Äärekirjad on kõigil vöödel diagonaalsed. Pole märkeid, et sinisetaustalised vööd oleksid leinavööd.

Foto 66. Sinisetaustaline vöö, Jaani ERM A290:812 (*ERMi foto*)

Foto 67. Valgetaustaline vöö, Jaani ERM A509:737 (*ERMi foto*)

Jaani kihelkonna vööde hulka tahan arvata ERMi teadmata vööde hulgast kaks vööd (ERM A316:144 ja ERM A509:1585 ja üldise Saaremaa määratlusega vöö ERM A543:1. Need on valgetaustalised punase kirja ja sinise äärekirjaga vööd. Otsad on kahel juhul punutud labaselt säärepaelalaadsetesse paeltesse nagu enamik Jaani kihelkonna vöödel, mis on üksteise külge kinnitatud, ühel juhul südametega patsidesse nagu kahel selle kihelkonna vööl. Kahel juhul on tegemist äärekirjatüübiga D7 (nagu 22% Jaani vöödel), Ühel juhul sarnane äärekirja D8 variant nagu Jaani vööl ERM A509:1369 (Lisa 3.2.).

2.1.2.2. Karja kihelkonna kirivööd

Gustav Ränga kirjelduste järgi (EA 12, lk 155-157) on andmed vöökudumisest Karja kihelkonnas puudulikud, teatakse ainult, et kootud on „mõõgaga“ linasest lõngast, kuna kirjad sisse kooti sinisest või punasest lõngast. Kirjade nimed on kadunud. Naised olla kandnud vööd *kuue nari* (seeliku värvli) all. Olla olnud hommikul esimene riie, mis ümber pandi ja viimane õhtul ära võtta. *Ümbrikseeliku* aegu on vööd kantud *ümbriku* värvli peal, *abu* all, nii et vöö serv alt välja paistis. *Kiudu kuue* ajal olla see mood kadunud. Naised olla armastanud punasetooniga vööd. Vöö köidetud ümber nii, et üks ots jäi kohe alla ja teine peale ümbersidumist sõrmedega alt vöökihi vahele topiti.

EA 125 lk 89 kirjeldab Rosalie Juurmann (s 1900) oma ema vööd: „*Tavaline vöö tehti sinise värviga mustrisse, pruutvöö oli punane. Muster mõlemal pool ühesugune. Vöö oli geomeetrilises kirjas, põhitoonid valge ja sinine, vöö äärtes ka kollast.*“

Legend ERM A509:2082 juures 1920: *Vanus omandamisel 36 a. „Vööd kandmiseks, see mood kadus umbes 56 aasta eest.*“ Seega see vöökandmise mood kadus 1880-ndatel.

Uurimiseks oli 26 kirivööd (sellest 9 tervet vööd ja 17 vöökatkendit). Lisaks on ERMi Karja vööde hulgas veel ühed traksid (ERM A447:369) ja arvestusest jätsin välja neli vööd, millest üks on Mustjala moodi ja teised neli hilisemal ajal Austraalias, Kanadas, Valgas või ARS-i poolt tehtud.

- Keskmine **laius** 6 cm, (mood 5, min 3, max 8,3 cm), keskmine **pikkus** 258 cm (min 247, max 267 cm).
- **Otsanarmaste** pikkus kuni 15 cm. Enamasti 7-8 cm pikkuselt punutised, kas täislaiuses kalasaba (6 vööd), 4-6-harulised punutised kõrvuti (6 vööd), kahel vööd südametega ja ühel suvalised palmikud.
- **Ääre kiri** enamasti diagonaalne: tüübid D1 (üheksa vööd 34%), D8 (üheksa vööd 34%), esindatud veel D7 (3 tk 11%), D2 (2 tk 8%), D4-D6 (igat üks).
- **Keskkiri** 88% (23 vööd) ühevärviline, kahel vööd kahe ja ühel vööd kolm värvi kirjas. Kirja laius 15-27 lõnga, keskmiselt 21 lõnga, mood 25 lõnga. 17 vööd kiri punane (68%), kaheksal sinine (32%).
- **Põhjalõngad** 15 vööd erinevad sinised ja 11 vööd valged linased lõngad.

- **Küüsid** on vöödes neljast kümneni. Kindlasti on küüd ääre- ja keskkirja vahel (üks kuni kolm kummalgi pool), äärtel küüd puuduvad või on neid kuni kaks.
- **Äärelõng** on peaaegu kõikidel vöödel (26-st 25-l).

Karja kihelkonna kirivööd saab jagada kahte suurde rühma vastavalt põhjalõngade värvile – **valgepõhjalised** (11 tk) ja **sinisepõhjalised** (15 tk). Neid saab omakorda jagada veel väiksemateks rühmadeks (andmekogu Lisa 3.5.).

- Kõigepealt neli vööd, millel on **mustjassinine keskkiri ja madarapunane diagonaalne ääre kiri** (ühel vööl D1 ja teistel D8, foto 68). Otsanarmad punutud ühel juhul täislaiuselt (ERM A290:995 vt foto 85, lk 59), ühel juhul mitmes osas labaselt mitmes osas punutud ja kõrvuti kinnitatud, ühel südametega palmikud. Siia tahan määrata ühe vöö ERMi teadmata vööde hulgast ERM A509:1375 (foto 69). Sellel vööl on peale sarnase värvijaotuse laialt punutud otsanarmad, mida esineb kõige rohkem Karja kihelkonnas.

Foto 68. Tumedakirjaline vöö, Karja ERM 16792 (ERMi foto)

Foto 69. Tumedakirjaline vöö ERM A509:1375 teadmata (ERMi foto)

- **Tumedakirjalisi sinise taustaga vööid** on kaks vööd ERM 16810 ja ERM A290:914. Sellel viimasel täisvööl on otsad kahes osas labaselt põimitud ja kokku ühendatud (foto 70). Nii punumine kui ka kokkuühendamine on tehtud nii hästi, et tundub, nagu oleks tegemist täislaiuses punumisega.

- Kolm selle kihelkonna vööd on **mitmevärvilise keskkirjaga**. Kahel neist on kirjas kaks ühel kolm värvi (ERM 17000), äärekirjad on kõigil potisinised, otsad täislaiuselt (ERM 17000 foto 44, lk 35) või osade kaupa punutud (foto 71).

Foto 70. Tumedakirjaline sinisepõhjaline vöö, Karja ERM A290:914 (ERMi foto)

Foto 71. Mitmevärvilise kirjaga vöö, Karja ERM 16801 (ERMi foto)

- Järgmiseks tüübiks on **heledapõhjalised punase keskkirja ja sinise äärekirjaga** vööd. Üks neist omab dateeringut 1882.a (ERM A509:1010 foto 72), sellel on otsad täislaiuselt labaselt punutud. Teistel täisvöödel ühel südametega palmikud (ERM A290:919), ühel mitmes osas labased punutised kõrvuti. Äärekirjad kõigil diagonaalsed, kahel D7 tüüpi, teised kõik erinevad.
- Kõige suurem rühm vöödest (9 tk) on **sinisetaustalised punasekirjalised, siniste äärekirjadega** vööd. Äärekirjatüüpidest on neljal vööd tüüp D1, neljal D8 ja ühel D2. Vöö otsanarmad on neljal juhul täislaiuselt labaselt punutud, kolmel juhul osade kaupa labaselt punutud, aga kõrvuti kokku pole nõelutud (foto 73).

Foto 72. Karja vöö ERM A509:1010 (ERMi foto)

Foto 73. Karja vöö ERM A509:1407 (ERMi foto)

- Karja kihelkonna kirivööde viimaseks rühmaks on kolm vööd, millel on **punane kiri sinisel taustal, aga äärekirja värv on muutunud**: kahel vööl on äärekiri roheline (ERM 16799 ja ERM A563:1447 tüüp D1) ja ühel vööl mitmevärviline (ERM 16750 tüüp D8). Otsanarmad esimestel osade kaupa punutud ja kõrvuti kinnitatud, kolmandal täislaiuselt punutud. Äärekirjade taustalõim kahel vööl on tumedam kui keskkirja osas. Üks vöö neist on erandliku pikisuunas asümmeetrilise keskkirjaga (foto 74).

Foto 74. Rohelise äärekirjaga asümmeetrilise keskkirjaga vöö, Karja ERM 563:1447 (*ERMi foto*)

2.1.2.3. Pöide kihelkonna kirivööd

EA 125: *Vöö keerati mitu korda ümber keha, polnud tähtis kumb pool peale jäi* (lk 11).
Lk 16: *vöö oli valmistatud mõõgaga villasest lõngast. Värvidenä olid punane, must ja sinine. Domineeris punane värv. Vöö otsad topiti kas vöö vahele või seoti külje peale lipsu, nii et nad jäid küljele rippu. Vöö keerati kaks korda ümber keha. Paremaks pooleks loeti villasemat poolt. Kahe vastaja (s 1894 ja 1891.a) teatel nende emad võid ei kandnud* (lk 181, 188).
Seega võib arvata, et 20. sajandi algul Pöide kihelkonnas oli vöökandmise komme ära jäänud.

KV 90: *Kuub (seelik) oli ikka pika kodukoot linuse särgi peal, üks vöö ots pandi ümber kere, tõmmati vöö otsale pool sõlme peale ja siis akati „võruma“ nii pikk kui vöö oli ja viimane ots pandi kuue ja vöö vahele et ta lahti ei tuleks. Põlle kandmisel oli põll pandud sedasi ede, et põll jäi vöö peale. Vöö põle põlle alt paistn pooleski mette. Põlle peale põle võid pandud ükskid naine ega tüdruk.* (lk 95)

Pöide kihelkonna kirivööd on ERMis 34, Saaremaa muuseumis kaks vööd. ERMi vöödest jätsin arvestusest välja ARSi toodangu (ERM A824:174), ühe vöö, mis on tehnoloogiliselt eripäraselt tehtud (ERM A652:11) ja ühe läbivillase vöö (ERM 10259), mis teistega samasse süsteemi ei mahu. Samas võtsin juurde ühe vöö (ERM A290:942), mida enam ei ole, aga mille pilt ja kirjeldus on raamatus avaldatud (Kurrik 1938, lk 52). Seega on kokkuvõtte tehtud 34 vöö pealt.

- Vöö **laius** ~6,5 cm, max 8 cm, min 3,8 cm, mood 7,5 cm. Keskmine vöö **pikkus** 258 cm, max 313 cm.
- Madarapunased või -pruunid **kirjad** (30 vööd) valgel (15 vööd) või sinisel (15 vööd) taustal, või tumesinised kirjad (kahel vöö) valgel taustal. Pöide vööde keskkirjad on enamasti ühevärvilised (32 vööd 94%), ainult kahel vöö on keskel kolmelõngaline roheline süda.
- **Kirjalõngu** on 17-27, mood 25 (41%). Vööd on ühe mustriga kogu pikkuses. Vöös on tavaliselt 3 **värvi**: madarapunane (kiri), potisinine (äärekiri), roheline (küü).
- **Äärekirjad** enamasti sinise kirjaga (32 vöö). Vööde **otsanarmad** hoolikalt punutud palmikutesse või säärepaelalaadselt ja üksteise kõrvale kinnitatud.

- **Äärekiri** on diagonaalne. Tüüpidest on esindatud D1-D8. Enim on tüüp D8 15 vööd 44%, kuus vööd (17%) D1, viis vööd D7 (15%), teisi vähem. Äärekirja laiuseks on viis (15 vööd) või seitse lõnga (17 vööd), kiri on ühevärviline.
- **Äärelõngaga**, sümmeetrilised vöökirjad.
- Enamasti 8 **küüd**, pooled kirja värvi, pooled rohelised, kahe kaupa äärtes ja kirjaosade vahel. Keskkirja kõrval tavaliselt üks roheline ja üks madarane küü, ääres veel üks madarane küü.

Pöide kihelkonna kirivööd saab jagada kaheks suureks rühmaks: **valgepõhjalised** (19 tk) ja **sinisepõhjalised** (15 tk) vööd. Täpsemalt saab jaotada vastavalt erinevatele detailidele neljaks vöötüübiks (Lisa 3.9.).

- Nagu Karja kihelkonna kirivööde hulgas, on ka Pöide kihelkonna kirivööde hulgas kaks vöökatkendit, millel **on tumesinine (mustjas) keskkiri ja madarapunane või -pruun äärekiri** (ERM A290:868 ja ERM A290:869). Ühel neist on erandlikult otsanarmad pununud Kihnu südamepaela laadselt (foto 75). Äärekirjad mõlemal D8 tüüpi.
- Kõige suurema rühma (15 tk) moodustavad **punase keskkirja ja sinise äärekirjaga valgepõhjalised kirivööd** (Lisa 3.9. vööd 3-17). Vöödest, millel otsatöötlus on säilinud, on kuuel vööl osade kaupa pununud labased punutised üksteise kõrval, ühel juhul täislaiuses labane punutis ja kolmel juhul erinevad patsivariandid üksteise kõrval. Neil kolmel on äärekiri D7 tüüpi. Teistel selle rühma vöödest on viiel juhul äärekiri D8, viiel D4 ja kahel D1 tüüpi (foto 76).

Foto 75. Pöide vöö ERM A290:869 (ERMi foto)

Foto 76. Punasekirjaline Pöide vöö ERM A290:867 (ERMi foto)

- Kaks Põide kihelkonna **heledapõhjalistest** kirivöödest on erandlikult **kahevärvilise keskkirjaga** (Lisa 3.9. vööd 18-19), neil on kirja keskel kolme- või viielõngaline teist värvi süda. Kui ühel neist on äärekiri Ida-Saaremaale tüüpiline D8 (ERM A509:1311, foto 77), siis teisel on äärekiri D6 (ERM A290:1001), mis Saaremaal pole väga levinud. See on pigem kõige lähemal Läänemaal levinud. Samuti tekitab kõhklusi vöö süda ja peentesse detailidesse kujundatud kiri.
- Viimaseks suureks kirivööde rühmaks on **sinisetaustalised punase keskkirja ja potisise äärekirjaga** vööd (Lisa 3.9. vööd 20-37). Äärekirjad kõik on diagonaalsed, mille tüüpidest on seitsmel juhul tüüp D8, neljal D1, kahel D7 (foto 78) ja üksikutena D2 ja D4. Siia rühma tahan ma juurde lisada ERMi üldise Saaremaa määratlusega vööde hulgast ERM A509:1867.

Foto 77. Heledapõhjaline südamega vöö, Põide ERM A509:1311 (ERMi foto)

Foto 78. Sinisetaustaline punasekirjaline vöö, Põide A509:1348 (ERMi foto)

2.1.2.4. Valjala kihelkonna kirivööd

"Vöö kudumine olevat muiste 30 kop. maksnud; koetud mõõkade ja pulkadega." (ERM 11209)

Valjala kihelkonna kirivööd on ERMis üheksa erineva numbri all, aga erinevaid vöökirju on rohkem, sest ese numbriga ERM 11211 koosneb neljast erinevast vöökatkendist. Need on omavahel otsipidi kokku õmmeldud. Kokku saaks 12 vöökirja, aga arvestustest jätsin välja ERM A728:87, mis on 1986. a korjandus Võnnust ja ERM A509:1627, mis on traksilaadne (väga sarnane Karja traksile ERM A447:369). Seega oma uuringus sain kasutada Valjala vöökirjadena kümmet kirja kahelt täispikalt vöölt ja kaheksalt katkendilt. Lisaks leidsin Soome Rahvusmuuseumist ühe 1901. a Tartus tehtud etnograafilise joonise, mis sisaldas ka ühte Valjala vöö kirja (SUK12:29).

- Valjala vööd on kuue kuni kaheksa sentimeetri **laiused** (keskmine 6,5 cm). Kahe täisvöö **pikkused** on 245 ja 302 cm.
- Vöö **otsad** kaheksal juhul punutud, sellest ühel juhul kalasabamustris täislaiuselt (ERM 14373 foto 81, lk 57), ühel juhul südametega palmikud (ERM 11209) ja ülejäänud kuuel nelja-viieharulistesse punutistesse, mis nagu palmikudki on üksteise kõrvale kinnitatud ja otstest veel läbi õmmeldud.
- **Põhjalõimeks** on pooltel juhtudel pleegitatud linane, ühel juhul must villane ja ülejäänud vöödel sinine linane.
- **Vöökirjade laiused** on 17-27 lõnga, suurem osa on 25 kirjalõngaga (60%). Pooled vööd on ühevärvilise kirjaga, kahel vööl on kaks ja kolmel vööl kolm värvi kirjas.
- Valjala vöödel on kõikidel diagonaalsed **äärekirjad** – tüüpidest D8 (70%) ja D1 (30%). Kaheksa vööd on ühevärvilise ja kaks vööd kahevärvilise äärekirjaga, mille laiuseks on enamasti viis lõnga (ühel juhul seitse lõnga).
- **Küüsid** on Valjala kirivöödes keskmiselt kaheksa – kahe kaupa mõlemal pool äärekirju, kusjuures üks küüdest, mis jääb keskkirja ja äärekirja vahele on üheksal juhul roheline (ühel kollane).
- Vöödel on servas sinine **äärelõng**. Värve vöös kokku on kolm või neli: potisinine või must, madarapunane või -pruun ja roheline, mõnel juhul veel kollane.

Valjala kihelkonna kirivööd on sarnased eelnevate Ida-Saaremaa kihelkondade vöödega. Neid saab rühmadeks jagada kõigepealt tausta värvi järgi – heledapõhjalised ja tumedapõhjalised vööd. Dateeringute järgi jäävad valmistamise ajad 19. sajandi esimesse poolde (1913-1953) (Lisa 3.11.).

- Vanimate hulka kuulub üks vöö, mis koosneb neljast erinevast vöökatkest ERM 11211/1-4. Tegemist on **punasekirjaliste ja sinisetaustaliste siniste äärekirjadega** vööotstega, millel kolmel on otsanarmad olnud korrektselt punutud (foto 79).
- Teine **tumedapõhjaline vöö on juba täisvillane**, st ka põhjalõim on villane. Tegemist on pulmavöö katkega ERM 11462, vöö keskkiri on teistvärvi südamega (foto 80).

Foto 79. Neljast erinevast vöökatkendist koosnev vöö, Valjala ERM 11211/1-4 (ERMi foto)

Foto 80. Tumedapõhjaline pulmavöö, Valjala ERM 11462 (ERMi foto)

- Suurem osa **heledaustalisi** vööid Valjals on **mitmevärvilise keskkirjaga** (Lisa 3.11. vööd 2-5). Kirjas on kaks kuni kolm värvi. Värvide valik on endine: potisinine, madarapunane või -pruun ja roheline, ühel vööil tuleb sisse ka kollane küü. Samuti võivad äärekirjad kirjud olla (fotod 81 ja 82).

Foto 81. Kolmevärvilise keskkirjaga vöö, Valjala ERM 14373 (ERMi foto)

Foto 82. Mitmevärvilise keskkirja ja äärekirjaga vöö, Valjala ERM A290:859 (ERMi foto)

- Valjala kihelkonna jaoks on üks erandlik vöö ERM 11463. Sellel on mustjassinine keskkiri ja madarane äärekiri ja üks vähestest lahtiste narmastega vöödest, mis Saaremaa vööde hulgas on (foto83).

Foto 83. Tumeda keskkirjaga vöö, Valjala ERM 11463 (*ERMi foto*)

2.1.2.5. Ida-Saaremaa kirivööde koondanalüüs

Ida-Saaremaa vööd on kõigis neljas kihelkonnas väga sarnased. Väikesed erinevused tulevad välja ainult piasjades. Karja kihelkonna vöödel on rohkem täislaiuselt ühes osas punutud otsanarmaid, aga selliseid on samuti ühel Valjala vööl (ERM 14373 foto 81, lk 57) ja hoopis kõrvale jäävas kahel Kaarma kihelkonna vööl (ERM A509:1445 ja ERM A509:1009). Pisut leidub erinevusi äärekirjade eelistuses. Eranditult on kõikide vööde äärekirjad diagonaalsed. Kui vaadata kõiki selle piirkonna vööd, arvestamata kihelkondade piiridega, siis saaks need jagada viide tüüpi: kolme väiksemasse ja kahte suurde gruppi.

- Esimesse selgesse rühma liigitan ma üheksa vööd, neli Karja kihelkonnast, sh üks raamatust, kaks Põidest, üks Valjalast (ERM 11463), üks Saaremaa muuseumi Saaremaa määratlusega vöö (SM 362 T 1) ja üks teadmata vööde hulgast, mida ma otsa töötamise järgi pakuks Karja khk vööks. Need vööd on **mustjassinise kirja ja madarapunase äärekirjaga**. Neil on neli kuni kaheksa küüd, mis on jagunenud äärde ja kirjade vahele ning millest vähemalt kaks küüd on rohelised (kirjade vahel). Äärekirjad ühel juhul D1 ja D2 ning ülejäänutel D8 siksakiline (fotod 84 ja 85). Kõikidel vöödel on värviline äärelõng. Kõik on pleegitatud linase taustaga.

Foto 84. Tumedakirjaline vöö Põide ERM A290:868 (ERMi foto)

Foto 85. Tumedakirjaline vöö Karja ERM A290:995 (ERMi foto)

- Teise väiksemasse rühma liigitan 11 vööd: viis Valjalast, kaks Kaarmast, kaks Karjast, ühe Põidest ja ühe Saaremaa Muuseumist üldise Saaremaa määratlusega. Need vööd on **südamega vööd**. Kui muud Ida-Saaremaa kirjad on ühevärvilised, siis siia rühma

liigitasin **mitmevärvilise kirjaga vööd**. Nendel vöödel on kirjas kaks või kolm värvi. Äärekirjad on varieeruvad: D1, D2, D6, D7, D8 (fotod 86 ja 87). Kui 10 vööd on pleegitatud linase põhjaga, siis üks on läbivillane tumedal taustal (ERM 11462 foto 80, lk 57).

Foto 86. Kirju keskkirjaga vöö, Valjala ERM 11209 (ERMi foto)

Foto 87. Kirju keskkirjaga vöö, Kaarma ERM A509:1445 (ERMi foto)

- Kolmandasse rühma liigitan ülejäänutest pooled vööd ehk **valge linase taustaga mada-rapunase keskkirjaga** vööd 27, millest 14 on Pöidest, viis Karjast, üks Kaarmast ja seitse Jaani kihelkonnast (sh üks Saaremaa Muuseumi Saaremaa määratlusega ja kaks ERMi teadmata vööde hulgast). **Diagonaalsed potisinised äärekirjad** varieeruvad, aga mitte täpselt kihelkondade järgi (D1, D5-D8) (fotod 88 ja 89).

Foto 88. Punasekirjaline vöö, Jaani ERM A509:1146 (ERMi foto)

Foto 89. Punasekirjaline vöö, Pöide ERM A290:807 (ERMi foto)

- Järgmisse gruppi paigutasin neli **sinisetaustalist tumedakirjalist vööd**. Ei ole märgat, et oleks tegemist leinavöödega Kahel neist on dateeringud ERM A509:1376 – 1827. a ja

ERM 16810 – 1834-1844, mõlemad Karja kihelkonnast (ERM A290:914), lisaks üks veel Karjast ja üks Kaarmast (ERM A509:1164 foto 80) Äärekirjad on kolmel vööl madarase ja ühel mustja lõnga kootud, sellel viimasel on kiri kahe värviga (ERM A509:1376 foto 91). Tume äärelõng on kõigil äärtes, küüd servas ja kirjade vahel.

Foto 90. Tumedakirjaline vöö, Kaarma, ERM A509:1164 (ERMi foto)

Foto 91. Kahevärvilise kirjaga vöö, Karja ERM A509:1376 (ERMi foto)

- Viimasesse suurde rühma liigitasin 34 vööd ERMist ja Saaremaa Muuseumist (Pöide 16, Jaani 5, Karja 12 ja Valjala üks neljast jupist koosnev vöö), lisaks veel ERMi üks Saaremaa (ERM A509:1867) ja üks teadmata määratlusega vöö (ERM A509:1356). Neil vöödel on **sinisel linasel erinevates toonides madarapunane keskkiri** (fotod 92 ja 93). **Äärekirjad tumeda potisiinise**ga – tume vill on värvitud potisiinise üle. Kirjad on sümmeetrilised, peale ühe vöö, mis on asümmeetrilise kirjaga, erandlik on roheline värv äärekirjas. Selle rühma vööde diagonaalsed äärekirjad on enamasti D1 (13 vööd) ja D8 (19), kaks D6, kolm D2 ja kaks D7 tüüpi.

Foto 92. Punasekirjaline sinisetaustaline vöö, Jaani A509:1000 (ERMi foto)

Foto 93. Punasekirjaline sinisetaustaline vöö, Pöide ERM A509:1348 (ERMi foto)

2.1.3. Kesk- ja Lääne-Saaremaa kirivööd

Selle piirkonna vöödest on tugevate kihelkondlike erisustega Mustjala ja Püha kihelkonna vööd. Kaarma ja Kärla kihelkondades, tingituna Kuressaare lähedusest, mindi kiiremini linnamoele üle ja kirivööd on säilinud vähe. Samuti on väike kogu Kihelkonna kihelkonna vöödest.

2.1.3.1. Mustjala kihelkonna kirivööd

EA 125 mitmetelt vastajatelt: Värvilt üleni punane villane mõõgaga kootud vöö keerati mitu korda ümber keha ning otsad topiti vöökordade vahele. Samas on teade ka punase-valgega mõõgaga valmistatud vööst (lk 163) ja samast veel teine teade (lk 171), et vöö tehti punasest lõngast mustriga. Ümber keha kinnitati mitu korda, siis pandi vöö ots teise vahele. Vöö paelad jäid 3-4 cm üksteise peale. Vöö peale pandi veel põllepaelad. Maria Koerti (s 1880) järgi kanti kirikukuuul punast kirjatud vööd. Vöö oli nii pikk, et ulatus kolm korda ümber piha. Väljajäänud ots pandi vöö alla. Pikitriibuliste seelikutega hakati kandma nahast vöösid (lk 246). Liisa Mahl (s 1888) teadis rääkida, et valge kuuega kanti ka vööd. *Kiutkuuega* kantav vöö oli punane täisvillane. Ühevärvilisi punaseid vööid tegi igaüks ise, aga külas olnud vöömeistreid, kes tegid mustrilisi mitmet kirja vööd. Muster olnud ruudu- või rombikujuline. Vööd tehti rohelise-musta-valgekirjud. Tähnid rombide või ruutude sees olid rohelised. Vööd seoti nii, et otsi välja ei jäänud. (lk 266) Samas Pauline Kirch (s 1890) väitel ema kandis seelikul kirjatud vööd nii, et otstes olevad narmad paistsid (lk 309).

Mustjala kihelkonna vöödest võtsin arvesse 21 vööd ja katkendit ERMist, ühe Saaremaa muuseumist. Lisaks arvestasin juurde ühe ERMi kaotsiläinud vöö (ERM A316:158), mille pilt ja kirjeldus on säilinud (Kurrik 1938, lk 48). Kokku 23 kirivööd ja vöökatkendit. Otsinguga leidsin esemeid rohkem, aga jätsin arvestusest välja 20. sajandi keskpaigas ja hiljem tehtud vööd (ARS, Kanada A885:91 ja 92), selgelt teistsugust tüüpi vööd (Tarvastu tüüp ERM A927:27 ja 32). Välja jäid esialgu kitsad paelad, on nad vööd või põllepaelad või midagi muud, kuid kui vööd arvatavate ajastuteks ja tüüpideks jagamisel liigitasin need vanimate vööde hulka. Mustjala vööde hulka on ERMis sattunud kirivöötehnikas peapaelu. Need oma eripärase kujundusega (Piiri 2017, lk 36-37) on vöödest hästi eristatavad ja siit uurimisest jätsin välja.

- Vöö **laiuseks** on keskmiselt 5,2 cm (min 4,4 cm, max 6,4 cm), 15 täisvöö keskmine **pikkus** on 245 cm (max 274 cm).
- Pikkusest moodustavad **otsanarmad** keskmiselt 12 cm, enamasti on otsanarmad (südametega) palmikutesse punutud (22 vööd), neist kaheksal juhul on nad kõrvuti nõelutud. Lahtiseid vööotsi on ainult kahel täispikkusega vöö.
- **Kirjalõngade** arv Mustjala vöödel on 15-33. Enamus vööd on 23-27 kirjalõngaga (19 vööd e 67%). Kiri on tavaliselt mitmevärviline, 23st vööst 13 on nelja värviga, teistel on värve kaks või kolm. Värvide vöös on tavaliselt neli (min 3, max 7) (15 vööd). Kirjad on **sümmeetrilised**. Kogu vöö pikkuses on sama kiri, vahel võib olla üksik muustrivariatsioon.
- Vöökirja keskel on enamasti kolmelõngaline **süda**: punasekirjalistel roheline süda ja tumedakirjalistel punane või roosa süda. Vööd on pleegitatud linase põhjaga. Sinisetaustalisi vööd muuseumides ei ole.
- **Värvidest** on vöös kasutatud: punane, roheline, must, mustjassinine, roosa. **Kiri** koosneb rombidest ja mitmetest diagonaaljoontest.
- Tüüpiline **äärekiri** on kahevärviline kolmelõngaline plokiline kiri P3 (25 vöö, 89%). Kahel vöö esineb diagonaalset kirja D1. Äärekirjad on tavaliselt tumedad.
- **Küüsid** on tavaliselt kuus: üks kummaski ääres ja kaks küüd kummaldi pool keskkirja. Küüdest neli üht ja kaks teist värvi. Vöödel on ääres värviline **äärelõng**.

Mustjala kihelkonna kirivöödel on dateeringuid ainult kahel vöö (ERM A509:1545 1850. a ja ERM 12289 1863. a). Seega arvestan vööde ajasturühmadeks jagamisel visuaalselt värvikasutust, ehk naturaalsemad loodusvärvid vanemaks ja säravamad aniliinvärvid hilisemateks. Minu variant Mustjala vööde tüüpidest on järgmine (Lisa 3.8.).

- Neli vöö- või paelakatkendit (19. saj esimene pool). Pikim neist 72 cm **jämeda lina ja jämedate kirjalõngadega** (ERM 12289, foto 94), sellel on kitsas plokiline P3 äärekiri, laius 4,5 cm, teised kolm on kitsad 2-2,5 cm paelajupid sarnaste positiiv-negatiiv ristiliste kirjadega, äärekirju neil pole. Kirjalõngade värvijagunemine on kõigil sarnane: keskel on üks kuni kolm punast, mõlemal pool kõrval üks roheline ja edasi tulevad mustad kirjalõngad (foto 95). Kõigi kolme jupikese teine pool on Peterburis Venemaa Etnograafiamuuseumis muuseumis (Lisa 4).

Foto 94. Mustjala ERM 12289 (ERMi foto)

Foto 95. Mustjala ERM A290:1113 (ERMi foto)

- Teise rühma paigutasin (19. saj teine pool) **tumedakirjalised** vööd, mille **südames on ainult rohelised lõngad**, muu kiri enamasti must, vahepeal on veel roheline või tumesinine triip (ERM 12306 ja ERM 1020:52 (vana nr ERM 14546)). Siia juurde arvaks samuti vöökatkendi teadmata vööde hulgast (ERM A316:157) ja ühe vöökatkendi, mille südames on üks punane südamelõng (ERM A290:849) (fotod 96 ja 97) (Lisa 3.8. vööd 5-8).

Foto 96. Mustjala ERM 12306 (ERMi foto)

Foto 97. ERM A316:157 teadmata (ERMi foto)

- Vanuselt järgmised võivad olla **tumedad vööd**, mille **südames on kolm punast kirjalõnga**, mis on toonilt pehmemad ehk kohalike loodusvärvidega värvitud ja mõlemal pool punaste kõrval üks või kaks heledat rohelist lõnga, järgmised kirjalõngad on mustad, mille vahel võib olla üksik tumesinine lõng (foto 98). Sarnased on ka Jämaja kihelkonnast kogutud kaks vöökatkendit (ERM 12484:1-2). Koos nendega on siin rühmas seitse vööd (Lisa 3.8 vööd 9-15).
- Uuemad **tumedad vööd** (19. saj teine pool) on värvijärjestuselt ja kirja ülesehituselt sarnased, aga **südamelõngad on muutunud säravpunaseks või isegi roosaks** (foto 99). Siia rühma olen liigitanud 7 vööd (Lisa 3.8. vööd 16-22).
Tumede vööde otsad on punutud südametega palmikutesse ja enamasti üksteise kõrval kinnitatud (foto 98 ja 99).

Foto 98. ERM A290: 854 (ERMi foto)

Foto 99. ERM A290:815 (ERMi foto)

- Viimasesse Mustjala vööde rühma olen liigitanud seitse **põhiliselt punase keskkirjaga vööd**. Vähemalt üks vöö võib olla suures osas putukapunasega värvitud, aga südames on särav punane ääristatuna helerohelisega (foto 100), kolmel vööl süda (kolm lõnga) rohelisega ja ülejäänud kiri punasega. Teistel süda punasega, mille kõrval mõlemal pool ükskaks rohelist ja edasi kiri punasega. Äärekiri endiselt plokiline P3 musta-sinise või musta-rohelisega. Vööde otsad on kõikidel südametega palmikutesse punutud, aga pole enam üksteise külge kinnitatud (foto 101) (Lisa 3.8. vööd 23-30).

Foto 100. ERM A316:139 (ERMi foto)

Foto 101. ERM A316:135 (ERMi foto)

- Kõige **hilisemad** Mustjala vööd pole enam kirivööd, kuigi nad on sama moodi mõõgaga kootud, aga neil puudub kiri, need on üleni **ühtlaselt punased täisvillased vööd**. Nii nagu sarnaseid meestevööd on needki ERMi kogus *pussakate* nime all (foto 102). Selliseid on ERMi kogus kuus ja Saaremaa Muuseumi kogus üks.

Foto 102. Mustjala naiste *pussakas* ERM 12371 (ERMi foto)

2.1.3.2. Püha kihelkonna kirivööd

"Seoti seeliku värvli peale." (ERM A291:332)

"25 a tagasi kandis pea igäiks ümber keha; nüüd kannavad mõned vanad inimesed ja õige harva." 1913 (ERM 11243). Seega vöökandmise komme kadus eelmise sajandi alguses.

Püha kihelkonna vööd on ERMis 55 (36 vööd ja 21 katkendit), millest jätsin välja ARSis tehtud vöö, aga juurde lisasin ERMist kadunud vöö (ERM A290:958), mille pilt ja kirjeldus on avaldatud (Kurrik 1938, lk 54, tahvel XVI, 12). Saaremaa Muuseumis on kaks Püha kihelkonna vööd. Tulemusi olen arvestanud 57 vöö järgi. ERMi tundmatute vööde hulgast leidsin sarnaseid vööd veel kolm.

- Vööd on kitsamad kui mujal Saaremaal – **laiusega** ~3,5 cm, max 4,5 cm, min 2,5 cm, mood 3,5 cm. Keskmise vöö **pikkus** 247 cm, max 330 cm.
- Tüüpilisel tumedapõhjalisel Püha vööl on kirjas kolm **värvi** (77% vöödest). Enamasti on keskel kolmelõngaline (95%) roheline süda, selle kõrval kummalgi pool kolm punast ja kirja ääres veel kolm tumedamat või lillakamat lõnga. Vöökirjad on 95% vöödel **sümmeetrilised**.
- Tavaline **kirja laius** on 13 lõnga (45%) ja 15 lõnga (39%), maksimaalselt on 19, minimaalselt 8 kirjalõnga. Keskkirja kõrval on äärekirja asemel enamasti tume triip, kas põhjalõngadest või kui kirjaosa taust on heledam, siis kirja kõrval jookseb sinine triip. **Südamel** laius on 95% vöödest kolm lõnga. Enamasti on vöö süda roheline. See on ainuke vööde piirkond, kus esineb Saaremaal asümmeetrilisi vööd. Vööd on kogu pikkuses ühe kirjaga.
- Kirja kõrval **küüd** ei ole, aga peale tumedat triipu tuleb küü, mis 35 vööl (61%) on kirju kahelõngaline, aga esineb samuti kolmelõngalisi küüsid. Vööde ääred on ilma värvilise **äärelõngata** (79%).
- Kui tavaliselt on **vööde otsad** viimistletud sarnaselt, siis Püha kihelkonna **vööde otsad** on erinevad. Tavaliselt on ühes otsas kolme kuni viie sentimeetri pikkused narmad kimpu köidetud, aga teise otsa narmad on kaheksa-üheksa (maksimum 18 cm) pikkuselt punutud palmikutesse või laiematesse punutistesse, mis on kõrvuti üksteisest läbi nõelutud ja otstest kimpu köidetud.

Püha vööd saab jagada kolme tüüpi. Kõige rohkem on läbivillaseid tumedapõhjalisi või mustapõhjalisi vööd: 26, tumesinise põhjaga 7 vööd. Heledama sinise linase põhjaga vööd on 12 (Lisa 3.10).

- Valge **linase põhjaga** vööd on kuus, neist kaks on üleni valge linase põhjaga (ERM 11425/1-2, foto 103), nelja vöö keskkirja **põhi on pleegitatud linasega ja servad on sinise linasega** (ERM 11249, ERM 11312, ERM 11414 ja ERM A316:137). Kuna kahel vööl on juures dateering 1833 ja 1843, siis ma pakun need Püha kihelkonna vanimateks vöötüüpideks (foto 104).

Foto 103. Valgetaustaline vöö, Püha ERM 11425/1 (*ERMi foto*)

Foto 104. Valgetaustaline siniseservaline vöö, Püha ERM 11249 dateeringuga 1833 (*ERMi foto*)

- Arengult järgmiseks pakun vööd, mis on **üleni heledama sinise linase või puuvillase taustaga** (ERM 11353 foto 105, ERM 11262, ERM A290:903) (Lisa 3.10. vööd 8-10).

Foto 105. Helesinise taustaga vöö, Püha ERM 11353 (*ERMi foto*)

- Järgnevasse ajajärku pakun vööd, mis on **helesinise või halli taustaga, aga servad on muutunud tumedaks**, mustris on endiselt kolme värvi kirjalõngu, enamasti on süda roheline (kümme vööd). Lisaks leidsin siia juurde ERMi teadmata vööde hulgast kolm vööd (ERM A316:152/ab, ERM A316:154 ja kollase taustaga ERM A316:153) (Lisa 3.10. vööd 12-24). Taustalõng mõnel vööl on juba villane (ERM 11310) (fotod 106 ja 107).

Foto 106. Helesinise tausta ja tumeda servaga vöö, Püha ERM 11261 (ERMi foto)

Foto 107. Sinise tausta ja tumeda servaga vöö, Püha ERM 11310 (ERMi foto)

- Kõige suurema rühma moodustavad kõige uuemad vööd: läbivillased **tumeda- (musta)põhjalised, rohkem või vähem säravate (aniliin)värvidega värvitud kirjalõngadega** vööd. Värvide jaotus on endine: keskel südames kolm rohelist, selle kõrval säravam punane ja äärtes tumedam või lillakam punane, kahel vööl ka sinine (29 vööd Lisa 3.10. vööd 25-54) (foto 108). Siia tahan liigitada üldise Saaremaa alla liigitatud vöö ERM A509:1622.

Foto 108. Mustapõhjaline säravakirjaline vöö, Püha ERM A290:946 (ERMi foto)

- Uuemate hulka võib arvata vöö ERM A290:959, millel on rohelise südamega säravpunane kiri (foto 109) ja ERM 12101, mille kolm südamelõnga on kokku korrutatud punasest ja valge-roosa kirjust (neotud?) lõngast. Muu kiri on säravpunase ja punakaslillaga (foto 110).

Foto 109. ERM A290:959 (*ERMi foto*)

Foto 110. Neotud lõngadega kirjaga vöö, Püha ERM 12101 (*ERMi foto*)

Üheks vööks tahan arvata kolme erineva numbri all esinevaid tükke: ERM A290:805/ab (Püha), ERM A316:145 (teadmata) ja Peterburist Venemaa Etnograafiamuuseumis 883-44.

- Vöökandmise lõpuajast võib pärit olla Saaremaa muuseumi piki vööd kahe paralleelselt kulgeva kirjaga Püha kihelkonna vöö (foto 111). Selle vöö otsad on nurkselt pööratud ja nõelutud, kasutamiseks on kinnitatud haagid.

Foto 111. Traksilaadse kirjaga vöö, Püha SM 401 T 7 (*Saaremaa Muuseumi foto*)

Traksid või vöö? ERM A290:929 on kirjas kirivöö katkena (pikkus 67 cm), teadmata vööde hulgast leidsin ERM A316:155 (pikkus 66 cm), mis on täpselt samasuguse väljanägemisega. Vööks on nad lühikesed, aga seeliku traksidena oleks päris parajad. Teine samasugune paar

on ERM A290:945 (Püha) ja A290:926, mis on määratletud Kihelkonna kihelkonna alla. Sellised kesktribuga kalaroolise kirjaga täisvillased paelad on tihtipeale traksideks olnud.

Üks kalarooline vöö (ERM A290:1034 foto 112) võis olla samuti traksipaar. Nimelt tal on oma 196 cm pikkusel umbes meetri peal jätkamise koht. Üks kalarooline e diagonaalse kirjaga vöö on kõige pikem selle kihelkonna vöö (ERM A290:1038). Seal on kogu pikkusel mitmeid mustritiheduse muutusi ja 80 cm juures pöördub muster teise suunda. Poole vöö peal muutub koelõng: esialgu vööl on koeks helesinine linane ja teisel poolel tumedam sinine villane. On see kahe paari trakside jaoks kootud (foto 113) või on lihtsalt karjalapse katsetus?

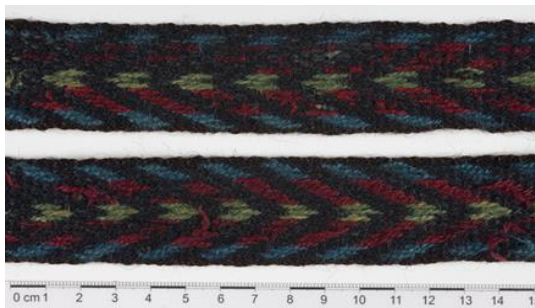

Foto 112. Traksid, Püha ERM A290:1034 (*ERMi foto*)

Foto 113. Traksideks kootud vöö? Püha ERM A209:1038 (*ERMi foto*)

Esemete legendidest kahjuks see välja ei tule, aga mõned esemed, mis on kirjas vööna, võivad olla hoopis seeliku traksid. Saaremaa seelikute juures on trakse kasutatud. Traksi kahtlust tekitab see, et need on kitsad (~2,5 cm), kogutud on tükkidena (~80 cm) ja neid tükke on paarikaupa. Mitmetest EA kirjetest tuleb välja, et just *kalandikirja* või *kalaroolise* kirjaga on seelikute trakse tehtud (EA 50).

2.1.3.3. Kärla kihelkonna kirivööd

EA 125: *Vööd on valmistatud mõõgaga. Liisa Pruuli (s 1893) emal oli kirju vöö, aga kandmist ei mäleta. Seevastu Marie Ansalu (s 1891) kirjelduste järgi oli vöö „lina karva kollane ja punane“. Muster olnud tavaliselt geomeetiline. Vöö otstesse jäeti lõngadest tutid. Seoti vaid üks kord ümber keha ja jäeti vasakule küljele otsad rippuma. (lk 144)*

EA 125: Liisa Timmas (s 1893) *ema enam rahvarõivaid ei kandnud. Sophie Põldmaa (s 1894) ema olla kandnud rahvarõivaid, tema vöö olnud punutud, tuttidega, seotud ümber piha ja tutid jäid vasakule (lk 222).*

Kärla kihelkonna vööd on meie muuseumides vähe – ERMis nelja numbri all, millest ERM A443:14 on pigem Anseküla moodi ja ERM A652:61 on traksilaadne. Kärla vööd leidsin Soome muuseumide infosüsteemist. Seal on viie numbri all neli vööd ja üks traks (sarnane ERM A652:61) (Lisa 3.7.). ERMi kahe vöö ja Soome Rahvusmuuseumi nelja vöö iseloomustamiseks võib öelda järgmist.

- Vöö **laiused** on 3,5-5,8 cm, keskmiselt 4,3 cm. Vööde **pikkused** 231-282 cm, millest otstes on 5-11 cm pikkused **narmad** palmikutesse punutud ja üksteise kõrvale kinnitatud (fotod 114 ja 115).
- **Kirjalõngade** arv on min 13- max 17, värve kirjas on 1-3. Viiel vööal kuuest on südames teine värv. Üks Soome muuseumi vöö (SU4002:463 foto 115) on kahe kirjaga, ülejäänud viis on ühe kirjaga.
- **Äärekiri** kõikidel plokiline P3, laiusega kolm lõnga, värve neljal vööal üks ja kahe vöö äärekirjades kaks.
- **Küüsid** Kärla kirivöödes on kaks kuni kuus, neljal vööal neli. Küüd asuvad äärekirja ja keskkirja vahel. Äärtes küüsid ei ole. Äärelõng on ainult kahel vööal kuuest.
- Vöö **taustavärviks** on pooltel vöödel pleegitatud linane, kahel hall põhi ja ühel tumesinine. **Värve** vöös on neli (ühel vööal kolm). Värvidest on pruun, potisinine, helesinine, roheline, ühel Soome muuseumi vööal ka tumeroosa.

Kärļa tüüpi kirivöö on südamega keskkiri, väike plokiline äärekiri P3-tüüpi, ääre- ja kesk-kirja vahel on küüd, aga servas neid pole (Lisa 3.7.). Otsanarmad on palmikutesse punutud ja üksteise kõrvale kinnitatud (fotod 114 ja 115).

Foto 114. Kärļa vöö ERM A509:1044 (ERMi foto)

Foto 115. Kärļa kahe kirjaga vöö SU4002:463 (Soome Rahvusmuuseumi foto)

2.1.3.4. Kaarma kihelkonna kirivööd

Kaarma kihelkonna nime all on ERMis ja Saaremaa Muuseumis kokku ainult 12 vööd, millest osa on selgelt naaberkihelkondadest pärit või sealsete väga tugevate mõjutustega. On need vööd naabrite poolt siis kootud või on oskaja Kaarmasse kolinud ja oma oskuste järgi seal edasi tegutsenud. Kaarma kihelkond asub keset Saaremaad, ümbritsetuna neljast naaberkihelkonnast, millest kõikidest on selle kihelkonna vööd saanud mõjutusi (Lisa 3.4.)

Saaremaa Muuseumi Kaarma vöö (SM 3955 T 15 foto 116) on selgelt Mustjala vööde moodi. Erinevus Mustjala vöödest on ainult see, et otsanarmad on lahti jäetud, kui Mustjala omadel on alati südametega palmikud otstes. Neli vööd: ERM 11367 (foto 117), ERM 16714, ERM A290:1036 ja ERM A290:1040 on sarnased Kärla kihelkonna vöödega.

Foto 116. Mustjala moodi Kaarma vöö SM 3955 T 15 (Saaremaa muuseumi foto)

Foto 117. Kärla moodi Kaarma vöö ERM 11367 (ERMi foto)

- Nendel **laius** 3,5-4,8 cm, **pikkus** 227-269 cm. **Otsanarmad** on kokku punutud ja üksteise kõrvale kinnitatud.
- Vöö **keskkirjas** kaks-kolm värvi. Värvidest on kasutatud potisiinist, rohelist ja madarapunast lõnga. Vöödel on kuni kolme lõngaline süda. Muster moodustub lihtsatest diagonaaljoontest. Põhjalõngaks on pleegitatud linane.
- Kahevärviline **äärekiri** P3.3, kaks küüd kirjade vahel, üks küü äärelõnga kõrval, aga kahel vööl äärtel küüd pole. **Äärelõng** on kõigil. Ühel vööl diagonaalne äärekiri D1.

ERMi vöödest ERM 16582 (foto 118), ERM 16606, ERM A290:1037 on Püha kihelkonna vööde sarnased. Ülejäänutest neli vööd on Ida-Saaremaa vööde moodi (ERM 16692, A509:1009, A509:1164, A509:1445) (fotod 119).

Foto 118. Püha moodi Kaarma vöö ERM 16582 (*ERMi foto*)

Foto 119. Ida- Saaremaa moodi Kaarma vöö ERM A509:1445 (*ERMi foto*)

- Peale nende oli ERMi Kaarma vööde hulgas traksid (ERM 16622:1ab (foto 120) ja ERM 16622:2/2).

Foto 120. Kaarma traksid ERM 16622 1-ab (*ERMi foto*)

2.1.3.5. Kihelkonna kihelkonna kirivööd

Kihelkonna kihelkonnast on kogutud kirivööd muuseumitesse liiga vähe, et neid saaks tüpologiseerida. ERMi kogus on neid kuue numbri all. Neist üks (ERM A885:90) on valmistatud Kanadas ERM 6080 järgi. Samas numbri all ERM A509:1683 all on kahe erineva vöö viiest jupist külgepidi kokkunõelatud tükk. Vöö ERM A509:1038 on sarnane Püha kihelkonna vöödele (Lisa 3.6.).

Harald Henno Jänes on 1926. aastal korjandusest kirjutades kurtanud, et kirjusid vööid ta kõigest pärimistest hoolimata ei leidnud. Ega mäletatagi neid olnuvat. Selle asemel esinevad lihtsad *kalaroolirja* (kalarooline) vööd, mis on mitut värvi: pruun, roheline, must punane. (EA 12, lk 453) Sellele kirjeldusele vastab üks Kihelkonnalt kogutud vöö ERM A290:980 (foto 121), sarnane on kogutud samuti Mustjalast ERM A509:1440 (foto 122). Sellise tüki leiab ka Peterburi VEM vööde hulgast 883-18, mis seal on Kärila alla liigitatud. EA 125 (lk 103, 115, 125, 209) vastajad (s 1891, 1894, 1898) ei mäleta, et emad või vanaemad oleks vööd kandnud. Seega võib väita, et 20. saj alguseks oli vöökandmise komme Kihelkonna kihelkonnas kadunud.

Foto 121. Kalaroolise kirjaga vöö, Kihelkonna ERM A290:980 (ERMi foto)

Foto 122. Kalaroolise kirjaga Mustjalast kogutud vöö ERM A509:1440 (ERMi foto)

H. Kurriku järgi traksidega seelikul vööd ei kantavat, küll kantavat 3 cm laiust punasekirjalist vööd musta kuuega. See punasekirjaline vöö peaks olema sinise küüga servas nagu Pärnumaa vööd. (1938, lk 44) Üks sarnase punasekirjalise vöö tükk on Saaremaa Muuseumis SM 10022:12 T (foto 123), mis on määratletud Lääne-Saaremaa vöönäidisena. Nii Saaremaa vööl kui ka ERM 6080 vööl (foto 124) on otsatriibud ehk väikesed mustritriibud vöö otstes. Sellised otsatriibud on iseloomulikud mõnedele Pärnumaa kihelkondade vöödele.

Foto 123. Lääne- Saaremaa vöö SM 10022:12 T (Saaremaa Muuseumi foto)

Foto 124. Kurriku poolt soovitatud vöö Kihelkonna rõivaste juurde ERM 6080 (ERMi foto)

Praegusel ERMi püsinäitusel on Kihelkonna rahvarõivais mannekeenile peale seotud Püha kihelkonna tüüpi vöö ERM A509:1038 (foto 125).

Foto 125. Püha tüüpi vöö, Kihelkonna ERM A509:1038 (ERMi foto)

Vööga ERM A509:1426 on aga omaette lugu. Nimelt on see 68 cm pikkune vöö katkend kogutud Kihelkonna nime all, aga täpselt samasugune 62 cm pikkune jupp on ERM

A509:1434 Ambla kihelkonnast pärit. Väljanägemiselt on need pigem Järva- kui Saaremaa tüüpi vööd. Ambla vöö jupp on lõigatud otstega, üks neist palistusega, Kihelkonnast kogutud jupp on samuti ühest otsast palistatud. Tundub, et pärandus on pooleks jagatud. Kui arvestada tavalise vööpikkusega, siis võib kuskil kolmas jupp veel olla. Kogutud on mõlemad 1920. aastal ja valmistamise aastaks on mõlemal pakutud sajand varem. Kulumis- ja pleekimisaste on mõlemal vööjupil sarnane (foto 126).

Foto 126. Ühe vöö tükid, üks Amblast, teine Kihelkonnast (*Autori foto*)

Lisaks vöödele on ERMis olemas kahed traksid, mis on Peterburi VEMga ära jagatud: ERM A290:901 ja ERM A290:1042 (foto 127) Peterburis vastavalt 884-5 ja 884-6. Peale selle üks leinatraks (foto 128).

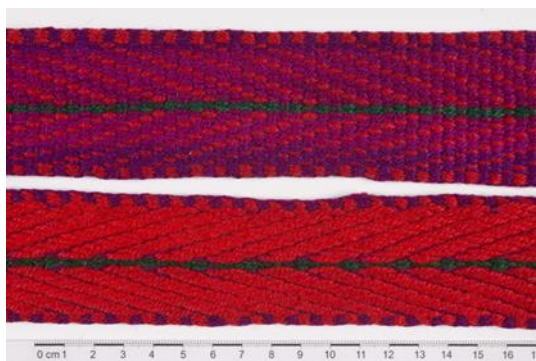

Foto 127. Kihelkonna traks ERM A290:1042 (*ERMi foto*)

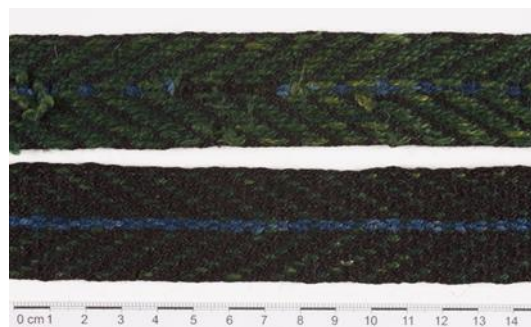

Foto 128. Leinatraks Kihelkonna ERM A290:917 (*ERMi foto*)

2.2. Tulemused Saaremaa kirivööde kohta

Uuritud kihelkondade kohta saadud andmete tulemused on järgmised. Saaremaa võid ja paelu olen näinud Eesti muuseumides 363 erineva muuseuminumbriga. Lisaks võtsin juurde kuus muuseumist maha kantud vööd, mis H. Kurriku raamatus Eesti rahvarõivad on kirjeldatud (1938). Meie MuI Si Soome analoogist finna.fi-st leidsin veel neli Kärla vööd ja lisamaterjalina veel ühe Valjala vöö joonise. Kahjuks pole sealsed fotod nii hea kvaliteediga kui meie muuseumide infosüsteemis. Seega kokku oli 374 vööd või vöökatkendit.

Saaremaa kirivöötehnikas erinevaid võid ja paelu on kõige rohkem Eesti Rahva Muuseumis 339, väike osa on Saaremaa Muuseumis 24 ja huvitav leid tuli välja Peterburis Venemaa Etnograafia muuseumist – 84 Saaremaalt pärit vööd ja paela. Kuna Peterburis olevatest vöödest on mul ainult pildid, aga mitte mõõdud, ja on teada, et on vähemalt osaline kattumine ERMi vöödega, siis otseselt oma uuringusse ma neid ei kaasanud. Kui palju Saaremaa võid seal tegelikult on, seda pole teada. Kindlasti rohkem, kui uurijatele seal näidati, sest lugedes sama muuseumi väljaantud raamatut (Kalašnikova 2014), leidsin ma sealt Jämaja vöödest pilte (Lisa 4 lõpus), aga M. Rannapilt saadud fotodel neid polnud.

Saaremaa rahvarõivauurijad Mareli Rannap ja Mari Lepik käisid 2019. aasta sügisel Peterburis Venemaa Etnograafiamuuseumis Saaremaa rahvarõivaid uurimas. Seal nägid nad lisaks muudele rõivaosadele ka Saaremaa kirivööd. Kahjuks küll üksikesemete legende ei õnnestunud saada, aga Mareli saatis mulle vöödest fotod. Esemete numbrid on seal kihelkondade järgi. Peterburis veel meie MuI Si sarnast süsteemi ei ole. Kuna vööde väljatoomisega kaasnes jutt, et „samadest vöödest pooled on ju teil Tartus“, siis hakkasin neid pilte võrdlema ERMis nähtud vöödega ja senini olen tuvastanud 24 vööd/paela, mis võivad olla ERMi vööde osad – vööd on lihtsalt katki lõigatud ja jagatud kahe muuseumi vahel. Võid annab sedaviisi jagada, teisi rõivaesemeid niimoodi tükeldada ei anna.

Teada on, et tegu on ERMi kogudega A290 ja A316. Kogujaks arhitekt Johannes Leopold Gahlnbäck (1855-1934), kes 1906-1912 kogus etnograafilisi esemeid Lääne-Eestis ja saartel. Kogu A290 kohta on ERMi peakataloogis A12 täheldatud järgmist: „A290 arhitekt J. Gahlnbäcki kogu, korjatud Eesti saartelt tema enese poolt umb. a. 1906-1912. ERM-ile osatud 1917.a. detsembri kuul Peterburis. Muuseumisse Helsingist hoiult jõudnud 1922.a.

juuli kuus. Ostuhind 16000 rbl („Kerenskites“)“. ERMi peakataloogis A13 on märgitud, et „kogu A316 koosneb esemetest, mis eelnevast jäi vahepeal hoiule Helsingisse“.

Muuseumis esemeid uurides saab tegeleda põneva detektiivitööga. Praegusel juhul Gahlnbäcki Peterburi VEMi ja Tartu ERMi muuseumide pilte võrreldes. Kuna pildistamise tingimused on olnud erinevad, siis püüdsin värve aimata ja kirjalõngu kokku lugeda ning neid võrrelda. Piltide järgi suutsin tuvastada 24 vööd ja paela, mis vastavad mõlemas muuseumis (Lisa 4). Kuna kogumisest ja muuseumis arvele võtmisest on üle 100 aasta möödas, vahepeal on olnud, sõda, tulekahjusid ja muid mõjusid – suur inventeerimine ja esemete mahakandmine oli 1952. aastal, seega ei pruugi kõiki jagatud võid enam alles olla. Mõned vastavused tulid välja ERMi tundmatute (kihelkondlikult määratlemata) vööde hulgast, seega on võimalus nüüd neid määratlusi parandada.

Vööde tükeldamist võib tuvastada ka kohalikes muuseumides. Viimane leid oli Saaremaa Muuseumis, kus minu arvates on üks vöö jagatud kolmeks jupiks. Kaks pikemat vööotsa (SM 9817:7 ja SM 10022:7 T) on nii pikad, et saaks kasutada kleidivööna. Teisele ongi kinnitatud metallpannal ühte otsa ja teine ots on lõigatud nurkseks. Kolmas tükike samast vööst on vormistatud näidistööprooviks pappalusele (SM 10022:8 T). Legend selle kohta ütleb: „enne 1940 valmistamine, õpilastööde näidised on saadud Alma Klaureni (1890-1987) pärandina ja valmistatud tõenäoliselt tema juhendamisel ametikoolis tööl olles; Eesti Kuressaare“. Sellel kolmandal tükil on üks ots teistpidi nurkselt lõigatud. Muster sellel on kahe kirja üleminekukoht, mis sobib mõlema eelmise vöökatkendi ühenduskohaks. Vööde laiused ja värvid klapivad omavahel. Kulumisaste on ka sama. Kirjalõngad on mustad, põhi heledam sinine, roheline äärelõng ja kollane küü on peaaegu vööst lahkunud, keskmised kolm südamelõnga (võisid olla analoogselt teiste vöödega rohelised) on samuti kadunud. (Lisa 3.1. vööd 37-39)

Põnevaid uurimisi ja leide oli ERMi vööde hulgas. Nimelt on kootud Saaremaal võid pisut teisiti kui mandril. Saare võid pole alati ringsena kootud nagu mujal, vaid vöö on pika sirgena üles veetud. Vahel on isegi mitmes vööpikkuses korraga üles veetud. Kuidas see vöölt näha

on? Kui tavaliselt on kirivööd otstes lühemad või pikemad otsanarmad, mis on pärast vöö kudumist rohkem või vähem korrastatud (PT 1.3.), siis Saaremaa vöödel on kohati lühikesed (kuni viis sentimeetrit) narmad aasadena lahti või kimpu seotud. Narmad ei saa jääda aasadena, kui vööd kootakse ringsena, järelikult pidid need vööd olema kootud pika sirgena. (foto 129). Selliseid aasadega vööotsi leidsin Sõrve ja Püha kihelkondade vöödel.

Foto 129. Aasadega vööalgus Anseküla ERM A290:1007 (ERMi foto)

Samasugune vöökudumise komme on Lätis. Mul õnnestus näha Läti tuntud vöökudujat ja -uurijat Anete Karlsonet 2019. aasta TÜ VKA Pärandtehnoloogia sügiskoolis, kus ta demonstreeris vöökudumist Läti moodi: lõngad veeti kirja järgi arvuliselt pika sirgena üles ja alles seejärel rakendati õiges järjekorras pulgale. Kudumine ja kirja korjamine oli sarnane meie vöökudumisega, kui välja jätta see, et niisi tõmmati allapoole, meil tõmmatakse ülespoole (Kihnus kootakse hoopis topelt niitega ja tõmmatakse neid nii üles kui alla korraga (Aav jt 2019, lk 22)). Pikalt kudumise vihje võib välja lugeda ka Kalašnikova raamatu pildilt (2014, lk 110), seal on Jämaja alustatud kirivöö, mis ei ole ringne ja millel on „Kihnu moodi“ kahel niid (Lisa 4 lõpus).

Miks ma arvan, et vööd on kootud mitu pikkust järjest. ERMis sain vööd uurimiseks kätte terve sahtli kaupa. Kuna neid oli korraga palju käes, siis oli hea näha sarnasusi. Anseküla vööde sahtlis hakkasid silma vööd ERM 39 ja ERM 46. Mõlemad on sinisepõhjalised musta kirjaga läbivillased vööd. Mõlemad poole pealt mustri muutusega. Vöö laius mõlemal 5 cm, pikkused 193 cm ja 197 cm. Vöö alguseks on ERM 46, sest seal on lühikeste aasadega ots, algab ühe mustriga, poole peal on mustri muutus. Motiivi keskel on tehtud läbilõige (foto 130). Vöö ERM 39 algab katkise motiiviga ja omakorda poole pikkuse pealt muutub muster selliseks nagu on vöö

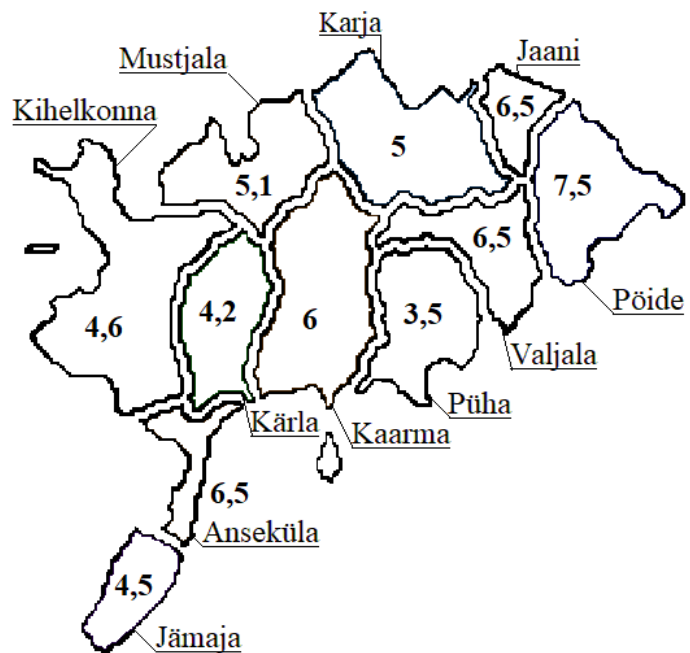

Foto 130. Kahekordses pikkuses kootud ja pooleks jagatud vöö ERM 39 ja ERM 46 (Autori foto)

ERM 46 alguses. Vöö lõpus labane ilma mustrita osa. Otsanarmad on lõigatud ja ots üle nõelutud. ERMi pearaamatu järgi on tegemist Anseküla leinavöödega, aga kohapeal saadud teadmise järgi peaks nad tehtud Jämaja kihelkonna vööde moodi (PT 2.1.1.).

2.2.1. Saaremaa kirivööde laiused

Saaremaa kirivööde laiused on kihelkonniti erinevad ja jäävad vahemikku 3,5-7,5 cm (joonis 9. ja tabel 1.). Kõige kitsam vööde mood on Püha kihelkonnas 3,5 cm. Natuke laiemad ehk üle 4 cm on Jämaja, Kärla ja Kihelkonna kihelkondade vööd. Üle 5 cm laiusega mood on Karja ja Mustjala vöödel. Laiema moega ehk üle 6 cm on vööd Kaarma, Anseküla ja Valjala kihelkondades ning kõige laiemad on Põide kihelkonna vööde mood.

Joonis 9. Vööde laiuste mood (Autori joonis)

Tabel 1. Saaremaa kirivööde laiused (sentimeetrites)

Kihelkond	Mood	Min	Max
Anseküla	6	5	6,8
Jaani	6,5	6,3	7,5
Jämaja	4,5	3,8	5,8
Kaarma	6	3,1	7
Karja	5	4,6	8,3
Kihelkonna	4,6 (mediaan)	3	7,6
Kärla	4,2 (mediaan)	3,5	5,8

Kihelkond	Mood	Min	Max
Mustjala	5,1	4,4	6,4
Pöide	7,5	5	8
Püha	3,5	2,5	4,5
Valjala	6,5	5,9	8

Kui vaadata maksimaalsete vöölauste järgi, siis kõige laiem vöö on Karja kihelkonnast 8,3 cm (ERM 16801 foto 71, lk 51) 8 cm laiuseid vööd esineb veel Pöide ja Valjala kihelkondades. Kõige minimaalse laiusega on vööd on, nagu ka mood näitab, Püha kihelkonnas 2,5 cm, Kaarma kihelkonnas 3,1 cm ja Kärla kihelkonnas 3,5 cm.

2.2.2. Värvieelistused Saaremaa kirivöödes

Kirjalõngade värv ja materjal (joonis 10). Lääne-Saaremaal on levinud punasekirjalised vööd nagu mujal Eesti mandrikielkondadeski. Eriti säravpunased on Sõrve vööd. Seal püsis vöökanndmise traditsioon kauem ja säravpunane värv saavutati juba levinud aniliinvärvidega.

See-eest Ida-Saaremaal on vööde värvid tagasihoidlikumad, seal on tavapärane kolme värvi valik: madara-

Joonis 10. Värvieelistused Saaremaa kirivööde keskkirjalõngades (Autori joonis)

punane või pruun ja potisinine kirjalõngadeks (üks ääres, teine keskel) ja roheline lõng küttriibuks. Kasutatud on loodusvärve, aniliinvärvid pole vöödesse jõudnud. Tavaliseks

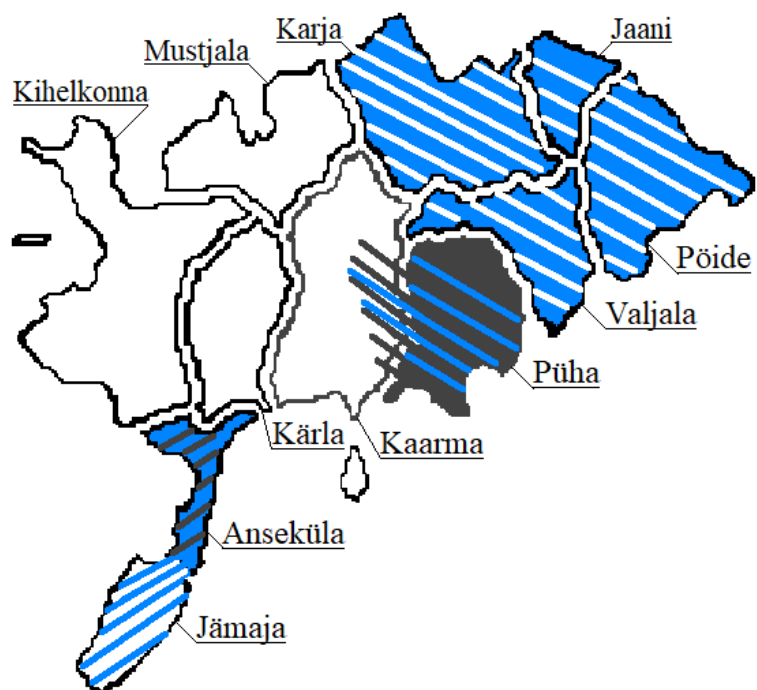
kirjalõngade värvide arvuks ongi kolm ja harva neli. Samas Sõrves ja Ida-Saaremaal on palju ühevärvilise kirjaga vööd. Sõrve mõlemas kihelkonnas on musta kirjaga vööd. Need on sinisel taustal leinavööd.

Oma erilised värvieelistused on Mustjala kihelkonna vöödel. Mustjala vanemad tumedad vööd on musta-sinise ja roheliste kirjalõngadega, uuemad roheliste kriipsudega punased.. Vöö süda on rohelise- ja punasekirju ning ülejäänud kiri musta või punasega, äärekirjad mustaga kirjatud. Selle kihelkonna vöödel on iseloomulikuks veel üksikud teist värvi lõngad mitte ainult südames vaid kohati kirja ulatuses veel. Kirjalõngade materjal on alati villane.

Tausta värv ja materjal. Kui üle Eesti on tavaks kirivööde taustamaterjalina kasutada pleegitatud linast niiti, mis vanematel vöödel on olnud jämedam ja uuematel muutunud järjest peenemaks, siis uuematel on tulnud kasutusele puuvillane taustamaterjal. Saaremaa vööde iseärasuseks on sinine taustamaterjal, mida mujal Eesti vöödes ette ei tule. See võib olla nii linane kui puuvillane.

Kõik Anseküla kihelkonna kirivööd on värvilise taustaga. Enamasti on taustavärviks sinine linane või puuvillane niit erkpunase või leinavöödel sinise kirja all. Ainult viimase perioodi vöödel on tausta värv ja materjal muutunud mustaks villaseks. Sõrve vöödel esineb veel tumesinist ja musta villast tausta. Leinavööd on tumedal taustal, neil puudub vöös punane värv. Sõrves on leinavöödel küüd kollased ja üksikutel vöödel süda roheline, kiri musta ja põhi sinise lõngaga.

Tumedama sinise taustaga on argised vööd samuti Ida-Saaremaal, sealsed sinised põhjalõngad on alati linased. Taustalõngade värvide

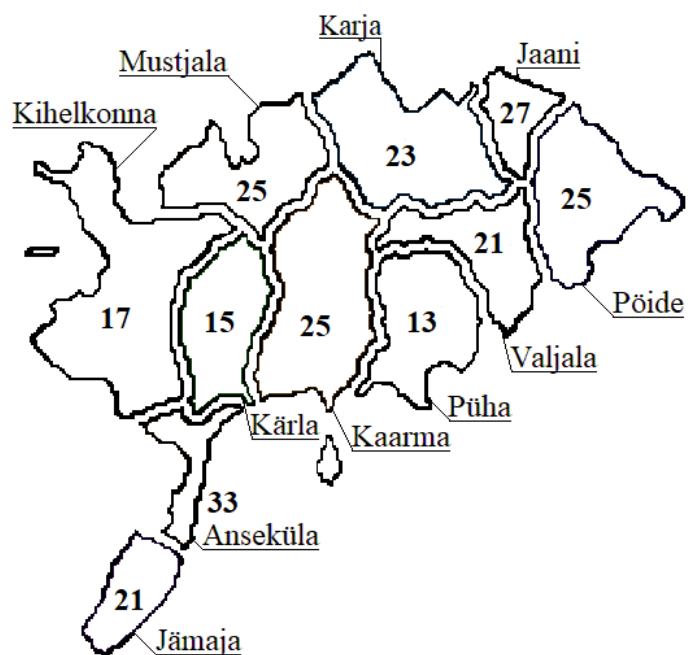
Joonis 11. Levinud tausta värv kirivöödes (Autori joonis)

leviku olen märkinud joonisele 11, kus on siis näha, et idapoolsetes kihelkondades on nii sinise kui valgetaustalisi vööd, Püha kihelkonnas musta- ja sinisetaustalisi vööd. Sõrve vöödel on mõlemas kihelkonnas sinisetaustalisi vööd,

Püha kihelkonna mustataustalised vööd on villased. Kui Ida-Saaremaa sinine taust on linane, samas Sõrve sinised taustalõngad on mitmesugusest materjalist. Jämaja leinavööd on sinise villase taustaga, Anseküla vanemad punasekirjaga vööd on sinise linase taustaga, uuemad aga puuvillasel taustal. Kui mujal on valgeks taustaks vöödel pleegitatud linased lõngad, siis Jämaja uuematel vöödel on põhjalõimeks juba puuvillast niiti kasutatud.

2.2.3. Saaremaa kirivööde keskkirjad

Joonisel 12 paigutasin kaardile kirjaosa lõngade moe kihelkondade kaupa. Kui võrrelda seda vöölaiustega, siis Püha kihelkonnas on vööd kitsad nii sentimeetrites kui kirja laiuses. Samas kirja laiuselt lõngades on kõige laiemad Anseküla vööd, kuid vöö laiuselt sentimeetrites olid kõige laiema moega hoopis Põide kihelkonna vööd. Kirja laiuselt jäävad need viimased alla veel Jaani kihelkonna kirivöödele ning

Joonis 12. Saaremaa kirivööde keskkirjade laiuse mood (Autori joonis)

on võrdsed Mustjala ja Kaarma kihelkonna vööde kirjaosa laiusega. Tabelisse 3 olen toonud kirjaosa iseloomustavad näitajad: kirja laiuse lõngades (maksimum, miinimum ja mood), südame laiuse ja värvide arvu kirjas.

Tabelisse 2 kogusin kihelkondade kaupa andmeid vööde kirjaosa kohta. Kirjade laius lõngades, nii miinimum, maksimum kui mood; seejärel vöösüdame olemasolu ja laiuse ning lõpuks värvide arvu kirjas. Selle tabeli põhjal on koostatud kaart joonisel 12, kus on näidatud enamlevinud kirjalõngade arvud kihelkonniti. Kirjalõngade järgi on kõige laiem vöö Ansekülast oma 37 kirjalõngaga (ERM A1020:53 Lisa 3.1. vöö 20).

Tabel 2. Saaremaa kirivööde kirjaosa andmed kihelkonniti

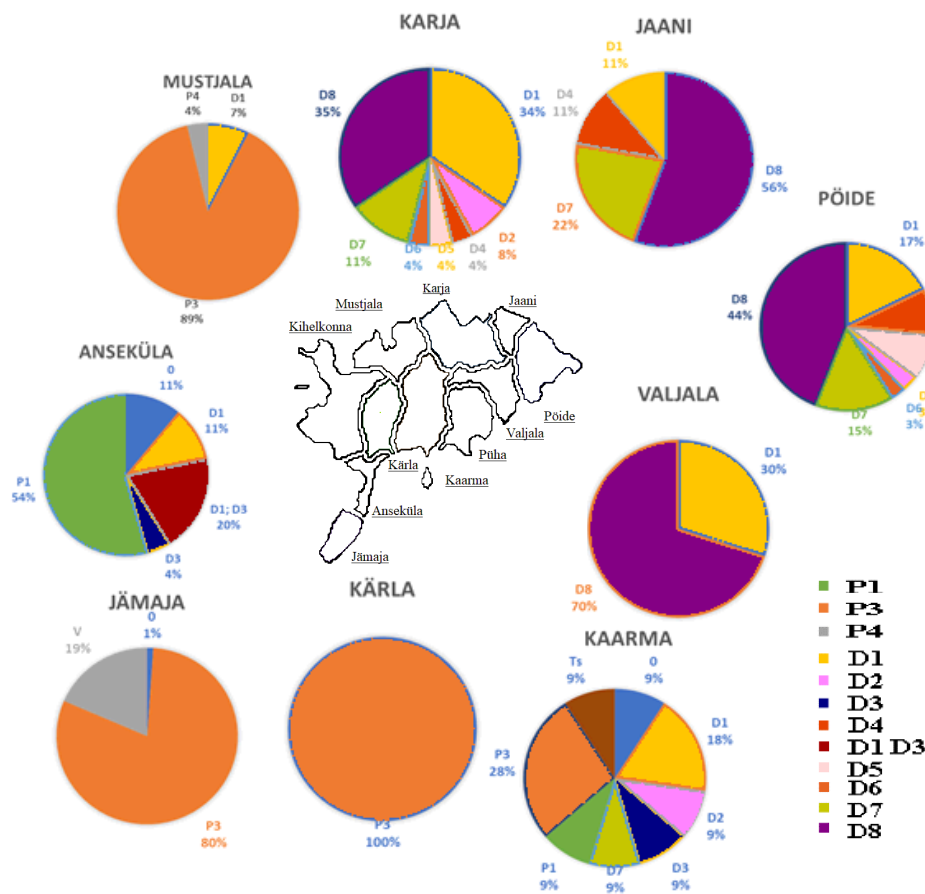
Kihelkond	Kirja laius lõngades	Südame laius	Värvide arv
Anseküla	Max 37 Min 19 Mood 33	0 - 76% 3 - 24%	1 - 76% 2 - 24%
Jaani	Max 31 Min 19 Mood 27	0	1 - 100%
Jämaja	Max 25 Min 14 Mood 21	0 - 91% 3 - 9%	1 2
Kaarma	Max 25 Min 13 Mood 25	0 – 36% 3 – 64%	1 - 18% 2 - 18% 3 - 64%
Karja	Max 27 Min 15 Mood 23	0 – 88% 3 – ühel vööl, 4% 9 – ühel vööl, 4% 11 – ühel vööl, 4%	1 - 88% 2 - 8% 3 - 4%
Kihelkonna	Max 29 Min 13 Mood 17	0 – neljal vööl 1 – ühel vööl 5 – ühel vööl	1-2
Kärla	Max 17 Min 13 Mood 15	0 – 17% 1 – 66% 3 – 17%	1 - 17% 2 - 50% 3 - 33%
Mustjala	Max 33 Min 15 Mood 25	0 – 8% 1 – 8% 3 – 76% 5 – 8%	2 - 19% 3 - 33% 4 - 48%
Pöide	Max 27 Min 17 Mood 25	0 – 94% 3 – 3% 5 – 3%	1 - 94% 2 - 6%
Püha	Max 19 Min 8	0 – 3% 1 – 2%	1 – 5% 2 – 13%

Kihelkond	Kirja laius lõngades	Südame laius	Värvide arv
	Mood 13	3 – 95%	3 – 77% 4 – 5%
Valjala	Max 25 Min 14 Mood 21	0 – 50% 3 – 10% 5 – 40%	1 – 50% 2 – 20% 3 – 30%

Anseküla vöödest on $\frac{3}{4}$ ehk 76% ilma südameta, samas Jaani kihelkonna vööde keskkirjad on kõik ilma südameta ehk ühevärvilised. Enamasti ühevärvilise kirjaga on veel vööd Jä-maja, Karja ja Põide kihelkondades.

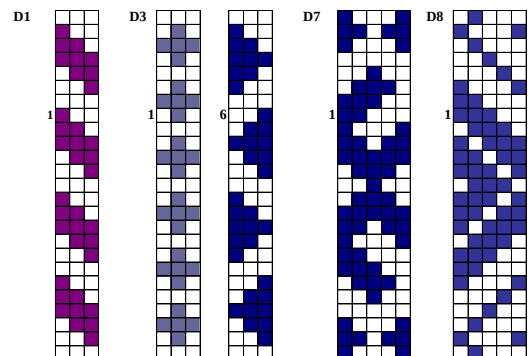
Mitmevärvilise keskkirjaga on kirivööd kõik Mustjala kihelkonnas ja suurem jagu (95%) Püha ja Kärla (83%) kihelkonnas. Kõige rohkem värve keskkirjas võib olla Mustjala vöödes – kuni neli värvi (48% vöödest). Teistel kirjudel vöökirjadel on vähem värve: Pühal tüüpiliselt kolm värvi (77% vöödest), samuti kolmevärvilised on Kaarma vöödest 64% ja Kärlas 33% vöödest. Teistes kihelkondades on vöödes värve vähem.

2.2.4. Saaremaa kirivööde äärekirjad

Joonis 13. Kirivööde äärekirjade levik ja variatsioonid Saaremaa kihelkondades (Autori joonis)

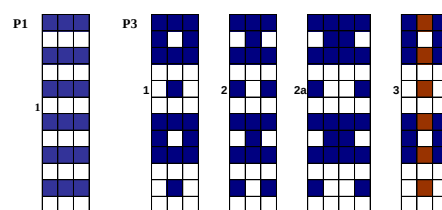
Saaremaa kirivöödel esineb nii plokilisi kui diagonaalseid äärekirju (joonis 13). Need on kihelkondade järgi küllalt täpselt ära jagatud. Ida-Saaremaa eelistab erinevates variatsioonides laiemaid diagonaalseid äärekirju, enamasti tüüpidest D1, D7 ja D8 (joonised 13 ja 14). Tavapäraseks laiuseks seal on äärekirjadel viis kuni seitse lõnga. Põhiliselt on need kirjad ühevärvilised. Kui Ida-Saaremaal on levinud ainult diagonaalsed äärekirjad erinevates variatsioonides (Lisa 2, joonised 2 ja 3), siis ülejäänud Saaremaal võib sarnaseid äärekirju leida Anseküla ja Kaarma kihelkondades.

Joonis 14. Saaremaal eelistatud diagonaalsed äärekirjad (Autori joonis)

Kui teistes kihelkondades äärekirjad on kogu vöös ühesugused, siis Anseküla diagonaalsed äärekirjad võivad poole vöö pealt muutuda samuti, kui muutub poole vöö pealt keskkirigi. Kui äärekiri ühes vöö otsas on D1 ehk lihtsate diagonaalidega variant, siis vöö keskel muutub ta mõneks D3 variandiks ehk vastakuti kolmnurkadeks või ristikesteks (D3.1, D3.6 joonis 14). Kuna Kaarma kihelkonnas on, nagu eelnevalt vaadatud, kasutatud erinevaid vöötüpe, siis on kirivööde äärekirjade varieeruvus suur. Diagonaalseid äärekirju on 45% vöödest, pisut suurem osakaal on D1 variandil (joonis 13).

Läänepoolsemad kihelkonnad eelistavad vöödel väikseid plokilisi äärekirju kasutada. Enamasti on kasutatud plokilise äärekirja tüüpi P3 (P3.1 või P3.2 joonis 15). Plokilised äärekirjad Saaremaa vöödes võivad olla ühevärvilised, nagu on vanematel Jämaja vöödel mustad P3.2 või P3.2a tüüpi (Lisa 3.3. vööd 1-74) vööd. Ülejäänud Lääne-Saaremaa kihelkondades on levinud kahevärvilised plokilised äärekirjad P3.3 tüüpi (Lisa 3.7 Kärla, Lisa 3.8 Mustjala).

Joonis 15. Saaremaal eelistatud plokilised äärekirjad P1 ja P3 variandid (*Autori joonis*)

Äärekirjade suhtes on erandiks Püha kihelkond, kus vöödel äärekirja üldse ei kasutatud. Seal on vöödel tausta värvi laiem serv või vanematel heledapõhjalistel vöödel küüst laiem tume serv (Lisa 3.10). Seetõttu puudub joonisel 13 seda kihelkonda tähistav äärekirjadeks jagunemise ring. Samuti on äärekirjata Jämaja kõige viimase perioodi kirivööd, millel on laiad valged servad. Täpsemad protsentuaalsed jaotused Saaremaa kihelkondade kirivööde äärekirjadest on ära toodud tabelis 3.

Tabelist 3 on näha, et Ida-Saaremaa kihelkondades on kirivööde äärekirjad laiemad – tavaliselt viie kuni seitsme lõngalised ühevärvilised kirjad. Plokilised äärekirjad on kitsamad. Kui Jämajas on need kolme-nelja lõnga laiused ja enamasti mustad (72%), siis ülejäänud kihelkondades, kus neid kirju esineb, on need kolmelõngalised ja enamasti kahevärvilised. Viiendik Jämaja vöödest ehk hilistest vöödest on ilma äärekirjata laia valge äärega (Lisa 3.3. vöö 83 ja edasi). Saaremaa vööde äärekirjades üle kahe värvi ei ole kasutatud.

Tabel 3. Saaremaa kihelkondade äärekirjade tüübid, laius ja värvikasutus.

Kihelkond	Äärekirja tüüp	Äärekirja laius lõngades	Värvide arv
Anseküla	P1 (54%) D1; D1, D3; D3 (35%)	3-4 lõnga 3-4 lõnga	1 1
Jaani	D 100%, sellest D8 56% D7 22%	5-7 lõnga	1
Jämaja	P3.2 (80%) Valge äär 20%	3 4 lõnga	1 - 72% must 2 - 8%
Kaarma	Variatsioonid		
Karja	D 100%, sellest D8 35% D1 34%	4-7 lõnga 5 lõnga 69% 7 lõnga 27%	1 - 92% 2 – 8%
Kihelkonna	Liiga väike ja ebaühtlane valim	x	x
Kärla	P3 100%	3 lõnga	1 - 66% 2 - 33%
Mustjala	P3 89%	3	2
Pöide	D 100%, sellest D8 44% D1 17% D7 15%	3-7 lõnga 7 lõnga 50% 5 lõnga 44%	1
Püha	Äärekirjata	0	0
Valjala	D 100%, sellest D8 70% D1 30%	5 lõnga 90% 7 – lõnga 10%	1 - 80% 2 - 20%

2.2.5. Saaremaa kirivööde otsad

Kui enamasti on vööde otsad ühesugused, siis erandi moodustavad Saaremaa Püha kihelkonna vööd, millel on ühes otsas umbes kolme kuni viie sentimeetri pikkused narmad kimpu seotud ja teise otsa narmad 10-18 cm pikkuselt kolme kuni kuude palmikusse punutud (foto 131).

Foto 131. Erinevate otstega vöö, Püha ERM 11273 (*Autori foto*)

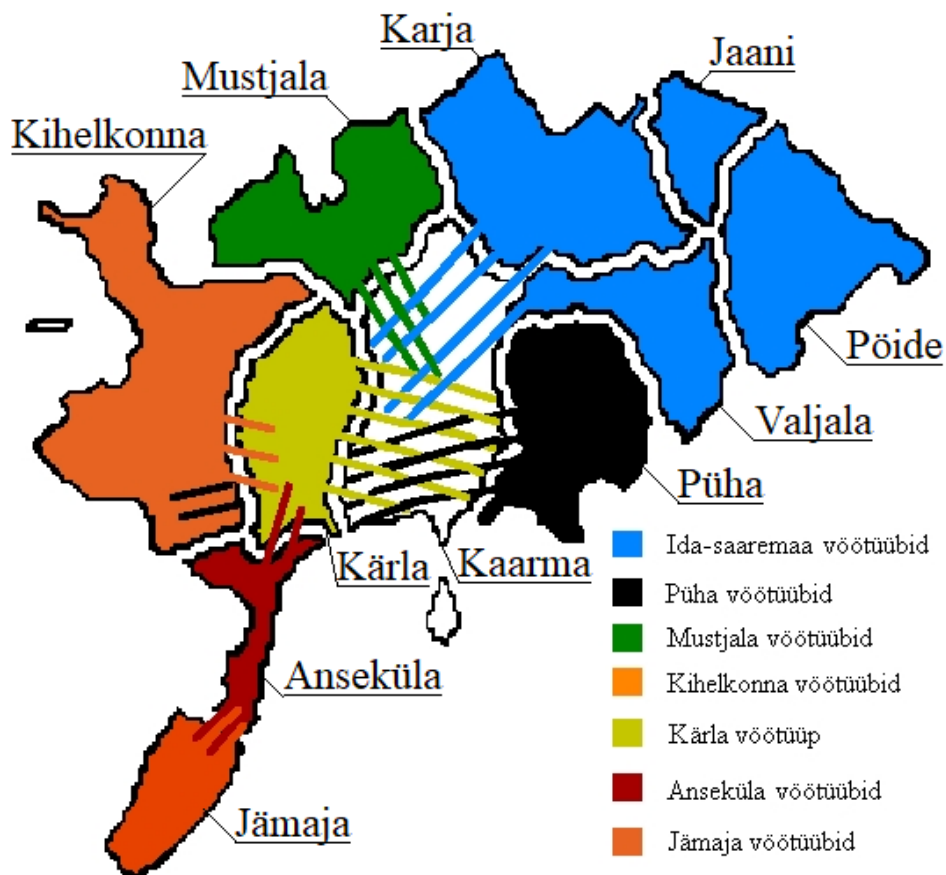
Sõrve kihelkondade vööde otsad on enamasti hoopis ära lõigatud ja vöö otsad üle nõelutud (foto 60, lk 45). Anseküla vööde hulgas on vööd, mille üks ots on lõigatud ja teise otsa narmad on palmikutesse punutud ja otstest kimbuks kinnitatud. Sõrve vööde otsanarmaste palmistsemisel pole olnud oluline palmikute harusid värvi või materjali järgi jaotada. Mõnel vööel esineb ülemähitud narmaid, mis on jälle otstest kimpu köidetud.

Ida- Saaremaal on ilusad punutised, kas kogu laiuselt labaselt säärepaela moodi või kahes osas labane punutis, mis pärast on külgepidi ühendatud. Seal esineb samuti labast punumist kitsamate paeltena (neli kuni kuus paela), mis pärast on külge pidi kokku kinnitatud (Lisad 3.2. Jaani, 3.5. Karja, 3.9. Põide ja 3.11. Valjala).

Mustjala kihelkonna vööd on peentesse südametega palmikutesse kinnitatud. Kaarma ja Kärla kihelkondade vööde otsad palmikutes, mis on üksteise kõrvale kinnitatud. Üldjuhul on Saaremaa kirivöödel otsad korralikult vormistatud. Niimoodi Lõuna-Eesti moodi lahtiseid narmaid on ühel Kihelkonna vööel ja uueaegsetel koopiatel. Lahtiste narmaste järgi on lihtne tuvastada uueaegset (20. sajandi teise poole) toodangut. Kui vöö otsanarmad pole lahtised, vaid korralikult kokku punutud, siis on vöö pealesidumisel lihtsam vööotsi kihtide alla peitu panna, ei jää üksikud narmad kuskilt lahtiselt ripendama.

2.2.6. Kirivöö tüüpide levik Saaremaal

Saaremaa kirivööde vaatlemisel võib jagada saare vöötüpidelt mitmeks piirkonnaks (joonis 16). Üheks suuremaks piirkonnaks, kus vöödel on suuri sarnasusi on idapoolne Saaremaa: Jaani, Karja, Põide ja Valjala kihelkonnad. Teiseks eristuvaks piirkonnaks on Sõrve ala, kus on Anseküla ja Jämaja kihelkonnad. Eraldi vööde rühma moodustab Mustjala kihelkond. Omamoodi on samuti Püha kihelkonna vööd. Viimaseks piirkonnaks jääb kõige vähemate kirivööde koguga piirkond Lääne-Saaremaal, kuhu kuuluvad Kihelkonna, Kärla ja Kaarma kihelkonnad. (joonis 16). EAd andmetel on esemete kogumiseks 20. sajandi alguseks nendes viimastes kõige rohkem aega möödunud kirivööde kandmisest ja kasutamisest.

Joonis 16. Vöötüüpide levik Saaremaal (Autori joonis)

Kõige kergemalt on eristatavad **Mustjala vööd**, mida märkis juba Manninen (2009, lk 317) Valgel linasel põhjal paljudest diagonaaljoontest kujundatud kirjadega, musta-rohelise või punasekirjalised, musta plokilise P3 tüüpi äärekirjaga, otsad südametega palmikutesse punutud. Kirjades lihtsamad ja selgemad diagonaaljooned võrgustikku moodustamas. Vööd on

pikisuunas sümmeetrilise kirjaga. Keskkirjas on teist värvi süda ja kogu kirja ulatuses võib olla veel üksikuid teist värvi kirjalõngu. Ääres on värviline äärelõng. Keskmiselt on neli värvi vöös. Põhjalõngaks on pleegitatud linane. Vööde otsad on punutud südametega palmikutesse ja üksteise kõrvale kinnitatud (Lisa 3.8.).

Teine eristuv piirkond on **Püha kihelkond** (joonis 16). Sealsed kirivööd on enamasti läbivil-lased, mustapõhjalised vööd, mille kirjad on kolmevärvilised, südames enamasti roheline. Vööde otsad on muudest vöödest erinevad: ühes otsas lühikesed otsanarmad kimbus ja teises otsas vähemasti poole pikemalt mitmesse palmikusse punutud ja need on üksteise kõrvale kinnitatud ning otsas kimpu köidetud. Selline variant võib olla tingitud sellest, kui vöö on pika sirgena kootud. Sel juhul jäävad algusesse lühemad narmad, mis viimistletakse lühike-seks kimbuks ja viimase otsa narmad jäävad pikemad, sest jäägitult lõpuni kududa ei saa. Need pikemad narmad on siis enamasti palmikutesse punutud ja omakorda veel üksteise külge kinnitatud. Püha kihelkonna vööd on Saaremaa vöödest kõige kitsamad ~3,5 cm. Vööd on äärekirjata ja värvilise äärelõngata. Äärekirja asemel on kas taustalõnga värvi või tume-dam küüst laiem joon. Serva lähedal on veel kirju küü. Püha kihelkonnas esineb vähesel määral pikisuunas asümmeetrilise kirjaga kirivööd (Lisa 3.10.).

Suur probleem oli mul esialgu **Sõrve vööde** omavahelise eristamisega Anseküla ja Jämaja kihelkonna vahel. ERMi vööde põhjal tuvastasin ma küll erinevaid vööde tüüpe, aga selle kogu põhjal polnud võimalik neid kihelkondlikult eristada. Et see endale selgeks teha pöör-dusin Saaremaa rahvarõivaspetsialisti Mareli Rannapi kaudu Sõrve rahvarõivaste uurija Mari Lepiku poole. Tema on põhjalikult uurinud kohalikke rahvarõivaid. Seda nii muuseu-miesemetelt, vanadelt fotodelt kui korjanud infot kohalikelt vanadelt inimestelt. Oma uurin-gutega aitab ta kaasa Mareli Rannapi eestveetavale Saaremaa rahvarõiva nõuandekoja tege-vusele, saadud info kohta on ta kirjutanud Sõrvemaa Pärimuste seltsi kodulehel Sõuke Sõr-vemaa. Ise vööd uurides ja teda küsitledes oskan nüüd vahet teha Sõrve kihelkondade ki-rivöödel nii ajaliselt kui kihelkondlikult.

Sõrve mõlema kihelkonna vööd jagunevad rõõmsama aja vöödeks ja leinavöödeks. Kui nn „rõõmuvöödel“ on punased kirjad, siis leinavöödel või paastuajal kantavatel vöödel puudub punane värv. Sel ajal on vööde taustavärviks sinine ja kiri on musta kirjalõngaga. Küüd, süda ja äärelõngad võivad olla kollast või rohelist värvi.

Anseküla vöödel on ka punasekirjalistel vöödel sinine linane või puuvillane taust. Vööd on kahe vöö pikisuunas sümmeetrilise kirjaga. Kui muutub vöö keskel keskkiri, siis muutub ka äärekiri. Enamasti on äärekirjad Anseküla vöödel diagonaalset tüüpi. Vahel esineb plokilisi kirju, aga siis ainult P1 ehk lihtsaid kriipsukesti. Äärekirjad on keskkirjaga sama värvi punased. Ainult vanematel vöödel võivad äärekirjad mustad olla. Kүүd on ainult kirjade vahel värvilt kollased ja rohelised. Vöö servades kүүsid ei ole. Anseküla leinavööd on mustade kirjalõngadega ja ikka kahe kirjaga. Esineb ka leinavööd, millel on kahes otsas erinevad kirjad, aga keskmisel kolmandikul puudub korjatud kiri, pind on lihtsalt täpiline (Lisa 3.1 vöö 47: SM 9817:6 T). Anseküla vööd on tavaliselt ühevärvilise kirjaga, kitsast kolmelõngalist südant esineb harva. Vööde otsanarmad on lõigatud ja üle nõelutud, või on teises otsas palmikud, mis on otstest kokku köidetud. Kirjalõngu on keskmiselt 33 ja vöö laius 6,5 cm (Lisa 3.1.).

Jämaja kirivööde esimeseks eristavaks tunnuseks on enamasti must P3.2 äärekiri. Kirjad vanemates vöödes on säravpunased. Vööd on kahe kirjaga, aga keskkirja muutudes äärekirjad ei muutu. Äärekirja ja keskkirja vahel on kollased ja rohelised kүүd, ääres värviline äärelõng. Taust on punasekirjalistel vöödel enamasti pleegitatud linane, vähesel määral esineb sinist tausta. Iseloomulikuks elemendiks Jämaja vöökirjades on „rattad“ ehk lõigatud nurkadega rombid. Selliseid motiive pole ma teiste kihelkondade vöödes leidnud. Leinavöödel on sinine taust ja must kiri. Kүүd on endiselt kollased ja rohelised ääre ja keskkirja vahel, ääres veel roheline äärelõng. Viimase perioodi (20. sajandi alguse) Jämaja kihelkonna kirivööd on juba valgel puuvillasel taustal, äärekirjade asemel on laiad valged servad. Keskkirja kõrval on kүүd, keskkiri ise on väga hõredaks jäänud, kirjalõngu on 14, ära kaob ka keskjoon ehk vöö süda. Vöö äärtes on kirju kүү. Sisse tuleb roosa värv. Selle aja leinavööd on samuti valgel taustal, kirjalõngad on leinavöödel sinised. Vööde pikkus on kahanenud ühe ümbermõõduni. Vööde otsad on enamasti ära lõigatud ja vöö otsad nõelutud. Kui vöö on pika sirgena kootud, siis on alguseotsa aasnarmad alles jäänud (Lisa 3.3.).

Suure ja küllalt ühtse piirkonna moodustavad **Ida-Saaremaa kirivööd**. Need on seal pisut laiemad kui mujal Saaremaal. Kindlasti diagonaalse äärekirjaga ja kindlasti on vööde otsad korrektselt punutud. Poevärvid ehk aniliinvärvid Ida-Saaremaa vöödesse ei jõudnud. Selle piirkonna kirivööde lõngad on loodusvärvidega värvitud. Põhilisteks värvideks on

madarapunane ja potisinine. Osa võid on mustjassinise lõngaga, selle saavutamiseks on musta lamba vill potisinisega üle värvitud. Küttriibuks on kasutatud rohelist, mis on arvata-vasti sellest, kui taimedega kollaseks värvitud lõng on potisinisega üle värvitud. Selle piir-konna võid kihelkondlikult on keeruline jagada, samasuguseid vöötüpe on kõigis neljas kihelkonnas (Karja, Jaani, Põide ja Valjala) ja jagub natuke veel kõrvale Kaarma kihelkon-dagi (joonis 16 sinine ala).

Selle piirkonna kirivööd jagunevad kahte rühma: sinisetaustalised ja valgetaustalised. Taust ise on igal juhul linane, puuvillased niidid selle piirkonna vöödesse pole jõudnud – vöökand-mise aeg jääb tõenäoliselt 19. sajandisse. Pole märkmeid vööde legendides, et sinisepõhjali-sed vööd oleks leinavööd. Küll on etnograafilistest tekstidest välja tulnud, et pruutvöö oli punane ja tavaline vöö tehti sinise värviga mustrisse (EA 125), aga sealsed punasekirjalised vööd on tehtud nii sinisele kui ka valgele taustale. Enamasti on nii keskkirjad kui äärekirjad ühevärvilised. On selliseid võid, kus keskkiri on punane ja äärekirjad sinised ning esineb võid, kus keskkiri on mustjassinine ja ääred on madarapunased või -pruunid.

Kirjade vahele jääb roheline küü, vahel ka mitu eri värvi küüd, ääres on alati värviline ääre-lõng. Küüd on samuti äärekirja ja äärelõnga vahel. Kui enamasti on selle piirkonna vööd ühevärvilise kirjaga, siis esineb üksikuid võid, millel on kirjas kaks või kolm värvi. Kiri-vööde äärekirjad on alati diagonaalset tüüpi, nende laius on tavaliselt viis kuni seitse lõnga, äärekirjad on enamasti ühevärvilised. Ida-Saaremaa vööde otsad on väga korrektselt punu-tud, kas täis ulatuses labases koes nagu kalasabamustris säärepaela, vahel kahes osas, vahel rohkemates osades labaselt punutud paelad, mis on pärast üksteise kõrvale nõelutuna moo-dustamas veel omaette mustreid. Punutiste lõpud on läbi nõelutud ja laialt üksteise kõrvele kinnitatud.

Kõige keerukamaks piirkonnaks vööde iseloomustamisel ongi **Lääne- ja Kesk-Saaremaa piirkond**, kust on algmaterjali kõige vähem ja seegi on väga eklektiline. Tänu Soome Rah-vusmuuseumi veebiandmetele ja ERMi vööde ühisosale sain kirjeldada Kärla kihelkonna võid, aga Kihelkonna ja Kaarma vööde valiku järgi kihelkondlikke iseloomustusi teha on keeruline. Aga samas tekkis ühisosa Kaarma ja Kärla vööde vahel.

Kärkla kihelkonna kirivööd on kitsamat sorti. Vööde laiuks on tavaliselt 4.5 cm ja keskkirja laiuks 15 lõnga, kirjad on kahevärvilised, st keskel on teist värvi süda. Vöö äärtes on kitsas kahevärviline plokiline P3.3 tüüpi äärekiri. Vööde otsanarmad on punutud palmikutesse ja üksteise kõrvale kinnitatud. Kööd esinevad ainult ääre- ja keskkirja vahel, vöö äärtes neid pole, värvilist äärelõnga enamasti pole (Lisa 3.7.).

Kaarma kihelkonnast on kogutud kõikide naaberkihelkondade tüüpi vööd. Saaremaa muuseumis on Mustjala tüüpi Kaarma vöö, ERMis on nii Ida-Saaremaa tüüpi, Püha kihelkonna vööde tüüpi, kui ka üks Anseküla vööde moodi Kaarma vöö (Lisa 3.4.).

Suur segadus on samuti **Kihelkonna kihelkonna kirivöödega**. Kuna kogumise ajaks oli vöökandmise aeg juba möödas, siis materjali muuseumides on vähe. Etnograafiliste kirjete järgi on seal olnud kalasabakirjalised *kalandikirja* vööd, mida ERMi kogus Kihelkonna all on ainult üks, teine sarnane on Mustjala määranguga. Kurriku väitel võiks seal kasutada selliseid kitsaid punaseid vööd nagu Pärnumaal levinud on, aga Pärnumaa jääb teiselepoole Saaremaad. Seega see arvamus tekitab küsimusi. Küll on ERMi kogus üks selline vöö olemas ja üks vöökatkend on samuti Saaremaa muuseumis. ERMis on veel üks vöökatkenditest kokkuõmmeldud tükk. Selles on viis tükki kahest erinevast vööst. Tüübilt meenutavad need pigem Ida-Saaremaa vöökirju. Seega selle piirkonna vööde andmeid peab veel erinevatest arhiiviandmetest otsima (Lisa 3.6.).

KOKKUVÕTE

Oma teema uurimiseks tegin tööd nii elektroonilistes kui reaalsetes muuseumides. Uurisin kirivõid Eesti muuseumides. Suurem jagu andmeallikaid on pärit Eesti Rahva Muuseumist, aga andmeid sain samuti konkreetset Saaremaa vööde uurimiseks Saaremaa Muuseumist, aga finna.fi vahendusel Soome Rahvusmuuseumist ja fotosid ka Peterburist Venemaa Et-nograafiamuuseumist. Erinevaid Saaremaa võid nägin 457 nii originaalis kui virtuaalselt, sealhulgas andmed kuue kadunud vöö kohta, mis on avaldatud H.Kurriku raamatus „Eesti Rahvarõivad“ (1938).

Oma magistritöö esimeses osas kirjeldasin, millised võivad olla kirivöö ja vöökirja osad ning millistes kombinatsioonides erinevad kirja osad võivad koos esineda ning kuidas võivad olla viimistletud vööde otsanarmad. Kuigi selles peatükis on juttu üldiselt kogu Eesti kirivöödest, siis võimalusel olen näidispildid otsinud Saaremaa vööde hulgast.

Töö teises osas vaatlesin põhjalikumalt Saaremaa kirivõid. Esialgu kihelkondade kaupa ja pärast üldistades ja erinevate levikukaartide ja tabelite põhjal. Lõpuks olen välja toonud kihelkondlikud iseloomustused.

Minu töö lisana on esitatud tekkinud Excelipõhistest tabelitest üks nädistabel Püha kihelkonna kohta (Lisa 1).

Lisas 2 on ära toodud kirivööde äärekirjade tüüpide variatsioonid, mis ma siiani Eesti kirivöödelt leidnud olen.

Lisa 3 on andmekogu Saaremaa kirivöödest, mis sisaldab Saaremaa kihelkondade kirivööde andmeid vöötüüpide või ajastute järgi. Andmebaas sisaldab iga vöö kohta tema muuseumi numbrit, lühidalt andmeid, MuISi linki ja ühte pilti. MuISi linki kasutades võib leida rohkem infot legendi kohta, aga mahu kokkuhoiuks pole kõiki andmeid siia koondatud. Kui MuISi pildiga on probleem, siis olen jätnud omatehtud pildi. Eraldi lahtrisse olen välja toonud dateeringud, kui need on olemas olnud.

Lisasse 4 koondasin Saaremaa vööde pildid Peterburi Venemaa Etnograafiamuuseumist ja neile leitud ERMi vasted numbri ja pildiga. Selle lisa lõppu lisasin veel sama muuseumi väljaandes (Kalašnikova 2014) avaldatud vööde pildid.

Eelnevalt teiste maakondade võid uurinud, oli mul teadmine, mis on need tunnused, ehk vöö osad, mille põhjal on vaja oma uuringuid teha. Selle töö käigus täiendasin oma varasemat äärekirjade tüpoloogiat, sain uusi teadmisi vööde otsanarmaste vormistamise kohta. Saaremaa vööde uurimisel avastasin, et seal on võid kootud teisiti, kui seda mandril on tehtud. Suur erinevus teiste piirkondade kirivöödega on taustamaterjali sinine värv, mida mujal ei kasutata, aga Saaremaal on tumedataustalisi kirivööd palju. Erinevus muude piirkondadega on vöö otsanarmaste viimistluses, kasutatakse palju mitmesuguseid punutisi. Kui palmikuid on muudiski piirkondades, siis palmikute kõrvuti kokkunõelumist mujal pole, samuti pole väljapool Saaremaad täislaiuses otsanarmaste labast põimimist kasutatud.

Minu töö keskseks uurimisküsimuseks oli, millised on Saaremaa iga kihelkonna kirivööde eripärad?

Enamasti ühest üksikut näitajat kihelkondliku eripära jaoks ei ole. Eripära tuleb välja erinevate näitajate komplektist. Ajastut saab määrata visuaalselt värvikasutuse järgi, kui on teada, et aniliinvärvid leiutati 1857. aastal, siis säravpunased ja lillad värvid vöödes saavad olla 19. sajandi teisest poolest alates kasutusel. Enne seda olid loodusvärvid, aga tõenäoliselt kasutati neid värve mõnda aega ka paralleelselt. Puuvillase materjali töötlemisega tehti Kreenholmi vabrikus algust umbes samal ajal, kuigi saarlased võisid seda ka Rootsist tuua.

Saaremaa kihelkondadest sain põhjalikud kirjeldused ajastute kaupa Anseküla, Jāmaja, Püha ja Mustjala kihelkondade kohta. Ida-Saaremaa nelja kihelkonna – Jaani, Karja, Põide ja Valjala – kirivöö tüüpide kohta sain ühtse kirjelduse. Kuna Kärla ja Kihelkonna kihelkondade kohta on algandmeid vähe, siis on nende piirkondade võid üldisemalt kirjeldada keerulisem. Kui mõned kihelkonnad on väga täpsete erisustega, siis Kaarma kihelkonnast on kogutud võid, mis on kõikide naabrite moodi.

Minu töö eesmärgiks oli välja selgitada kihelkondade kaupa eripäraste tunnuste kogumid. Selleks koostasini Exceli-põhise andmebaasi. Selle abil sain kihelkondlikud ülevaated vööde laiuste ja pikkuste kohta, erinevate vöökirjaosade olemasolu ja tüüpide kohta. Mõne

kihelkonna vööd on lihtsamalt eristatavad, mõned keerulisemad. Lihtsalt on tuvastatavad Mustjala ja Püha kihelkonna kirivööd. Eristatavad on Sõrve vööd ja tänu kohalikule rahvarõivauurijale oskan eristada Anseküla ja Jämaja vööd. Nende nelja kihelkonna kohta ei olnud väga keeruline vööd visuaalselt ajastulistesse rühmadesse jagada. Kahjuks suurel osal muuseumiesemetel pole dateeringut või kui on, siis tuleb sellesse kriitiliselt suhtuda. Ajalist jaotust tehes tuleb arvestada materjalide kasutuse ja kättesaadavusega, värvide kasutusega, kirjade arenguga.

Kesk-Saaremaa vööde levik ei ole päris kihelkondlik – kas on seal olnud rohkem rahvaste liikumist või mingil muul põhjusel on seal naabrite mõjutusi rohkem. Aegade jooksul on kihelkondade piirid muutunud ja on olnud kihelkondade ümberjagamisi. Omaette piirkonna moodustavad Ida-Saaremaa neli kihelkonda, mille vööd on suures osas sarnased ja omavahelised erisused on väikesed.

Kokku olen uurinud 457 Saaremaa kirivöötehnikas vööd, paela ja traksi. Uurimise käigus tegin ettepaneku täpsustada mõningaid kihelkondlikke määratlusi kirivööde juures, mõnel oli võimalik täpsustada määratlust Saaremaa (kaheksa vööd), mõned olid ilma kihelkondliku määratluseta (19 vööd), mõne eseme kohta tegin ettepaneku muuta nimetust vööst traksiks. Kahjuks eriolukorra tõttu ma enam teadmata vöödele ERMis enam juurde ei pääsenud, vaid tegin oma uuringuid ainult digitaalselt. MuISi piltide parandusettepanekuid olen teinud ja jätkan veel edaspidigi.

Edaspidiseks uurimissuunaks oleks kogu Eesti kirivööde andmed analüüsida ja kihelkondlikud kirjeldused koostada. Põhjalikumalt oleks vaja uurida veel vööde keskkirju. Samuti võiks ikkagi tulevikus olla võimalik selline digitaalne variant, kus erinevate rahvarõivaosade kohta saab andmeid nii kihelkondlikult kui ajastupõhiselt.

KASUTATUD ALLIKAD

Aav, M., Maser, K. & Tšetšin, V. 2019. Kihnu mõõgavööd. Türi: Saara kirjastus.

Astel, E. 1998. Eesti vööd. Tartu: Ilmamaa.

Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. 1957. Toim Moora, H. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Foulkes, S. 2013. Woven bands from Sweden. London: Blurb.

Foulkes, S. 2014. Weaving Sami Bands. London: Blurb.

Kaarma, M. & Voolmaa, A. 2015. Eesti rahvarõivad. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Kalašnikova, N. M., 2014 = Калашникова, Н. М. 2014. "Пояса со словесами...": коллекция поясов из собрания Российского этнографического музея. Москва: Северный паломник.

Karlson, A. 2014. Rakstainās jostas: kopīgais kultūrslānis = [Patterned sashes: the common cultural layer]. Riga: Latvijas Nacionālais Kultūras Centras.

Kaukonen, T.-I., 1965. Suomen kansanomaiset nauhat: kansatieteellinen tutkimus. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kont, Ü., Randmaa, A., Raud, I. 2017. Pärnumaa rahvarõivad. Türi: Saara Kirjastus ; Pärnu: Pärnu Muuseum.

Kurrik, H. 1938. Eesti rahvarõivad. Tartu: Eesti Rahva Muuseumi kirjastus.

Kuum, T. & Rea, J. 2015. Saarde mustrid. Saarde: Külaselts Iiris.

Küppar, G. 2017. Põhja-Viljandimaa kirivööd 19. sajandil. [Seminaritöö] Tartu Ülikool. Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna rahvusliku tekstiili eriala. Viljandi.

Loite, K. 2017. Virumaa rahvarõivad. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Manninen, I. 2009. Eesti rahvariiete ajalugu. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Mäliksoo, L. 1947. Kangakudumise käsiraamat. RK Teaduslik Kirjandus. Tartu: Tartu Kommunist.

Piiri, R. 2017. Suur mütsiraamat: Eesti kihelkondade peakatted. Tallinn: Hea Lugu.

Rahvarõivaid Vooremaa veerelt 2014. koostaja Tiina Kull, Jõgeva : Jõgevamaa Koostöökoda: Saara Kirjastus.

Rand, P. 2013. Eesti kirivööd. Türi: Saara kirjastus.

Rand, P. 2018. Väikesed kirjad vööde veeres. Eesti kirivööde äärekirjade tüübid ja kihelkondlik levik Tartu- ja Võrumaa näitel. *Studia Vernacula nr 9/2018, lk 48-67.*

Raud, I. 2010. Vändra kihelkonna kirivööd. TÜ Viljandi KA lühendatud [seminaritöö] Viljandi Muuseumi toimetised I, Viljandi: Viljandi Muuseum.

Raud, I. 2016. Vändra kihelkonna rahvarõivad. Türi: Saara kirjastus.

Reemann, V. 2009. Kiri. Muster. Ornament. Tartu; Tallinn: Eesti Rahva Muuseum.

Reiman-Neggo, H. 2013. Kolm suurt õnne. Sari: Eesti mõttelugu. Toim. Runnel, H. Tartu: Ilmamaa.

Saare maakonna rahvarõivad. 2008. Koostaja Soorsk, M.; Toimetaja: Pesti, O. Kuresaare: Saaremaa Rahvakultuuriselts.

Torgenrud, H. 2015. Norwegian pick-up bandweaving. Atglen : Schiffer.

Interneti allikad:

Andmeanalüüsi ja statistika oskussõnastik: <https://term.eki.ee/termbase/view/8917007/> (15.05.2020).

Eesti Entsüklopeedia. Eesti majanduse arengulugu 1940. aastani http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_majanduse_arengulugu_1940._aastani1 (10.05.2020).

Eesti regilaulude andmebaas <http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas/?op=52&oid=9> (10.05.2020).

ERM Vaibakogu <https://vaibad.erm.ee/et/materjal> (05.05.2020)

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. 2014. <http://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020>, (15.03.2017).

Sõrvemaa pärimuse selts Sõuke Sõrvemaa 2020 <https://sõrvemaa.ee/> (04.04.20).

Saaremaa (maakond) [https://et.wikipedia.org/wiki/Saaremaa_\(maakond\)](https://et.wikipedia.org/wiki/Saaremaa_(maakond)) (07.05.20).

Tekstiilitööstuse ajalugu ületab kaks sajandit. <https://www.aripaev.ee/uudised/2004/11/16/tekstiilitoostuse-ajalugu-uletab-kaks-sajandit> (05.05.2020)

Kasutatud kirjavahetus:

Lepik, M. Autori e-kirjavahetus Sõrve vööde teemal 2020.

Arhiiviallikad:

ERM EA 12:1 Ränk, G 1926. Karja kihelkonna rahvariided ja teisi etnograafilisi teateid, 11-397.

ERM EA 12:2 Jänes, H. H. 1926. Teatmematerjal Kihelkonnast, 401-537.

ERM EA 125 Reitel, S., Vasari, M., Venesaar, A. 1969. Teatmematerjale rahvarõivaste kohta, 5-324.

ERM KV 90 1953. a Tustit, Aleksander: Pauline Tiits 65 a.

ERM – Eesti Rahva Muuseumi esemekogu vööde kollektsioon

Saaremaa Muuseumi SA esemekogu vööde kollektsioon

www.Muis.ee – Eesti Muuseumide Veebivärv

www.finna.fi – Soome muuseumide infosüsteem

Kasutatud lühendid:

ERM – Eesti Rahva Muuseum

EA – Etnograafiline Arhiiv

KV – Korrespondentide vastused

khk – kihelkond

PT – peatükk

ARS – Eesti NSV Kunstifondi Tallinna Kombinaat ARS

VEM – Venemaa Etnograafiamuuseum

LISA 1. NÄIDISTABEL

Tabel 1. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest I osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	laius	pikkus	tükk	otste pikkus	otste viimistlus	teise otsa pikkus	teise otsa viimistlus	kirjalõngade arv	värvide arv kirjas	südame laius
1	Saaremaa	Püha	ERM 11233	3,4		27	6	kimp			13	3	3
2	Saaremaa	Püha	ERM 11243	3,2		26	2	0			13	3	3
3	Saaremaa	Püha	ERM 11249	3,9		20	3	0			15	3	3
4	Saaremaa	Püha	ERM 11252	2,8		23	3	kimp			13	3	3
5	Saaremaa	Püha	ERM 11253	2,7		110	4	0			13	2	3
6	Saaremaa	Püha	ERM 11254	3,3	226		17	4 palmikut + 4 cm lahti	4	0	13	3	3
7	Saaremaa	Püha	ERM 11261	3		137	5	KIMP + 0			15	3	3
8	Saaremaa	Püha	ERM 11262	3,6	271		9	5 palmikut + 4 cm lahti	4	0	17	4	3
9	Saaremaa	Püha	ERM 11273	3,3	271		10	5 korrastatud palmikut kõrvuti + 6 cm kimbus	6	kimp	13	3	3
10	Saaremaa	Püha	ERM 11277	3,5	219		14	5 palmikut + 3 cm lahti	3	0	13	3	3
11	Saaremaa	Püha	ERM 11284	3,5		32	0	0			15	3	3
12	Saaremaa	Püha	ERM 11310	3,8	250		12	4 palmikut kõrvuti + 2 cm kimbus	2	kimp	15	3	3
13	Saaremaa	Püha	ERM 11312	3,8	257		17	7 korrastatud palmikut kõrvuti + 3 cm kimbus	3	kimp	15	3	3
14	Saaremaa	Püha	ERM 11353	4,2	303		12	8 palmikut kõrvuti + 6 cm kimbus	6	kimp	15	3	3
15	Saaremaa	Püha	ERM 11374	2,8		25	4	kimp			13	3	3
16	Saaremaa	Püha	ERM 11399	4	257		10	8 korrastatud palmikut kõrvuti + 4 cm kimbus	4	kimp	15	3	3
17	Saaremaa	Püha	ERM 11413	3,4	248		10	4 palmikut kõrvuti + 3 cm lahti			13	3	3
18	Saaremaa	Püha	ERM 11414	3,4	238		0	0			15	3	3
19	Saaremaa	Püha	ERM 11425/1	3,6		54	14	6 neljajarulist kõrvuti + 0			17	3	3
20	Saaremaa	Püha	ERM 11425/2	3,8		31	4	0			17	3	3
21	Saaremaa	Püha	ERM 12101	3,4	211		2	0			13	3	3
22	Saaremaa	Püha	ERM 12109:1	2,8		21	11	5 palmikut kõrvuti + 0			13	3	3
23	Saaremaa	Püha	ERM 12109:2	4	200		10	5 palmikut kõrvuti + 0	0	0	13	3	3
24	Saaremaa	Püha	ERM 12109:3	4		50	0	0			13	3	3
25	Saaremaa	Püha	ERM A290:805/ab	4		139	0	0			17	4	1
26	Saaremaa	Püha	ERM A290:887	3,2		34	0	0			13	3	3
27	Saaremaa	Püha	ERM A290:889	3		59	1,5	kimp			15	3	3

Tabel 2. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest II osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	Mustri sees teine värv	mustri ääres teine värv	1 mustriga	mitme mustriga	eri muster	süm- meetr.	asüm- meetr.	ääre- lõng	äärekiri 1 PLOKI- LINE	ÄÄRE- KIRI	ÄK 1 laius	ÄK 1 värvide arv	äärekiri 2 DIAGO- NAALNE	ÄK 2 laius	ÄK 2 värvide arv
1	Saaremaa	Püha	ERM 11233	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Saaremaa	Püha	ERM 11243	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	Saaremaa	Püha	ERM 11249	6	6	1	0	0	1	0	0	0	SL	0	0	0	0	0
4	Saaremaa	Püha	ERM 11252	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Saaremaa	Püha	ERM 11253	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	Saaremaa	Püha	ERM 11254	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Saaremaa	Püha	ERM 11261	6	6	1	0	0	1	0	0	0	M	0	0	0	0	0
8	Saaremaa	Püha	ERM 11262	6 + 4	4	1	0	0	1	0	1	0	SL	0	0	0	0	0
9	Saaremaa	Püha	ERM 11273	6	4	1	0	0	1	0	1	0	TSv	0	0	0	0	0
10	Saaremaa	Püha	ERM 11277	6	4	1	0	0	1	0	0	0	TSv	0	0	0	0	0
11	Saaremaa	Püha	ERM 11284	6	6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Saaremaa	Püha	ERM 11310	6	6	1	0	0	1	0	0	0	TSv	0	0	0	0	0
13	Saaremaa	Püha	ERM 11312	6	6	1	0	0	1	0	1	P1.1	P1; Hsli	2	1	0	0	0
14	Saaremaa	Püha	ERM 11353	6	6	1	0	0	1	0	1	0	Hsli	0	0	0	0	0
15	Saaremaa	Püha	ERM 11374	4	6	1	0	0	1	0	1	0	Mv	0	0	0	0	0
16	Saaremaa	Püha	ERM 11399	6	6	1	0	0	1	0	1	0	TSv	0	0	0	0	0
17	Saaremaa	Püha	ERM 11413	6	6	1	0	0	1	0	0	0	Mv	0	0	0	0	0
18	Saaremaa	Püha	ERM 11414	6	6	1	0	0	1	0	1	0	Hsli	0	0	0	0	0
19	Saaremaa	Püha	ERM 11425/1	6	6	1	0	0	1	0	1	0	V	0	0	0	0	0
20	Saaremaa	Püha	ERM 11425/2	6	6	1	0	0	1	0	1	0	V	0	0	0	0	0
21	Saaremaa	Püha	ERM 12101	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	Saaremaa	Püha	ERM 12109:1	6	4	1	0	0	1	0	0	0	M	0	0	0	0	0
23	Saaremaa	Püha	ERM 12109:2	6	4	1	0	0	1	0	0	0	M	0	0	0	0	0
24	Saaremaa	Püha	ERM 12109:3	8	2	1	0	0	1	0	0	0	M	0	0	0	0	0
25	Saaremaa	Püha	ERM A290:805/ab	2+10	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	Saaremaa	Püha	ERM A290:887	6	4	1	0	0	1	0	0	0	TSv	0	0	0	0	0
27	Saaremaa	Püha	ERM A290:889	6	6	1	0	0	1	0	0	0	M	0	0	0	0	0

Tabel 3. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest III osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	küüde arv	küüde sama värvi	eri värvi küüd	kirju küü	küü servas	küü kirjade vahel	värve vöös	paralleel täpid	v a h e küüde vahel	otsatüüp	Märkused	Värv id: kiri/põhi
1	Saaremaa	Püha	ERM 11233	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPS/M
2	Saaremaa	Püha	ERM 11243	2	2	0	0	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
3	Saaremaa	Püha	ERM 11249	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0		RPS/V
4	Saaremaa	Püha	ERM 11252	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
5	Saaremaa	Püha	ERM 11253	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	Must villane põhi	RP/M
6	Saaremaa	Püha	ERM 11254	2	2	0	0	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	HsPL/M
7	Saaremaa	Püha	ERM 11261	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Sinine linane põhi kirjaosas, must villane ääreosa	RPL/Sinine
8	Saaremaa	Püha	ERM 11262	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	sinine linane põhi	RPLM/Sinine
9	Saaremaa	Püha	ERM 11273	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPHs/M
10	Saaremaa	Püha	ERM 11277	2	2	0	0	2	0	5	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
11	Saaremaa	Püha	ERM 11284	6	2+2	0	6	0	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
12	Saaremaa	Püha	ERM 11310	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Hsinine villane põhi mustriosas	RPL/Hsv
13	Saaremaa	Püha	ERM 11312	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0		RPTs/V
14	Saaremaa	Püha	ERM 11353	4	2	2	0	4	0	4	0	0	0	Hsinine linane põhi	RPTs/HsL
15	Saaremaa	Püha	ERM 11374	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjaosas	RPL/HsL
16	Saaremaa	Püha	ERM 11399	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Hsinine linane kõhhi kirjaosas	PPrTs/HsL
17	Saaremaa	Püha	ERM 11413	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
18	Saaremaa	Püha	ERM 11414	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0		RPrTs/V
19	Saaremaa	Püha	ERM 11425/1	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0		RPrTs/V
20	Saaremaa	Püha	ERM 11425/2	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0		RPrTs/V
21	Saaremaa	Püha	ERM 12101	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	(PV)PL/M
22	Saaremaa	Püha	ERM 12109:1	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjaosas	RPL/Hs
23	Saaremaa	Püha	ERM 12109:2	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
24	Saaremaa	Püha	ERM 12109:3	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPRoo/M
25	Saaremaa	Püha	ERM A290:805/ab	8	4+2	0	8	0	0	5	0	0	0	Pruun linane põhi	PHsPrM/Pr liina
26	Saaremaa	Püha	ERM A290:887	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Tsinine villane põhi	RhPrP/Ts
27	Saaremaa	Püha	ERM A290:889	2	2	0	2	2	0	5	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjas	RPL/HsL

Tabel 4. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest IV osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	laius	pikkus	tükk	otste pikkus	otste viimistlus	teise otsa pikkus	teise otsa viimistlus	kirjalõngade arv	värvide arv kirjas	südame laius
27	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:889	3		59	1,5	kimp			15	3	3
28	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:903	2,7		43	4	kimp			15	3	3
29	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:904	3,7		53	0		0		13	3	3
30	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:925	3,6	213		10	6 palmikut kõrvuti + 3 cm kimbus	3	kimp	13	2	3
31	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:927	3,5	251		14	5 palmikut + 3 cm kimbus	3	kimp	15	3	3
32	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:929	2,5		67	0		0		11	1	0
33	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:937	3,6		82	0	palistus + 0			11	1	0
34	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:938	3	253		14	4 palmikut otstest koos + 3 cm kimbus	3	kimp	13	3	3
35	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:945	3,1		85	10	keskel kolmelõngaline punane palmik, äärtes 2	=	=	8	2	3
36	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:946	4,3	259		11	5 punutist kõrvuti otstest koos + 4 cm kimbus	4	kimp	15	2	3
37	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:947	3,5	250		11	5 palmikut kõrvuti + 4 cm kimbus	4	kimp	13	3	3
38	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:950	3,5	280		17	4 palmikut kõrvuti + 6 cm lahti	6		0	15	3
39	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:952	3,5	255		13	6 labast punutist kõrvuti + 3 cm lahti	3		0	15	3
40	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:955	4,5	265			7 korrastatud palmikut otstest koos + 5 cm kimbus	5	kimp	15	3	3
41	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:957	4	250		4	kimbud	4	kimp	13	3	3
42	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:959	3,5	243		10	4 palmikut kõrvuti + 3 cm kimbus	3	kimp	13	2	3
43	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:1033	3,5	274		8	5 palmikut kõrvuti + 4 cm lahti	4		0	13	3
44	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:1034	3,2	196		1		0 =		19	3	3
45	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:1038	4	330		18	3 palmikut kõrvuti + 8 cm	8	3 palmikut kõrvuti	14	2	3
46	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:1039	3,3	242		1		0		13	3	3
47	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:1043	3,5	234		3	kimp	2	kimp	15	3	3
48	Saaremaa	Püha	ERM A291:332	3,4	272		12	3 palmikut + 3 cm lahti	3		0	15	4
49	Saaremaa	Püha	ERM A316:137	4,1	288		12		0	8	0	13	3
50	Saaremaa	Püha	ERM A509:1509	4	235		8	5 palmikut + 5 cm lahti	5		0	13	3
51	Saaremaa	Püha	ERM A509:1514	3,2	243		10	6 korrastatud palmikut kõrvuti + 2 cm kimbus	2	kimp	15	3	3
52	Saaremaa	Püha	ERM A509:1620	3,2	283		2		0	2	0	15	3
53	Saaremaa	Püha	ERM A509:1691	3,5		75	0		0		13	3	3
54	Saaremaa	Püha	ERM A593:8	4,3	227		18		0	18	0	15	2
55	Saaremaa	Püha	SM_ 6479 T 18	3,8	242		8	5 palmikut + 3 cm kimbus	3	kimp	15	3	3
56	Saaremaa	Püha	ERM AZ90:958	4	248			mässitud		kimp	15	3	3
57	Saaremaa	Püha	SM_ 401 T 7	3,8	113		8	mässitud	8	mässitud	10	1	5

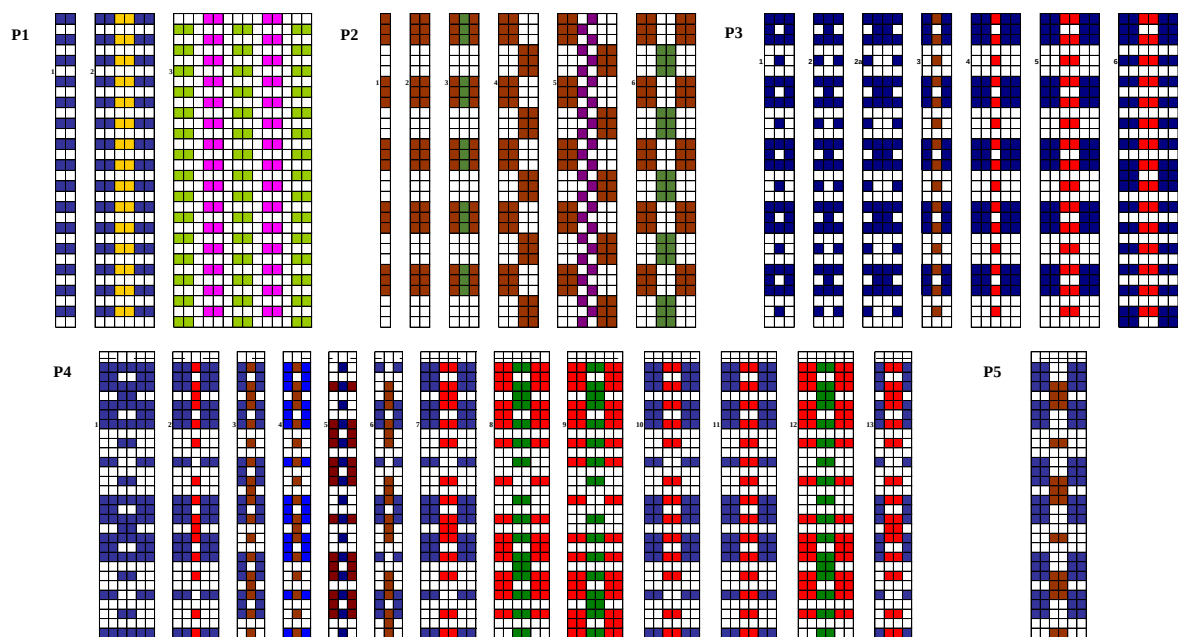
Tabel 5. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest V osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	Mustri sees teine värv	mustri ääres teine värv	1 mustriga	mitme mustriga	eri muster	süm- meetri	asüm- meetri	ääre- lõng	äärekiri 1 PLOKI- LINE	ÄÄRE- KIRI	ÄK 1 laius	ÄK 1 värvide arv	äärekiri 2 DIAGO- NAALNE	ÄK 2 laius	ÄK 2 värvide arv
27	Saaremaa	Püha	ERM A290:889	6	6	1	0	0	1	0	0	0 M	0	0	0	0	0	0
28	Saaremaa	Püha	ERM A290:903	6	6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	Saaremaa	Püha	ERM A290:904	6	4	1	0	0	1	0	0	0 TL	0	0	0	0	0	0
30	Saaremaa	Püha	ERM A290:925	6	4	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
31	Saaremaa	Püha	ERM A290:927	6	6	1	0	3	0,9	0,1	0	0 M	0	0	0	0	0	0
32	Saaremaa	Püha	ERM A290:929	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
33	Saaremaa	Püha	ERM A290:937	0	0	1	0	0	1	0	1	0 D1	0	0	0 D1.4	3	1	1
34	Saaremaa	Püha	ERM A290:938	4	6	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
35	Saaremaa	Püha	ERM A290:945	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	Saaremaa	Püha	ERM A290:946	0	0	1	0	0	0	1	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
37	Saaremaa	Püha	ERM A290:947	6	4	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
38	Saaremaa	Püha	ERM A290:950	6	6	1	0	0	1	0	0	0 TPrv	0	0	0	0	0	0
39	Saaremaa	Püha	ERM A290:952	6	6	1	0	0	0	1	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
40	Saaremaa	Püha	ERM A290:955	8	4	1	0	0	1	0	0	0 TPrv	0	0	0	0	0	0
41	Saaremaa	Püha	ERM A290:957	6	4	1	0	2	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
42	Saaremaa	Püha	ERM A290:959	10	0	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
43	Saaremaa	Püha	ERM A290:1033	6	4	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
44	Saaremaa	Püha	ERM A290:1034	10	6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	Saaremaa	Püha	ERM A290:1038	11	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	Saaremaa	Püha	ERM A290:1039	6	4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	Saaremaa	Püha	ERM A290:1043	6	6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	Saaremaa	Püha	ERM A291:332	4 + 2	6	1	0	0	1	0	1	0 TSv	0	0	0	0	0	0
49	Saaremaa	Püha	ERM A316:137	6	4	1	0	0	0	1	0	0 HsL	0	0	0	0	0	0
50	Saaremaa	Püha	ERM A509:1509	6	4	1	0	0	1	0	0	0 Mv	0	0	0	0	0	0
51	Saaremaa	Püha	ERM A509:1514	6	6	1	0	0	1	0	0	0 Mv	0	0	0	0	0	0
52	Saaremaa	Püha	ERM A509:1620	6	6	1	0	0	1	0	0	0 Mv	0	0	0	0	0	0
53	Saaremaa	Püha	ERM A509:1691	4	6	1	0	0	1	0	0	0 Mv	0	0	0	0	0	0
54	Saaremaa	Püha	ERM A593:8	12	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
55	Saaremaa	Püha	SM _ 6479 T 18	4	6	1	0	0	1	0	0	0 Mv	0	0	0	0	0	0
56	Saaremaa	Püha	ERM A290:958	6	4	1	0	0	1	0	0	0 TSv	0	0	0	0	0	0
57	Saaremaa	Püha	SM _ 401 T 7	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

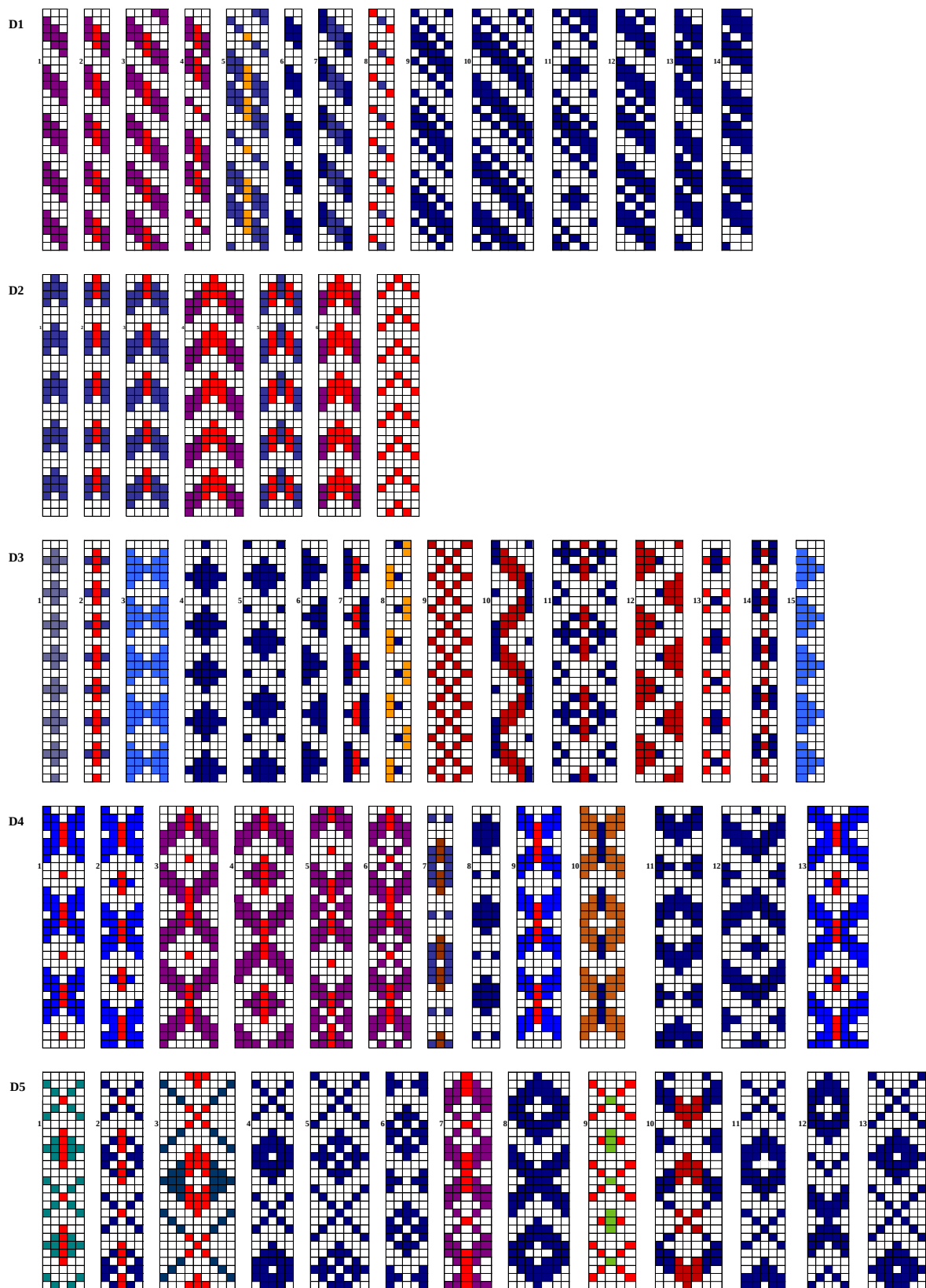
Tabel 6. Näidistabel Püha kihelkonna vöödest IV osa

jrk nr	maakond	kihelkond	muuseumi nr	kütide arv	kütide sama värv	eri värv kütid	kirja küü	küü servas	küü kirjade vahel	värve vöös	parallel tüpid	vahe kütide vahel	otsatüüp	Märksused	Värvid: kiri/põhi
27	Saaremaa	Püha	ERM A290:889	2	2	0	2	2	0	5	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjas	RPL/HsL
28	Saaremaa	Püha	ERM A290:903	2	2	0	2	2	0	5	0	0	0	Hsinine linane põhi	RhPtP/Hs
29	Saaremaa	Püha	ERM A290:904	2	2	0	2	2	0	6	0	0	0	Tsinine villane põhi	RPL/Ts
30	Saaremaa	Püha	ERM A290:925	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Hall villane põhi kirjaosas	LPL/H
31	Saaremaa	Püha	ERM A290:927	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	Tsinine villane põhi	RPL/Ts
32	Saaremaa	Püha	ERM A290:929	4	2	2	0	4	0	3	0	0	0	Hsinine linane põhi	M/Hs
33	Saaremaa	Püha	ERM A290:937	4	2	2	0	0	4	3	0	0	0	Must villane põhi	P/M
34	Saaremaa	Püha	ERM A290:938	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Hsinine linane põhi	PPTs/HsL
35	Saaremaa	Püha	ERM A290:945	4	2	2	0	4	0	4	2	0	0	Must villane põhi	PP/M
36	Saaremaa	Püha	ERM A290:946	4	2	2	0	4	0	3	0	0	0	Tsinine villane põhi	RP/Ts
37	Saaremaa	Püha	ERM A290:947	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Tsinine villane põhi	RPL/Ts
38	Saaremaa	Püha	ERM A290:950	0	0	0	0	0	0	3	2	0	0	Tpruun villane põhi	RPL/TPr
39	Saaremaa	Püha	ERM A290:952	2	2	0	0	2	0	4	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjaosas	RPTs/HsL
40	Saaremaa	Püha	ERM A290:955	2	2	0	2	2	0	5	0	0	0	Tpruun villane põhi	RPL/TPr
41	Saaremaa	Püha	ERM A290:957	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
42	Saaremaa	Püha	ERM A290:959	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Tpruun villane põhi	RP/TPr
43	Saaremaa	Püha	ERM A290:1033	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	Must villane põhi	RLP/M
44	Saaremaa	Püha	ERM A290:1034	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPrS/M
45	Saaremaa	Püha	ERM A290:1038	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	Hsinine linane põhi/ Tsinine villane	MP/HsLTsV
46	Saaremaa	Püha	ERM A290:1039	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPrRo/M
47	Saaremaa	Püha	ERM A290:1043	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPrP/M
48	Saaremaa	Püha	ERM A291:332	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	Hsinine linane põhi kirjaosas	RPrRoM/HsL
49	Saaremaa	Püha	ERM A316:137	2	2	0	2	2	0	3	0	0	0	Villane kirjaosas	RPrTs/V lin
50	Saaremaa	Püha	ERM A509:1509	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
51	Saaremaa	Püha	ERM A509:1514	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPS/M
52	Saaremaa	Püha	ERM A509:1620	4	2	2	0	4	0	3	0	0	0	Must villane põhi	RPrP/M
53	Saaremaa	Püha	ERM A509:1691	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Tsinine villane põhi	RPrRo/TsV
54	Saaremaa	Püha	ERM A593:8	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	Must villane põhi	RP/M
55	Saaremaa	Püha	SM _6479 T 18	2	2	0	2	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
56	Saaremaa	Püha	ERM A290:958	2	2	0	0	2	0	4	0	0	0	Must villane põhi	RPL/M
57	Saaremaa	Püha	SM _401 T 7	10	4	4	2	4	6	3	0	0	0	Must villane põhi	P/M

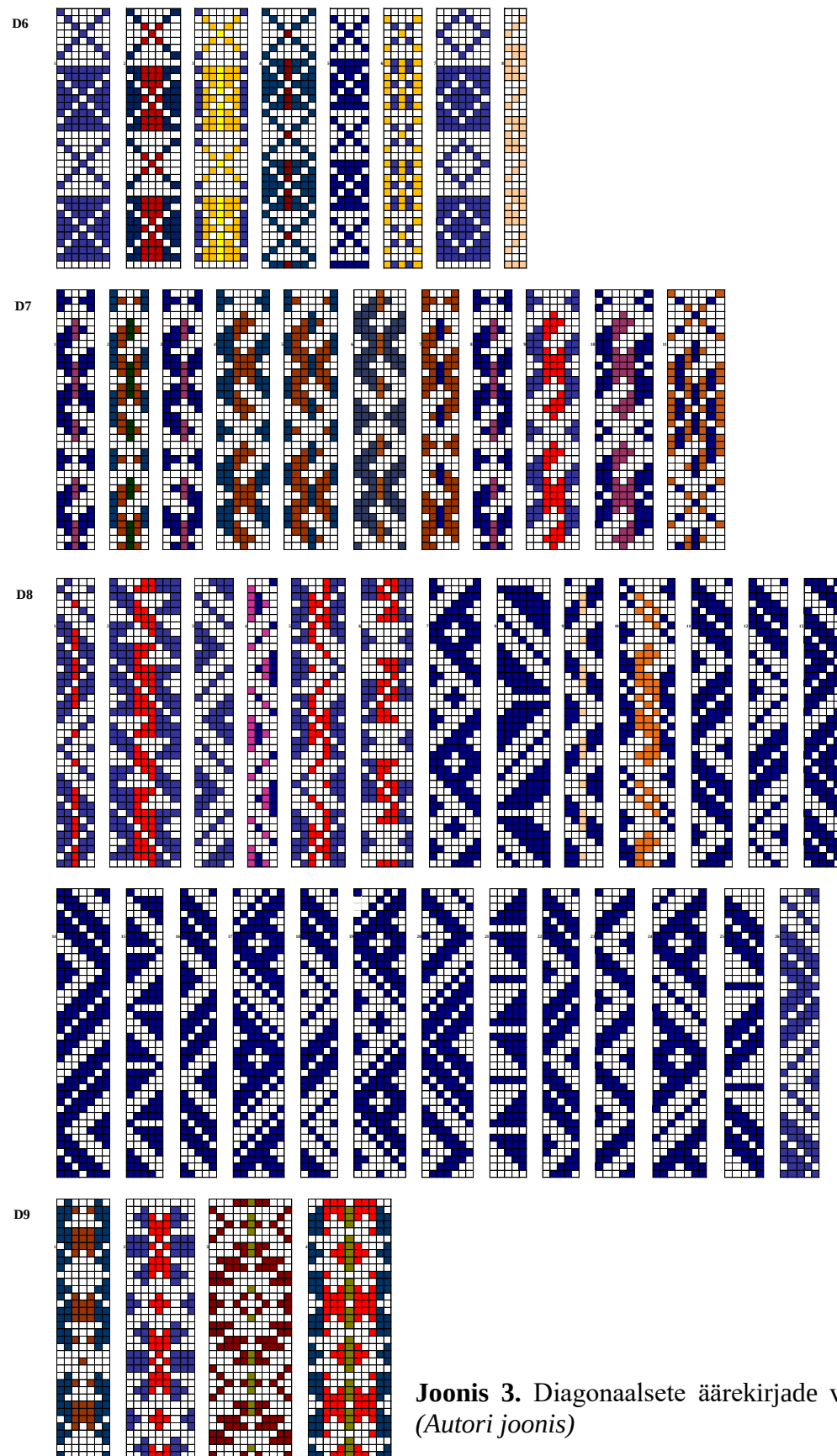
LISA 2. JOONISED ÄÄREKIRJADE VARIATSIOONIDEST

Joonis 1. Plokiliste äärekirjade variatsioonid (*Autori joonis*)

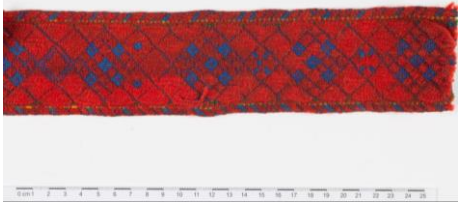
Joonis 2. Diagonaalsete äärekirjade variatsioonid I (*Autori joonis*)

LISA 3. ANDMEKOGUD SAAREMAA KIRIVÖÖDEST

Lisa 3.1. Anseküla kihelkonna kirivööd

	Anseküla	MuISI andmed	Foto	Dateering
Anseküla kihelkonna kirivööde rühmadeks jagamisel on kaks põhirühma – rõõmuvööd ja leinavööd ehk punasekirjalised ja mustakirjalised vööd.				
1. Periood: punasekirjalised 19. saj kolmas veerand. Punasekirjalised musta äärekirjaga vööd. Taustalõngaks sinine linane või puuvillane (viis vööd). Kahel neist on otsanarmad ühes otsas pulkadeks mähitud ja otstest ühendatud (ERM A290:804 ja A290:1028), teises otsas ja teistel vöödel on otsanarmad lõigatud ja otsad üle nõelutud (ERM 5969, ERM A290:881, ERM A290:1006). Vöödel kaks-kolm kirja.				
1.	ERM 5969	Vill, lina Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 245.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/548181		Ligikaudu 1872 valmistamine
2.	ERM A290:804	Vöö (vöö-pael), Vill, lina 6 x 252 cm, Muis ei näita		
3.	ERM A290:881	Vill, puuvill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 37.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577263		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
4.	ERM A290:1006	vill; lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 260.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578797		
5.	ERM A290:1028	vill; lina Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 265.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578817		
2. Periood: punasekirjalised 19. sajandi viimane veerand. Punasekirjalised punase äärekirjaga vööd. See rühm on kõige suurem, siia leidsin 15 vööd. Lisaks esialgsele valikule leidsin ühe vöö ERMi teadmata vööde hulgast. Vöö otsad on kas mõlemas otsas lõigatud ja üle nõelutud või ühes otsas lõigatud ja teises otsas kolm-neli palmikut otstest koos, ühe vöö otsas on mähitud pulgad otstest koos. Vööd on sinise linase või puuvillase põhjaga (ühel vööl sinine villane põhi ERM A290:884) ja kahe kirjaga.				
6.	ERM 5967	Ööpael (vöö) Vill, puuvill Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 235.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/548180		
7.	ERM A290:884	kirivöö, katke Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 50.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577266		

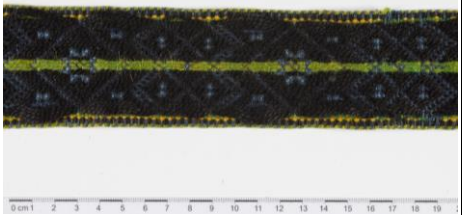
	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
8.	ERM A290:907	kirivöö, katke vill, puuvill Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 30.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577759		
9.	ERM A290:923	vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 250.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577774		
10.	ERM A290:924	Vill, lina Mõõdud laius: 5.7 cm; pikkus: 272.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577775		
11.	ERM A290:1003	vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 258.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578794		
12.	ERM A290:1004	vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 290.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578795		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
13.	ERM A290:1041	vill; lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 248.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579319		
14.	ERM A291:521	vill; puuvill Mõõdud laius: 5.8 cm; pikkus: 218.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578852		
15.	ERM A509:1396	vill; puuvill Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 136.0 cm Topo ERM: teadmata		
16.	ERM A509:1510	vill; puuvill Mõõdud laius: 6.7 cm; pikkus: 218.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504719		
17.	ERM A509:1877	puuvill; vill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 11.0 cm (narmad); pikkus: 222.0 cm Topo ERM: Saare- maa		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
18.	ERM A559:346	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 93.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/467868 seosobjektseelik ERM A 559:799		
19.	ERM A978:5	puuvillane; villane Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 112.0 cm Vöö on ilmselt valmistatud ajavahemikus 1920-40. https://www.muis.ee/museaal-view/875761		
20.	ERM A1020:53	Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 234.0 cm ERMi endine nr 5971 https://www.muis.ee/museaal-view/2759208		
21.	SM 2066 T11	Sõrve naise kirivöö villane; puuvillane Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 185.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/297278		

	Anseküla	MuIsi andmed	Foto	Dateering
22.	SM 9817:5 T	laius: 6.3 cm; pikkus: 214.0 cm enne.1940 valmista- mine Saare https://www.muis.ee/museaal-view/313470		
3. Periood: punased mustapõhjalised 19. sajandi lõpp ja sajandivahetus. Viimaseks (kõige uuemaks) punaste vööde rühmaks on punasekirjalised mustapõhjalised vööd. Põhjalõngad enamasti villased. Lõngajooksud on pikad, vööde otsad nõelutud või vöö ühes otsas kimp või palmikud kimpu köidetud. Esineb aasadega alustatud vööd. Selle rühma vööd leidsin üheksa, sh üks vöö ERMi teadmata vööde hulgast. Vööd on kahe kirjaga.				
23.	ERM A290:823	vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 266.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576713		
24.	ERM A290:879	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 48.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577261		
25.	ERM A290:883	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 38.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577265		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
26.	ERM A290:885	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 44.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577267		
27.	ERM A291:522	vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 274.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578853		
28.	ERM A509:1415	vill Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 12.5 cm (palmik); pikkus: 192.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503872		Ligikaudu 1860 val- mistamine
29.	SM_ 10332:17 T	Anseküla naise ki- rivöö Laius 6,2 cm, pikkus 245 cm https://www.muis.ee/museaal-view/297287		
30.	ERM A358:30	Muisis pole Kurrik XVI, 11 ja XXXIV, 3 Laius 6 cm, pikkus 222 cm,		Kurrik kustutatud
31.	ERM A510:4	vill; puuvill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 11.0 cm (narmad); pikkus: 263.0 cm Topo ERM: tead- mata, https://www.muis.ee/museaalview/506334		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
Teiseks suureks rühmaks Anseküla kirivööde hulgas on leinavööd. Leinavöödes puudub punane värv. Taust on sinine ja kirjalõngad mustad, küüd kollased ja äärelõng roheline, kui on südamega vöö, siis see on roheline. Leinavöödel on endiselt kaks kirja, aga Saaremaa Muuseumis olevatel vöödel on veel see omapära, et vöö keskmine kolmandik on ilma kirjata. Leinaaeg võis tulla äkiliselt ja siis oli kiiresti vööd vaja. ERMis ma selliseid vööd, millel keskel kirja ei ole, ei näinud. Jagasin leinavööd vööd järgmisteks rühmadeks:				
1. Periood: leinavööd 19. saj keskpaik. Kõige vanemaks arvan hallil põhjal tumepruuni kirjaga vöö SM 2067 T 12, vöö on kaks kirja ja keskel ilma kirjata koht, otsad on lõigatud ja nõelutud.				
32.	SM 2067 T 12	Sõrve naise leina kirivöö puuvillane; villane Mõõdud laius: 5.3 cm; pikkus: 185.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297279		
2. Periood: leinavööd 19. saj teine pool. Teise rühma arvasin kuus vööd (kaheksa erineva numbriga), millest kolm Saaremaa Muuseumi vööd olen pidanud üheks vööks. Selle rühma vööd on sinise puuvillase põhjaga ja musta kirjalõngaga, keskel on roheline süda, keskkirja kõrval on kollane küü, servas roheline äärelõng. Vöö laius 5,3-6,2 cm. Vöö otsad on erinevad. Ühes otsas on kolm kuni viis palmikut				
33.	ERM A290:897	kirivöö, leina, katke vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 39.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577749		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
34.	ERM A291:353	kirivöö, leina, naiste vill; puuvill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 260.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/502943		
35.	ERM A483:32	puuvill; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 230.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/627670		
36.	SM 372 T2	Sõrve leina kirivöö puuvillane (lõime-lõng); villane Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 239.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/312861		
37.	SM 433 T 8	Sõrve naise leina kirivöö villane; puuvillane Mõõdud laius: 2.5 cm; pikkus: 211.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/296804		
38.	SM 9817:7	laius: 6.0 cm; pikkus: 129.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297283		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
39.	SM 10022:7 T	Sõrve naise kirivöö laius: 6.0 cm; pikkus: 96.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297285		
40.	SM 10022:8 T	Sõrve naise leina kirivöö katkend Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 14.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/297299 Kahe eelneva vöö vahetükk		
3. Periood: leinavööd 19. sajandi lõpp ja sajandivahetus. Kolmandasse rühma panin läbivillased südamega vööd. Vöö laiused 5,6-7 cm. Vööde otsad kas lõigatud või kimbus. Üks vöödest alustatud aasadega, teise otsa narmad kahes palmikus ja otstest koos.				
41.	ERM A290:822	kirivöö, leina vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 250.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/576712		
42.	ERM A290:1007	kirivöö, leina vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 254.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/578798		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
43.	ERM A509:1405	vill; Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 138.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/503861		
4. Periood: leinavööd 19.-20. sajandivahetus. Viimasesse rühma jätsin viis vööd, mis on jälle läbivillased, aga vöödel on süda kadunud, neil on ühevärviline kiri. Kirja kõrval on kollane küü. Kahel vööil tuleb sisse roheline värv: ühel vööil on kiri roheline ja taustalõng must, teisel on taust roheline. Vöödel on kaks kirja. Vööde otsad on ära lõigatud. Ühel vööil on teises otsas alguseaasad ja ühel vööil on teise otsa narmad palmikutesse punutud. Siia rühma arvasin ühe vöö ERMi teadmata vööde hulgast (ERM A316:169).				
44.	ERM A290:1024	vill; lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 234.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/578813		
45.	ERM A316:169	kirivöö, naiste vill; lina Mõõdud laius: 6.8 cm; pikkus: 242.0 cm Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/ museaalview/583704		
46.	ERM A290:1029	vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 240.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/578818		

	Anseküla	MuSi andmed	Foto	Dateering
47.	SM _ 9668:8 T	laius: 4.8 cm; pikkus: 239.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297282		
48.	SM 9817:6 T Saaremaa Anseküla	laius: 6.0 cm; pikkus: 262.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/313472		

Lisa 3.2. Jaani kihelkonna kirivööd

Jaani	MuISi andmed	Foto	Dateering
Sinisel põhjal			
1.	ERM 16910	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 6.8 cm; pikkus: 18.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/642253 	ligikaudu 1854
2.	ERM A264:6	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 7.5 cm (narmad); pikkus: 272.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579752 	ligikaudu 1771?
3.	ERM A290:811	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 9.5 cm (narmad); pikkus: 138.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576701 	
4.	ERM A290:812	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 10.5 cm (narmad); pikkus: 278.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576702 	
5.	ERM A509:1000	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 275.0 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 7.4 cm https://www.muis.ee/museaal-view/500538 	ligikaudu 1860

Jaani	MuISi andmed	Foto	Dateering	
Valgel põhjal				
6.	ERM A509:737	kirivöö, Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 281.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503736	 	
7.	ERM A509:1146	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.8 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 252.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/502018	 	ligikaudu 1890
8.	ERM A509:1157	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 222.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/502030	 	ligikaudu 1885
9.	ERM A509:1369	kirivöö, naiste, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.7 cm; pikkus: 2.0 cm (narmad); pikkus: 89.0 cm Topo ERM: Jaani https://www.muis.ee/museaal-view/503820	 	ligikaudu 1851
10.	ERM A509:1585	lina; vill Mõõdud laius: 7.3 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 253.0 cm Topo ERM: teadmata	 	

Jaani	MuIsi andmed	Foto	Dateering
11.	ERM A543:1		
12.	ERM A316:144		

Lisa 3.3. Jämaja kihelkonna kirivööd

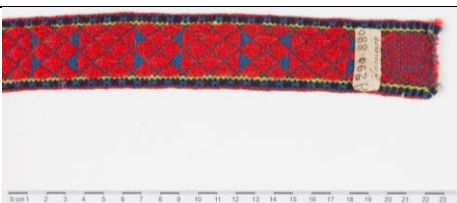
	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
Kõige vanemad – pisut mahedama punase kirjaga 19.saj keskpaik.				
1.	ERM 12492:1	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 14.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/649266		
2.	ERM 12492:2	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 6.2 cm https://www.muis.ee/museaalview/3239064		
3.	ERM 12514	vill; lina Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 136.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/649639		Ligikaudu 1853
Järgmise, kõige suurema rühma moodustavad säravpunase tiheda kirjaga vööd 19. saj teine pool. 29 valgepõhjalist + 10 sinisepõhjalist vööd ERMi kogus ja kolme numbri all Saaremaa Muuseumi kogus. Nendel on kaks kirja ja otsad lõigatud. Äärekirjad on mustad.				
4.	ERM 32	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 190.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521729		

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
5.	ERM 45	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 259.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521742		
6.	ERM 6063	vill; lina Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 242.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/551543		Ligikaudu 1892
7.	ERM 12478:1	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 14.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/649254		Ligikaudu 1893
8.	ERM 12478:2	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 15.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/3239035		Ligikaudu 1893
9.	ERM 12494:1	Vöökirjad (3tk). kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 19.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/649268		
10.	ERM 12494:2	Vöökirjad (3tk). kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 16.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957748		

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
11.	ERM 12494:3	Vöökirjad (3tk) kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 14.3 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957751	1 	
12.	ERM 12504:1	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 15.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/649629		Ligikaudu 1893
13.	ERM 12504:2	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 11.7 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957756		Ligikaudu 1893
14.	ERM 12510	lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 227.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/649635		
15.	ERM 12533	Vüüpael. Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 268.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/648080		Ligikaudu 1843
16.	ERM 12551	vill; lina Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 73.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/648481		Ligikaudu 1873

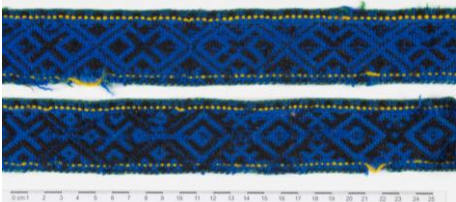
	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
17.	ERM 12559	vill; lina Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 246.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/648489		Ligikaudu 1883
18.	ERM 12581:1	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 42.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/649272		
19.	ERM A290:832	lina; vill Mõõdud laius: 4.6 cm; pikkus: 258.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/576720		
20.	ERM A290:834	kirivöö, katke puuvill; vill Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 100.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/576722		
21.	ERM A290:836	vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 200.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/576724		
22.	ERM A290:837	Vöö („vöö-pael“); lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 217.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/576725		

	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
23.	ERM A290:893	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 35.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577275		
24.	ERM A290:896	kirivöö, katke puuvill; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 42.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577278		
25.	ERM A290:899	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 24.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577751		
26.	ERM A290:1010	vill; lina Mõõdud laius: 4.6 cm; pikkus: 253.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/578801		
27.	ERM A447:330	vill; puuvill Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 3.5 cm (narmad); pikkus: 238.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/626885		
28.	ERM A509:1161	kirivöö, naiste, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 84.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/502035		Ligikaudu 1870

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
29.	ERM A 509:1402	vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 264.0 cm Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/museaalview/503858		
30.	SM 10022:16 T	Mõõdud laius: 40.0 cm; pikkus: 11.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/297306		
31.	SM 10022:17 T	Mõõdud laius: 10.7 cm; pikkus: 4.4 cm https://www.muis.ee/museaalview/297307		
32.	SM_ 10022:18 T	Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 13.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297308		
• Sinisepõhjalised punasekirjalised 19. saj lõpp.				
33.	ERM 12504:3	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 7.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957759		Ligikaudu 1893
34.	ERM 12504:5	kirivöö, katke vill; puuvill Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 9.7 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957760		Ligikaudu 1893
35.	ERM A290:880	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 27.0 cm		

	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
		https://www.muis.ee/museaalview/577262		
36.	ERM A290:886	kirivöö, katke vill, puuvill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 80.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577268		
37.	ERM A290:898	kirivöö, katke vill; puuvill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 30.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577750		
38.	ERM A290:1026	vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 252.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/578815		
39.	ERM A509:1037	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 6.0 cm (narmad); pikkus: 279.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/501014		Ligikaudu 1875
40.	ERM A290:1045	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 34.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/579323		
41.	ERM A509:1308	kirivöö, naiste, katke puuvill; vill Mõõdud laius: 5.3 cm; pikkus: 91.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/503021		Ligikaudu 1890

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
42.	ERM A509:1668	kirivöö, katke, lina; vill Mõõdud laius: 3.9 cm; pikkus: 77.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/625394		
• Sama ajastu leinavööd 19. saj teine pool. Vööd on ilma punase värvita, sinisel puuvillasel või villasel põhjal musta kirjaga, kollase ja rohelise küüga vööd, mida ERMi kogus on 10.				
43.	ERM 12479:1	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 10.7 cm https://www.muis.ee/ museaalview/649255		Ligikaudu 1893
44.	ERM 12479:2	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 10.8 cm https://www.muis.ee/ museaal- view/3239009		Ligikaudu 1893
45.	ERM 12504:4	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 8.8 cm https://www.muis.ee/ museaal- view/2957762		ligikaudu 1893
46.	ERM 12581:2	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.6 cm; pikkus: 58.0 cm https://www.muis.ee/ museaal- view/2957738		

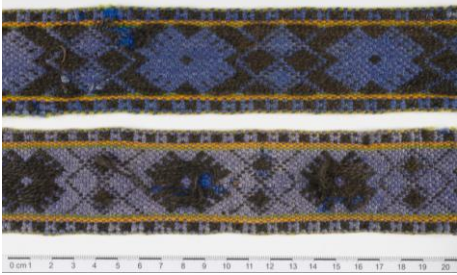
	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
47.	ERM 12581:3	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 51.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/2957740		
48.	ERM A290:900	kirivöö, katke vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 25.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577752		
49.	ERM A316:129	vill Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 264.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/582768		
50.	ERM A316:171	kirivöö, naiste vill; lina Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 194.0 cm Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/museaalview/583706		J
51.	ERM A509:1889	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 84.0 cm Topo ERM: Saaremaa https://www.muis.ee/museaalview/629147		
52.	ERM A565:1432	vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 99.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/479294		

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
	Üleminekuaja kirivööd 19.-20. sajandivahetus. Vööd on ERMi kogus 12 vööd rõõmsamaks ajaks ja kuus leinaajaks Vööde mustritesse ilmuvad Jämajale iseloomulikud lõigatud nurkadega rombid ehk ringid. Vööd on endiselt kahe kirjaga, aga äärekiri hakkab muutuma värviliseks.			
53.	ERM 40	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 194.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521737		
54.	ERM 42	Vöö. Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 191.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521739		
55.	ERM 43	vill; puuvill Mõõdud laius: 3.9 cm; pikkus: 192.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521740		
56.	ERM 47	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 194.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521744		
57.	ERM 48	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 192.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/522076		

	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
58.	ERM 49	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.6 cm; pikkus: 220.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/522076		
59.	ERM A290:826	Vöö (vöö-pael), Mõõdud laius: 4.9 cm; pikkus: 102.0 cm; pikkus: 101.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/576715		
60.	ERM A290:830	puuvill; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 168.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/576719		
61.	ERM A290:894	kirivöö, katke vill; puuvill Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 39.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577276		
62.	ERM A509:1053	puuvill; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 117.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/501032		Ligikaudu 1905

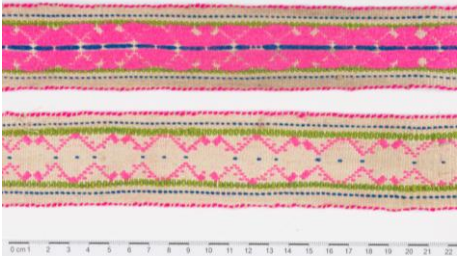
	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
63.	ERM A509:1549	kirivöö, katke puuvill; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 116.0 cm Topo ERM: Saare- maa https://www.muis.ee/ museaalview/505127		
64.	ERM A978:4	puuvillane; villane Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 180.5 cm https://www.muis.ee/ museaalview/875348		Vöö on ilmselt valmista- tud ajava- hemikus 1920-40.
Värvilise äärekirjaga 19.-20. sajandivahetus 20. saj algus. Seitse vööd.				
65.	ERM 36	Vöö. vill; puuvill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 180.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/521733		
66.	ERM 5945	vill; puuvill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 191.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/547754		Ligikaudu 1902
67.	ERM 12489	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.6 cm; pikkus: 13.5 cm https://www.muis.ee/ museaalview/649263		Ligikaudu 1898

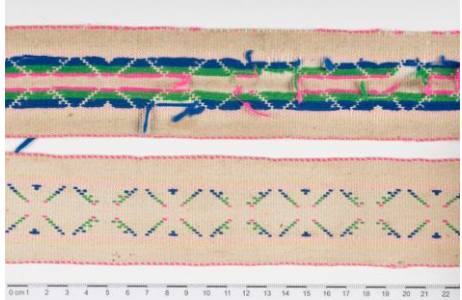
	Jämaja	MuI Si andmed	Foto	Dateering
68.	ERM 12579	vill; lina Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 200.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/648888		
69.	ERM A290:831	puuvill; vill Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 186.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/502918		
70.	ERM A290:892	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 39.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577274		
71.	ERM A509:1443	kirivöö, naiste, katke puuvill; vill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 94.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/504276		
Leinavööd 19.-20. sajandivahetus. Seitse vööd.				
72.	ERM 39	vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 193.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521736		

	Jämaja	MuI Si andmed	Foto	Dateering
73.	ERM 46	vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 196.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521743		
74.	ERM A288:5	kirivöö, leina, naiste, vill, Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 200.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/581481		Ligikaudu 1852
75.	ERM A290:824	Vill, Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 166.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/502917		
76.	ERM A290:835	Vill, Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 108.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/576723		
77.	ERM A509:964	lina; vill, Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 87.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/505463		
78.	ERM A509:1687	kirivöö, leina, katke, vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 88.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/625414		Ligikaudu 1860

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
Leinavöö värvilise äärekirjaga 19.-20. sajandivahetus 20. saj algus				
79.	SM _ 378 T 3	Sõrve kirivöö villane; puuvillane Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 92.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/296798		
Uuemat moodi kirivööd 19. saj lõpp - 20. sajandi algus. Vööd on puuvillasel põhjal punase kirjaga, äärekirjad on kadunud, selle asemel on vöö äärtes tühi valge riba. Punane äärelõng on säilinud, vöö südamesse ilmub roosa värv. Kirjad on muutunud suureks, pikkade lõngajooksudega. Vööd on veel pikad ja kahe kirjaga. Selliseid vööd on neli ERMis ja üks Saaremaa Muuseumis, seal veel üks leinavöö (valgel põhjal sinised kirjad)				
80.	ERM 34	vill; puuvill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 179.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521731		
81.	ERM 41	vill; puuvill Mõõdud laius: 5.3 cm; pikkus: 186.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/521738		
82.	ERM 6073	vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 167.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/552365		Ligikaudu 1872

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
83.	ERM A509:962	puuvill; vill Mõõdud laius: 5.4 cm; pikkus: 89.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/505461		Ligikaudu 1865
84.	SM_ 10022:6 T	naise kirivöö laius: 5.2 cm; pikkus: 171.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/296813		
• Leinavöö 19. saj lõpp - 20. sajandi esimene veerand.				
85.	ERM 5946	kirivöö, naiste, leina lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 104.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/547755		Ligikaudu 1902
• Uusimat tüüpi vööd 20. sajand - rahvarõiva kandmise lõpp Vööd on juba ainult ühe kirjaga, vöö pikkus on lühenenud ühe ümbermõõduni, kirjad on lihtsustunud. Selle rühma üheksast vööst, mis kahes muuseumis kokku on, on viiel vööl veel säilinud vööl keskjoon, neljal on keskjoon jäänud kirjalõngata ehk valgeks. Kirjalõngade arv on kahanenud 14-ni (seitse kummalgi pool) lõngajooksud kirjas on pikad. Küüd ja äärelõngad on säilinud. Vöö pealmiseks pooleks on valgem pool. Vöid viis tk.				
86.	ERM 6042	vill; puuvill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 112.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/551130		1906

	Jämaja	MuIsi andmed	Foto	Dateering
87.	ERM A288:6	vill; puuvill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 180.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/581482		Ligikaudu 1852
88.	ERM A443:71	puuvill; vill Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 98.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/566949		
89.	ERM A509:1240	Sõrve puuvill; vill Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 104.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/502567		
90.	ERM A509:1378	puuvill; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 100.0 cm https://www.muis.ee/ museaalview/503830		1902 val- mistamine
• Leinavöö 20. sajand - rahvarõiva kandmise lõpp				
91.	ERM A290:902	kirivöö, katke vill; puuvill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 21.5 cm https://www.muis.ee/ museaalview/577754		

	Jämaja	MuSi andmed	Foto	Dateering
• Súdamea vööd. 20. saiaad - rahvarõiva kaadmise lõpp				
92.	ERM 6069	puuvill Mõõduu laiua: 5.8 cm; pikkua: 104.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/551947		
93.	SM 396 T 6	Sõrve naie kirivöö https://www.muis.ee/museaalview/275072		
94.	SM 9817:4 T	Sõrve naie kirivöö puuvillane Mõõduu laiua: 5.3 cm; pikkua: 89.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/296810		Enne 1940 valmista- mine
95.	SM _ 10022:10 T	Sõrve naie kirivöö katkend laiua: 5.0 cm; pikkua: 12.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/297301		Enne 1940 valmista- mine
• Leinaöö 20. saiaad - rahvarõiva kaadmise lõpp				
96.	ERM A509:1429	kirivöö, naie, katke puuvill; vill Mõõduu laiua: 5.6 cm; pikkua: 101.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/504260		

Lisa 3.4. Kaarma kihelkonna kirivööd

	Kaarma	MuIsi andmed	Foto	Dateering
Kärla tüüpi Kaarma vööd				
1.	ERM 11367	vill; lina Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 266.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/649929		Ligikaudu 1843
2.	ERM 16714	vill; lina Mõõdud laius: 4.4 cm; pikkus: 5.5 cm (narmad); pikkus: 30.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/644183		Ligikaudu 1834
3.	ERM A290:1036	Vöö („vöö-pael“); vill; lina Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 248.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579315		ligikaudu 1850
4.	ERM A290:1040	lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 7.0 cm (narmad); pikkus: 231.0 cm Kurrik XVI, 6 https://www.muis.ee/museaal-view/502499		

Püha tüüpi Kaarma vööd				
5.	ERM 16582	vill; lina Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 250.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/647291		Ligi- kaudu 1814
6.	ERM A290:1037	vill Mõõdud laius: 3.3 cm; pikkus: 128.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579316		
7.	ERM 16606	vill Mõõdud laius: 4.2 cm; pikkus: 236.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/647709		
Ida-Saaremaa tüüpi Kaarma vööd				
8.	ERM A509:1009	lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 270.0 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad) https://www.muis.ee/museaal-view/500547		
9.	ERM A509:1445	Vööots, naiste, Mõõdud laius: 6.9 cm; pikkus: 36.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504278		

10.	ERM A509:1164	lina; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 258.0 cm Topo ERM: Kaarma https://www.muis.ee/museaal-view/502038		
Mustjala tüüpi Kaarma vöö				
11.	SM _ 3955 T 15	Kaarma naise kirivöö Laius 6,5 cm Pikkus 280 cm https://www.muis.ee/museaal-view/275073		
Traksid				
12.	ERM 16622-1ab	Naiste kuuetraksid. Mõõdud laius: 2.8 cm; pikkus: 76.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/641826		Ligi- kaudu 1854
13.	ERM 16622:2/2	vill Mõõdud laius: 2.8 cm; pikkus: 76.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/641827		Ligi- kaudu 1854

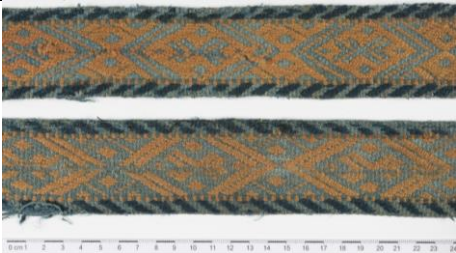
Lisa 3.5. Karja kihelkonna kirivööd

Karja	MuIsi andmed	Foto	Datee- ring	
• Tumedakirjalised valgepõhjalised				
1.	ERM 16792	Kirivöö Materjal vill; lina Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 12.0 cm (narmad); pik- kus: 247.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/646084		1844 - 1845 val- mistamine
2.	ERM A290:943	Kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 260.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578265		
3.	ERM A290:995	Kirivöö, Materjal vill; lina Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pik- kus: 269.0 cm MJ 2231 https://www.muis.ee/museaal-view/578786		
4.	ERM A290:996	Kurrik XVI, 3 Muisis pole 5,5x260 cm narmad põimitud ja otstest kokku seotud		
5.	ERM A509:1375	kirivöö, naiste, katke vill; lina Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 18.0 cm (narmad); pik- kus: 138.0 cm		

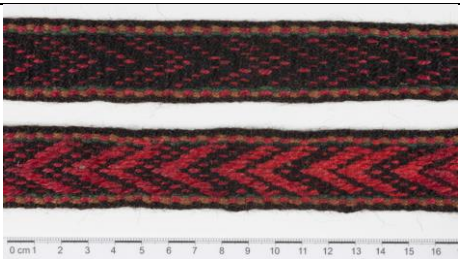
Karja		MuIsi andmed	Foto	Dateering
		Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/museaal-view/503827		
• Tumedakirjalised, sinisepõhjalised				
6.	ERM 16810	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 77.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/646479		Dateering 1834 - 1844
7.	ERM A290:914	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 2.0 cm (narmad); pikkus: 248.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577766		
• Mitmevärvilise keskkirjaga				
8.	ERM 16801	kirivöö, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 8.0 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 40.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/514838		Dateering ligikaudu 1844
9.	ERM 17000	kirivöö Materjal vill; lina Mõõdud laius: 5.8 cm; pikkus: 5.0 cm (narmad); pikkus: 241.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/644540		

Karja		MuI Si andmed	Foto	Dateering
10.	ERM A509:1376	kirivöö, naiste, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 36.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503828		Dateering ligikaudu 1827
• Punasekirjalised, valgepõhjalised, sinise äärekirjaga				
11.	ERM 16808	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 8.0 cm; pikkus: 22.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/646477		
12.	ERM A290:915	Vöö, Materjal vill; lina Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 252.0 cm (sh narmad 2x6 cm) https://www.muis.ee/museaal-view/502923		
13.	ERM A290:919	Kirivöö, Materjal vill; lina Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 211.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577770		
14.	ERM A290:998	kirivöö, katke, Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 98.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578789		

Karja		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
15.	ERM A509:1010	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 154.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/500549		Ligikaudu 1882
• Punasekirjalised sinisepõhjalised, sinise äärekirjaga 19. saj keskpaik – 19. saj lõpp				
16.	ERM 16845	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 29.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/646904		Ligikaudu 1884
17.	ERM 16866	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 110.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/647721		Ligikaudu 1854
18.	ERM 16870	kirivöö, katke, Ma- terjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 3.5 cm (narmad); pikkus: 24.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/647725		
19.	ERM 16887	kirivöö, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 6.7 cm (narmad); pikkus: 16.0 cm		Ligikaudu 1844

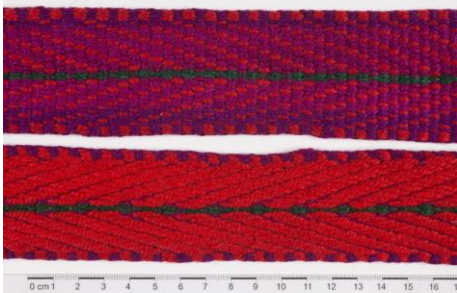
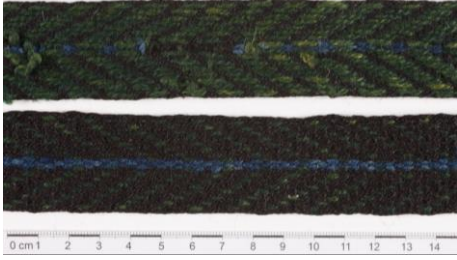
Karja		MuI Si andmed	Foto	Dateering
		https://www.muis.ee/museaal-view/641846		
20.	ERM 16962	kirivöö, katke, Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 37.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/643468		
21.	ERM 17063	kirivöö Materjal vill; lina Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 78.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/645716		
22.	ERM A509:1407	kirivöö, naiste, Materjal vill; lina, Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 80.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503863		
23.	ERM A509:2082	kirivöö, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 14.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/608385		Ligikaudu 1884
24.	ERM A563:1446	kirivöö, katke, Materjal lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 114.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/472348		

Karja	MuI Si andmed	Foto	Datee- ring	
• Punasekirjalised sinisepõhjalised rohelise või kirju äärekirjaga				
25.	ERM 16750	kirivöö, katke Laius 5,8 cm, pik- kus 25 cm https://www.muis.ee/museaal-view/644900		
26.	ERM 16799	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 1.5 cm (narmad); pikkus: 197.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/646091		
27.	ERM A563:1447	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 9.5 cm (narmad); pikkus: 260.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/472349		
• Uueaegsed ja muud vööd				
28.	ERM A835:7	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 11.5 cm (narmad); pik- kus: 280.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/609123		1992 val- mistamine Tallinn valmistaja: ARS
29.	ERM A880:11	kirivöö Dateering 1997 Materjal vill; lina Mõõdud laius: 8.0 cm; pikkus: 130.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad)		1997 val- mistamine Valgamaa, koopia ERM A290:915

Karja		MuIsi andmed	Foto	Dateering
		https://www.muis.ee/museaal-view/523127		
30.	ERM A885:89	Kirivöö, Materjal puuvillane (lõim); villane (kude) Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 17.0 cm (narmad); pikkus: 280.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/516298		Valmistamine Kanada; linn Toronto
31.	ERM A936:16	kirivöö, pulma Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 7.0 cm (narmad); pikkus: 177.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/565326		ligi-kaudu.1986 valmistamine Austraalia koopia ERM A290:915
32.	ERM A509:2591	kirivöö, meeste, Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 247.0 cm Meesteriitus https://www.muis.ee/museaal-view/507491		Mustjala tüüp
33.	ERM A447:369	kirivöö, katke, Materjal vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 1.5 cm (narmad); pikkus: 84.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/627523		TRAKS VT Valjala ERM A509:1627

Lisa 3.6. Kihelkonna kihelkonna kirivööd

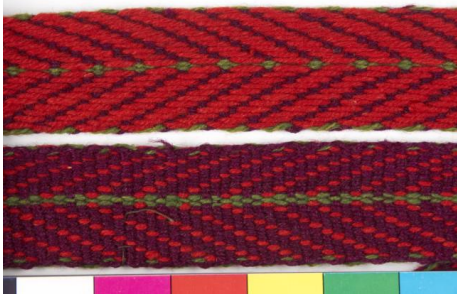
	Kihelkonna	MuI Si andmed	Foto	Dateering
Kihelkonna Püha tüüpi vöö				
1.	ERM A509:1038	vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 236.0 cm (sh narmad 2x10,5 cm) https://www.muis.ee/museaal-view/501015		1846 valmistamine
Kihelkonna Ida-Saaremaa tüüpi				
2.	ERM A509:1684	lina; vill Mõõdud laius: 34.5 cm; pikkus: 27.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/625410		
H. Kurriku soovitatud vöötüüp				
3.	ERM 6080	lina; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 11.0 cm (narmad); pikkus: 243.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/552775		
4.	SM 10022:12 T	Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 19.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/297303		
Kalandikirja vöö – EA andmetel viimati kasutatud vöötüüp				
5.	ERM A290:980	lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 27.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/502926		

	Kihelkonna	MuI Si andmed	Foto	Dateering
• Traksid				
6.	ERM A290:901	vöö, tükk; vill; lina Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 39.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577753		
7.	ERM A290:1042	Vöö vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 85.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579320		
8.	ERM A290:917	kirivöö, leina TRAKS vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 79.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577768		
• Muud vööd				
9.	ERM A509:1426	Vöökatkend, lina; vill Mõõdud laius: 4.1 cm; pikkus: 65.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504257 Sama Ambla A509:1434		Ligikaudu 1820
10.	ERM A885:90	puuvillane (lõim); villane (kude) Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 250.0 cm Valmistamine Kanada; linn Toronto https://www.muis.ee/museaal-view/516299		Koopia ERM 6080

Lisa 3.7. Kärla kihelkonna kirivööd

	Kärla	MuIsi andmed	Foto	Dateering
1.	ERM A491:3	linane (lõim); villane (kude) Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 235.0 cm; pikkus: 11.0 cm (narmad) https://www.muis.ee/museaal-view/505925		
2.	ERM A509:1044	Vöö, naiste, korjatud kirjaga. Põhi linane, kiri villane Pikkus 220 cm, laius 4,3 cm. Narmad 5 cm pikkused, palmitsetud neljaks palmikuks, palmikud omavahel kokku õmmeldud. https://www.muis.ee/museaal-view/501022		1855
3.	SU4002:463	vyö Mõõdud: pikkus, suurin 244 cm, laius 4.70 cm Venäjä, Viro, Saarenmaa, Kärla https://www.finna.fi/Record/musketti.M012:SU4002:463		Valmistus enne 1901
4.	SU4002:461	vyö Mõõdud: pikkus, suurin 255 cm, laius 4 cm leiukoht Venäjä, Viro, Saarenmaa, Kärla https://www.finna.fi/Record/musketti.M012:SU4002:461		Valmistus enne 1901

	Kärla	MuSi andmed	Foto	Datee- ring
5.	SU4002:462	vyö Mõõdud: pikkus, suurin 282 cm, laius 3.50 cm, Venäjä, Viro, Saarenmaa, Kärla https://www.finna.fi/ Record/mus- ketti.M012 :SU4002:462?check Route=1		Valmistus enne 1901
6.	SU4002:464	vyö Mõõdud: pikkus, suurin 239.50 cm, Laius 5.80 cm, poi- mittu pirtanauha, kudonta pirralla leiukoht Venäjä, Viro, Saarenmaa, Kärla https://www.finna.fi/ Record/mus- ketti.M012:SU4002 :464?checkRoute=1		Valmistus enne 1901
• Anseküla tüüpi Kärla vöö				
7.	ERM A443:14	Vöö („pulma vöö“), naiste. Valge (hiljem punakaks tõmbunud) puuvil- lase põhjaga ja pu- nase (villase) geo- meetrilise kirjaga. Pikkuse narmasteta osa 232 cm, laius 5,5 cm. https://www.muis.ee /museaal- view/576223		

	Kärkla	MuISI andmed	Foto	Datee-ring
• Traksilaadsed				
8.	ERM A652:61	vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 185.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/486162		Ligikaudu 1915 val- mistamine
9.	18842	seelik, laste Traksid Kurriku, XVI 8 pilt, muster: XLVI, 11 Joonised: ER tahv. X, 9; XVI, 8; XLVI, 11; https://www.muis.ee/museaal-view/646643		
10.	SU4002:453	olkain; vyö; henkseli Mõõdud: pikkus 82.50 cm, laius 5.40 cm kudonta pirralla leiukoht Venäjä, Viro, Saarenmaa, Kärkla https://www.finna.fi/Record/mus-ketti.M012:SU4002:453?checkRoute=1		Valmistus enne 1901

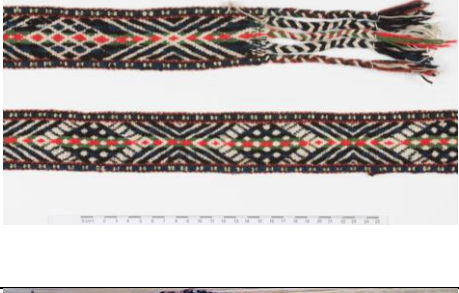
Lisa 3.8. Mustjala kihelkonna kirivööd

	Mustjala	MuI Si andmed	Foto	Dateering
Vanimad. Neli vöö- või paelakatkendit. (19. saj esimene pool) Pikim neist 72 cm jämeda lina ja jämedate kirjalõngadega (ERM 12289), sellel on kitsas plokiline P3 äärekiri, laius 4,5 cm, teised kolm on kitsad 2-2,5 cm paelajupid sarnaste positiiv-negatiiv ristiliste kirjadega, äärekirju neil pole. Kirjalõngade värvijagunemine on kõigil sarnane: keskel on üks kuni kolm punast, mõlemal pool kõrval üks roheline ja edasi tulevad mustad kirjalõngad. Kõigi kolme jupikese teine pool on Peterburi Venemaa Etnograafiamuuseumis.				
1.	ERM 12289	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 67.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650781		Ligikaudu 1863
2.	ERM A290:1110	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 2.5 cm; pikkus: 29.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579899		
3.	ERM A290:1113	lina; vill Mõõdud laius: 2.0 cm; pikkus: 51.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579902		
4.	ERM A316:131	paela tükk https://www.muis.ee/museaal-view/583203		

	Mustjala	MuISI andmed	Foto	Datee- ring
	Teise rühma (19. saj teine veerand) paigutasin tumedakirjalised vööd, mille südames on ainult rohelised lõngad, muu kiri enamasti must, vahepeal on veel roheline või tumesinine triip (ERM 12306 ja ERM 1020:52 (vana nr ERM 14546)). Siia juurde arvaks samuti vöökatkendi teadmata vööde hulgast (ERM A316:157) ja ühe vöökatkendi, mille südames on üks punane südamelõng (ERM A290:849)			
5.	ERM 12306	lina; vill; Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 12.0 cm (narmad); pikkus: 250.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650799		
6.	ERM A290:849	kirivöö, katke; lina; vill; Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 72.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576736		
7.	ERM A316:157	kirivöö, katke vill; lina; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 51.0 cm; Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/museaal-view/583691		
8.	ERM A1020:52 Vana nr 14546	villane; lõng; linane; niit; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 11.0 cm (põimitud osa); pikkus: 2.0 cm (lahtised narmad); pikkus: 245.0 cm (koos narmastega); pikkus: 2.5 cm (lahtised narmad); pikkus: 9.0 cm (põimitud osa)		

	Mustjala	MuISi andmed	Foto	Datee- ring
		https://www.muis.ee/museaal-view/2759207		
Vanuselt järgmised võivad olla (19. saj keskpaik) tumedad vööd, mille südames on kolm punast kirjalõnga, mis on toonilt pehmemad ehk kohalike loodusvärvidega värvitud ja mõlemal pool punaste kõrval üks või kaks heledat rohelist lõnga, järgmised kirjalõngad on mustad, mille vahel võib olla üksik tumesinine lõng. Sarnased on ka Jä-maja kihelkonnast kogutud kaks vöökatkendit (ERM 12484:1-2). Koos nendega on siin rühmas seitse vööd.				
9.	ERM 5451	kirivöö, katke lina; vill; Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 1.8 cm (narmad); pikkus: 17.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/547294		
10.	ERM A290:854	Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 2.5 cm (narmad); pikkus: 214.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577237		
11.	ERM A290:910	lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 8.5 cm (narmad); pikkus: 250.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577762		
12.	ERM A509:1545	puuvill; vill Mõõdud laius: 4.7 cm; pikkus: 206.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/505123		arvatav aeg 1850

	Mustjala	MuISI andmed	Foto	Datee- ring
13.	ERM 12484:1	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 16.5 cm Topo ERM: Jämaja https://www.muis.ee/museaal-view/649259		
14.	ERM 12484:2	kirivöö, katke; lina; vill; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 17.0 cm; Topo ERM: Jä- maja; https://www.muis.ee/museaal-view/3239045		
15.	ERM A316:158	Kurrik kustutatud XVI, 2; XLII, 2 Lk 48: 5,5x260 cm. Narmad 14 cm pikad, palmitud ja otstest kokku seotud.		
Uuemad (19.saj. teine pool) tumedad vööd on värvijärjestuselt ja kirja ülesehituselt sarnased, aga südamelõngad on muutunud säravpunaseks või isegi roosaks. Siia rühma olen liigitanud 7 vööd. Tumede vööde otsad on punutud südametega palmikutesse ja enamasti üksteise kõrvale kinnitatud.				
16.	ERM A290:815	lina; vill Mõõdud laius: 5.3 cm; pikkus: 14.5 cm (narmad); pikkus: 264.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576705		
17.	ERM A290:819	Vöö („vöö-pael“) lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 244.0 cm; https://www.muis.ee		

	Mustjala	MuISi andmed	Foto	Datee- ring
		/museaal-view/576709		
18.	ERM A290:820	vill; lina Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 17.0 cm (narmad); pikkus: 230.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576710		
19.	ERM A290:850	kirivöö, katke lina; vill; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 15.5 cm (narmad); pikkus: 130.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576737		
20.	ERM A290:851	kirivöö, katke; lina; vill; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 80.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/502920		
21.	ERM A316:159	vill; lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 245.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/583693		
22.	ERM A509:2591	kirivöö, meeste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 247.0 cm Topo ERM: Karja; https://www.muis.ee/museaal-view/507491		

	Mustjala	MuISi andmed	Foto	Datee- ring
Viimasesse Mustjala vööde rühma (19 saj lõpp) olen liigitanud seitse põhiliselt punase kirjaga vööd. Vähemalt üks vöö võib olla suures osas putukapunasega värvitud, aga südames on särav punane ääristatuna helerohelisega, kolmel vööl süda (kolm lõnga) rohelisega ja ülejäänud kiri punasega. Teistel süda punasega, mille kõrval mõlemal pool üks-kaks rohelist ja edasi kiri punasega. Äärekiri endiselt plokiline P3 musta-sinise või musta-rohelisega. Vööde otsad on kõikidel südametega palmikutesse punutud, aga pole enam üksteise külge kinnitatud.				
23.	ERM A290:852	kirivöö, katke lina; vill Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 126.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577235		
24.	ERM A290:855	lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 16.0 cm (narmad); pikkus: 100.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577238		
25.	ERM A290:856	Vöö tükk („vöö- pael“), MJ 2225. lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 156.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577239		
26.	ERM A290:908	Vöö („vöö-pael“); lina; vill Mõõdud laius: 4.8 cm; pikkus: 16.5 cm; pikkus: 203.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577760		

	Mustjala	MuISI andmed	Foto	Datee- ring
27.	ERM A290:912	lina; vill Mõõdud laius: 5.7 cm; pikkus: 10.5 cm (narmad); pikkus: 268.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577764		
28.	ERM A290:1046	Kirivöö vill; lina Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 174.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579324		
29.	ERM A316:135	lina; vill Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 241.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/583207		
30.	ERM A316:139	lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 223.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/583211		

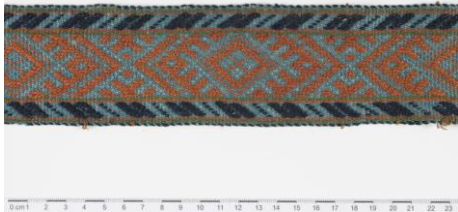
Lisa 3.9. Põide kihelkonna kirivööd

Põide	MuIsi andmed	Foto	Datee- ring	
• Valgepõhjalised tumedakirjalised, punase äärekirjaga				
1.	ERM A290:868	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 31.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577250		
2.	ERM A290:869	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.2 cm; pikkus: 37.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577251		
• Valgepõhjalised punasekirja ja sinise äärekirjaga				
3.	ERM A290:807	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 12.0 cm (narmad); pikkus: 320.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576697		
4.	ERM A290:861	kirivöö, katke, Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 62.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577244		
5.	ERM A290:863	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 16.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577246		

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Dateering
6.	ERM A290:866	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 8.0 cm; pikkus: 22.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577248		
7.	ERM A290:867	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.8 cm; pikkus: 5.8 cm (narmad); pikkus: 30.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577249		
8.	ERM A290:870	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 27.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577252		
9.	ERM A290:871	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 88.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577253		
10.	ERM A290:873	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 45.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577255		

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
11.	ERM A291:246	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 5.5 cm (narmad); pikkus: 248.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/583117		Enne 1894
12.	ERM A509:985	kirivöö, naiste, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 72.0 cm (sh narmad 12 cm) https://www.muis.ee/museaal-view/505486		1845
13.	ERM A509:1377	vöö, naiste, katke Pikkus 40 cm, laius 7,5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503829		
14.	ERM A509:1487	kirivöö, naiste Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 7.4 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 234.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504692		ligikaudu 1800
15.	ERM A509:1502	kirivöö, katke, Ma- terjal lina; vill, Mõõ- dud laius: 5.6 cm; pikkus: 10.0 cm (nar- mad); pikkus: 87.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504710		

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Dateering
16.	ERM A509:2593	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.0 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 61.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/507493		ligikaudu 1841
17.	ERM A535:1	kirivöö, külvivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 7.0 cm (narmad); pikkus: 264.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/465931		
Valgepõhjaline, punasekirjaline rohelise südamega kiri				
18.	ERM A509:1311	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.6 cm; pikkus: 11.0 cm (narmad); pikkus: 188.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503025		ligikaudu 1845
19.	ERM A290:1001	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 10.5 cm (narmad); pikkus: 253.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578792		

Pöide	MuI Si andmed	Foto	Datee- ring
• Sinisepõhjalised punase kirja ja sinise äärekirjaga			
20.	ERM 10237	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 187.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563870	 ligikaudu 1873
21.	ERM 16611	kirivöö Materjal vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 7.7 cm (narmad); pikkus: 30.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/647714	 ligikaudu 1814
22.	ERM 17049	„öö“ tükk Pöidelt 6,5x105 sinisel lina- sel lõimel punane kiri. Otsad palmitud https://www.muis.ee/museaal-view/645325	 1866
23.	ERM A290:864	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 25.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/502921	
24.	ERM A290:865	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 37.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577247	

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Datee- ring
25.	ERM A290:875	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 5.5 cm (narmad); pikkus: 137.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577257		
26.	ERM A290:876	vöö, tükk, vill; lina Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 5.0 cm (narmad); pikkus: 232.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577258		
27.	ERM A290:888	vöö, tükk lina; vill Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 22.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577270		
28.	ERM A290:942	Kurrik XVI, 4, XLVII, 3 Kustutatud, 6,5x236 cm Narmad palmitud 5 palmikusse, neist 3-4 korda risti läbi tõm- matud niit, mis nad liidab tihedaks pin- naks		
29.	ERM A290:1022	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 8.0 cm; pikkus: 12.0 cm (narmad); pikkus: 293.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578811		

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Dateering
30.	ERM A290:1023	Kirivöö; Materjal lina; vill; Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 5.5 cm (narmad); pikkus: 180.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578812		
31.	ERM A509:990	kirivöö, naiste; Materjal lina; vill; Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 7.0 cm (narmad); pikkus: 275.0 cm; https://www.muis.ee/museaal-view/505865		ligikaudu 1860
32.	ERM A509:1348	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.6 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 232.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/503446		
33.	SM _ 434 T 9	Pöide naise kirivöö Materjal villane; puuvillane; Mõõdud laius: 7.5 cm; pikkus: 132.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/313466		enne 1914
34.	SM 9002:3 T 22	Pöide naise kirivöö Materjal puuvillane; villane; Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 103.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/275071		umbes 1938 - 1940

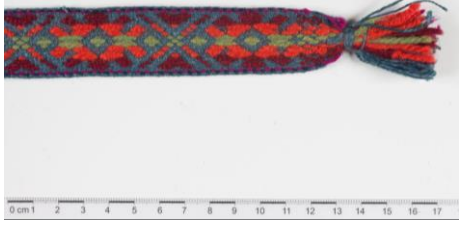
Pöide		MuI Si andmed	Foto	Datee- ring
35.	ERM A509:1356	vill; lina; Mõõdud laius: 5.2 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 233.0 cm Topo ERM: tead- mata https://www.muis.ee/museaal-view/503455		
36.	ERM A509:1867	lina; vill; Mõõdud laius: 6.2 cm; pikkus: 268.0 cm; Topo ERM: Saaremaa https://www.muis.ee/museaal-view/628548		
14.	ERM A509:1659	Sedelgavöö https://www.muis.ee/museaal-view/624824		
• Hilisemad ja muud vööd				
37.	ERM A652:11	kirivöö, naiste, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 5.0 cm; pikkus: 89.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/485188		Enne 1975
38.	ERM A824:174	Kirivöö; Materjal lina; vill; Mõõdud laius: 5.5 cm; pikkus: 13.5 cm (narmad); pikkus: 257.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/532833		ARS (1975)

Pöide		MuI Si andmed	Foto	Datee- ring
39.	ERM 10259	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.9 cm; pikkus: 100.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/564204		

Lisa 3.10. Püha kihelkonna kirivööd

Püha	MuI Si andmed	Foto	Datee- ring	
Püha vööd saab jagada kolme tüüpi. Kõige rohkem on läbivillaseid tumedapõhjalisi või mustapõhjalisi vööid: 26, tumesinise põhjaga 7 vööd. Heledama sinise linase põhjaga vööid on 12.				
Valge linase põhjaga vööid on kuus, neist kaks on üleni valge linase põhjaga (ERM 11425/1-2), nelja vöö keskkirja põhi on pleegitatud linasega ja servad on sinise linasega (ERM 11249, ERM 11312, ERM 11414 ja ERM A316:137). Kuna kahel vööil on juures dateering 1833 ja 1843, siis ma pakun need Püha kihelkonna vanimateks vöötüüpideks 19.saj esimene pool.				
1.	ERM 11425/1	kirivöö, katke, Ma- terjal lina; vill, Mõõ- dud laius: 33.5 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 53.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/651112		
2.	ERM 11425/2	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 4.0 cm (narmad); pikkus: 29.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/3248377		
3.	ERM A290:805/a b	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 3.6 cm; pikkus: 139.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/576695		

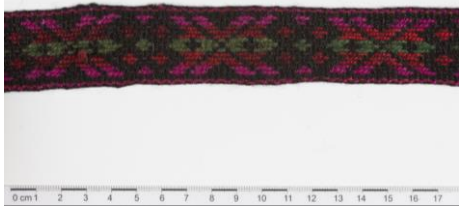
Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee- ring
4.	ERM A316:145	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 26.0 cm Topo ERM: tead- mata https://www.muis.ee/museaal-view/583218		
5.	ERM 11249	kirivöö, katke Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 3.0 cm (narmad); pikkus: 20.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563675		ligikaudu 1833
6.	ERM 11312	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 3.0 cm (narmad); pikkus: 242.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563345		Ligikaudu 1843
7.	ERM 11414	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.4 cm; pikkus: 241.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650731		

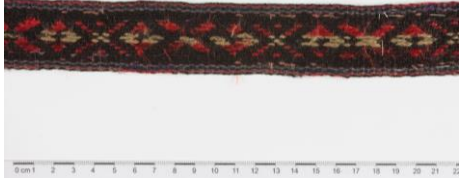
Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
8.	ERM A316:137	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 265.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/583209		
• Arengult järgmiseks pakun võid, mis on üleni heledama sinise linase või puuvillase taustaga (ERM 11353, ERM 11262, ERM A290:903) 19. saj teine pool.				
9.	ERM 11262	Kirivöö, Materjal puuvill; vill Mõõdud laius: 3.4 cm; pikkus: 3.5 cm (narmad); pikkus: 265.0 cm, https://www.muis.ee/museaal-view/564006		Ligikaudu 1874
10.	ERM 11353	kirivöö Materjal puuvill; vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 6.0 cm (narmad); pikkus: 303.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/649916		Ligikaudu 1853
11.	ERM A290:903	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 2.8 cm; pikkus: 3.5 cm (narmad); pikkus: 43.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577755		

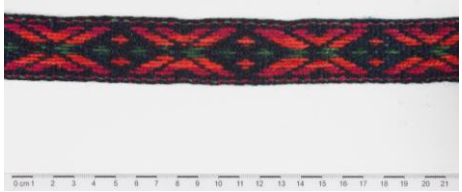
Püha	MuIsi andmed	Foto	Dateering
Järgnevasse ajajärku pakun vööd, mis on helesinise või halli taustaga, aga servad on muutunud tumedaks, mustris on endiselt kolme värvi kirjalõngu, enamasti on süda roheline (kümme vööd). Lisaks leidsin siia juurde ERMi teadmata vööde hulgast kolm vööd (ERM A316:152/ab, ERM A316:154 ja kollase taustaga ERM A316:153). Taus- talõng mõnel vööl on juba villane (ERM 11310) 19. saj viimane veerand.			
12. ERM 11261	kirivöö, katke, Ma- terjal puuvill; vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 5.0 cm (narmad); pikkus: 135.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/564005		Ligikaudu 1874
13. ERM 11310	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 244.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563343		Ligikaudu 1893
14. ERM 11374	kirivöö, katke Materjal vill; puuvill Mõõdud laius: 2.7 cm; pikkus: 4.0 cm (narmad); pikkus: 25.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650309		
15. ERM 11399	kirivöö Materjal vill; puuvill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 254.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650715		Ligikaudu 1868

Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
16.	ERM 12109:1	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 2.3 cm; pikkus: 20.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/2957767		
17.	ERM A290:889	kirivöö, katke Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 58.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577271		
18.	ERM A290:925	Kirivöö, Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 9.5 cm (narmad); pikkus: 215.0 cm, https://www.muis.ee/museaal-view/577776		
19.	ERM A290:938	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 4.0 cm (narmad); pikkus: 254.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577788		
20.	ERM A290:952	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 3.7 cm; pikkus: 14.5 cm (narmad); pikkus: 256.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578274		

Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
21.	ERM A291:332	kirivöö, naiste Materjal lina; vill Mõõdud laius: 3.3 cm; pikkus: 2.0 cm (narmad); pikkus: 275.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/584093		
22.	ERM A316:152/a b	kirivöö, katked vill; lina Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 81.0 cm (b); pikkus: 184.0 cm (a) https://www.muis.ee/museaal-view/583233		
23.	ERM A316:154	kirivöö, katke vill; lina Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 105.0 cm Narmad 3 palmikus ja lõpevad tutina. Topo ERM: tead- mata https://www.muis.ee/museaal-view/583688		
24.	ERM A316:153	kirivöö, naiste vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 228.0 cm Topo ERM: tead- mata https://www.muis.ee/museaal-view/583236		

Püha	MuIsi andmed	Foto	Datee-ring
Kõige suurema rühma moodustavad kõige uuemad vööd: läbivillased tumeda- (musta)põhjalised, rohkem või vähem säravate (aniliin)värvidega värvitud kirjalõngadega vööd. Värvide jaotus on endine: keskel südames kolm rohelist, selle kõrval säravam punane ja äärtes tumedam või lillakam punane, kahel vööl ka sinine (29 vööd). Siia tahan liigitada üldise Saaremaa alla liigitatud vöö ERM A509:1622 19.saj lõpp.			
25. ERM 11233	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 3.3 cm; pikkus: 6.0 cm (narmad); pikkus: 26.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563659		
26. ERM 11243	kirivöö, katke Materjal vill, Mõõdud laius: 2.9 cm; pikkus: 2.5 cm (narmad); pikkus: 26.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563669		Ligikaudu 1873
27. ERM 11252	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 2.7 cm; pikkus: 3.0 cm (narmad); pikkus: 23.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563996		Ligikaudu 1873
28. ERM 11253	kirivöö, katke, Materjal vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 4.0 cm (narmad); pikkus: 108.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563997		Ligikaudu 1893

Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
29.	ERM 11254	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 3.4 cm; pikkus: 15.0 cm (narmad); pikkus: 213.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/563998		Ligikaudu 1863
30.	ERM 11273	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 7.5 cm (narmad); pikkus: 265.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/564019		Ligikaudu 1883
31.	ERM 11277	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 2.5 cm (narmad); pikkus: 207.0 cm, Topo https://www.muis.ee/museaal-view/564342		Ligikaudu 1893
32.	ERM 11284	kirivöö, katke, Materjal vill Mõõdud laius: 3.3 cm; pikkus: 32.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/562979		Ligikaudu 1883
33.	ERM 11413	Kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 3.4 cm; pikkus: 3.0 cm (narmad); pikkus: 240.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/650730		

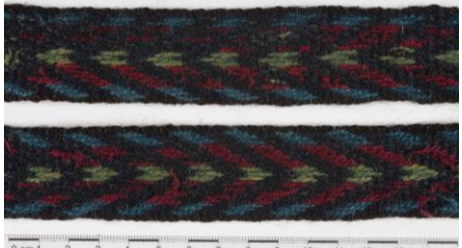
Püha		MuI Si andmed	Foto	Dateering
34.	ERM 12109:2	kirivöö, katke, Materjal vill Mõõdud laius: 4.1 cm; pikkus: 2.0 cm (narmad); pikkus: 200.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/2957766		
35.	ERM 12109:3	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 3.9 cm; pikkus: 49.5 cm https://www.muis.ee/museaal-view/648844		
36.	ERM A290:887	kirivöö, katke Tehnika kudumine Materjal vill Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 32.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577269		
37.	ERM A290:904	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 52.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577756		
38.	ERM A290:927	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 14.0 cm (narmad); pikkus: 252.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/577778		
39.	ERM A290:937	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 81.0 cm		

Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
		https://www.muis.ee/museaal-view/502924		
40.	ERM A290:946	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 11.5 cm (narmad); pikkus: 260.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578268		
41.	ERM A290:947	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 11.5 cm (narmad); pikkus: 252.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578269		
42.	ERM A290:950	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 17.0 cm (narmad); pikkus: 275.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578272		
43.	ERM A290:955	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 4.5 cm; pikkus: 266.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578277		

Püha		MuI Si andmed	Foto	Dateering
44.	ERM A290:957	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 3.8 cm (narmad); pikkus: 248.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578279		
45.	ERM A290:958	Kurrik XVI, 12; XLI, 9 4X248 CM. Narmad ühes otsas kinni köi- detud, teises spiraa- lina mähitud. Põhi- lõimeks must villane lõng.		
46.	ERM A290:1033	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 270.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/578822		
47.	ERM A290:1039	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 240.0 cm, https://www.muis.ee/museaal-view/579318		
48.	ERM A290:1043	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.4 cm; pikkus: 230.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579321		

Püha		MuIsi andmed	Foto	Dateering
49.	ERM A509:1509	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 5.0 cm (narmad); pikkus: 232.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504717		Ligikaudu 1856
50.	ERM A509:1514	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 1.5 cm (narmad); pikkus: 240.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/504723		Ligikaudu 1871
51.	ERM A509:1620	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 2.0 cm (narmad); pikkus: 2.8 cm (narmad); pikkus: 285.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/505580		1853
52.	ERM A509:1691	kirivöö, katke, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 76.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/625418		1853

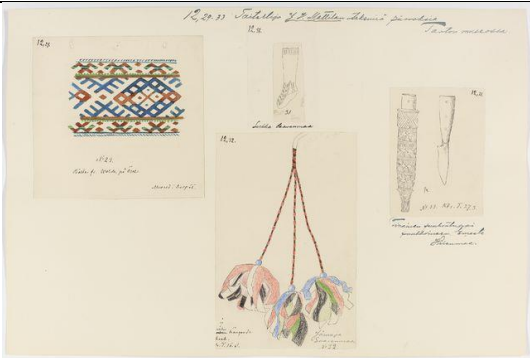
Püha		MuIsi andmed	Foto	Datee-ring
53.	SM 6479 T 18	Püha naise kirivöö Materjal villane Mõõdud laius: 3.8 cm; pikkus: 246.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/297280		Enne 1918
54.	ERM A509:1622 Püha	vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 12.3 cm (narmad); pikkus: 271.0 cm Topo ERM: Saaremaa https://www.muis.ee/museaal-view/505582		
Uuemate hulka võib arvata vöö ERM A290:959, millel on rohelise südamega säravpunane kiri ja ERM 12101, mille kolm südamelõnga on kokku korrutatud punasest ja valge-roosa kirjust (neo?)lõngast. Muu kiri on säravpunase ja punakaslillaga. 20 saj algus.				
55.	ERM 12101	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.3 cm; pikkus: 211.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/648836		
56.	ERM A290:959	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.5 cm; pikkus: 243.0 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad) https://www.muis.ee/museaal-view/578281		

Püha	MuIsi andmed	Foto	Dateering
• Traksid			
57.	ERM A290:929	kirivöö, katke, Materjal lina; vill, Mõõdud laius: 2.5 cm; pikkus: 67.0 cm, https://www.muis.ee/museaal-view/577780	
58.	ERM A316:155	kirivöö, katke, vill; lina Mõõdud laius: 2.7 cm; pikkus: 66.0 cm Topo ERM: teadmata https://www.muis.ee/museaal-view/583689	
59.	ERM A290:926	kirivöö, katke, vill Värvus mitmevärviline (must põhi rohelise kirjaga ja siniste ja punaste joontega) Topo ERM: Kihelkonna, Topo ERM: Püha https://www.muis.ee/museaal-view/577777	
60.	ERM A290:945	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 3.0 cm; pikkus: 84.0 cm Topo ERM: Püha https://www.muis.ee/museaal-view/578267	
61.	ERM A290:1034	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 3.2 cm; pikkus: 2.5 cm (narmad); pikkus: 192.0 cm	

Püha		MuI Si andmed	Foto	Datee-ring
		https://www.muis.ee/museaal-view/579313		
62.	ERM A290:1038	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 8.0 cm (narmad); pikkus: 342.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/579317		
• Uued				
63.	SM 401 T 7	Ida-Saaremaa naise kirivöö Materjal villane (lõng) Mõõdud laius: 4.0 cm; pikkus: 75.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/296800		enne 1914
64.	ERM A593:8	kirivöö Materjal vill Mõõdud laius: 4.3 cm; pikkus: 17.0 cm (narmad); pikkus: 190.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/470192		
65.	ERM A831:133	Kirivöö, Materjal vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 13.0 cm (narmad); pikkus: 292.0 cm https://www.muis.ee/museaal-view/532172		ARS 1975

Lisa 3.11. Valjala kihelkonna kirivööd

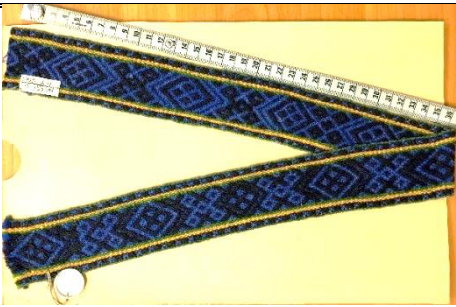
Valjala		MuSi andmed	Foto	Dateering
• Sinisel taustal punase keskkirjaga				
1.	ERM 11211/1-4	kirivöö, katke Materjal vill, lina Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 117.0 cm; pikkus: 8.5 cm (narmad) https://www.muis.ee/museaalview/563315		ligi- kaudu 1813
• Valgel taustal südamega				
2.	ERM 11435	kirivöö, katke Materjal vill; lina Mõõdud laius: 6.5 cm; pikkus: 7.5 cm (narmad); pikkus: 42.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/651122		Ligi- kaudu 1813
3.	ERM 11209	kirivöö Materjal vill; lina Mõõdud laius: 6.6 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 299.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/563313		Ligi- kaudu 1853
4.	ERM 14373	kirivöö Materjal lina; vill Mõõdud laius: 7.2 cm; pikkus: 7.5 cm (narmad); pikkus: 241.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/656429		
5.	ERM A290:859	Kirivöö tükk Materjal lina; vill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 7.0 cm (narmad); pikkus: 227.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/577242		

Valjala	MuI Si andmed	Foto	Dateering	
• Valgel taustal tumedakirjaline				
6.	ERM 11463	kirivöö, pulma, katke Materjal vill; puuvill Mõõdud laius: 6.0 cm; pikkus: 9.0 cm (narmad); pikkus: 30.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/518208		Ligikaudu 1843
• Tumedal taustal südameg				
7.	ERM 11462	kirivöö, pulma, katke Materjal vill Mõõdud laius: 6.3 cm; pikkus: 10.0 cm (narmad); pikkus: 43.5 cm https://www.muis.ee/museaalview/651571		Ligikaudu 1823
• Traks				
8.	ERM A509:1627	kirivöö, katke Materjal vill Mõõdud laius: 2.5 cm; pikkus: 82.0 cm https://www.muis.ee/museaalview/505587		
• Etnograafiline joonis Soome Rahvusmuuseumist				
9.	SUK12:29	vyö (emaste öö) Valjalasta Saaarenmaalta; piirretty Tarton museossa Mattila Johan Wilhelm, piirtäjä 1901 vaaka, värillinen, 32x48 cm arkilla myös SUK12:31-33 Kogumise koht: Saaarenmaa, Viro Kogumise aeg: 1901, tammikuu Mõõdud: : 15 x 16 cm https://www.finna.fi/Record/mus-ketti.M012:SUK12:29		

LISA 4. SAAREMAA KIRIVÖÖD PETERBURIS VENEMAA ETNOGRAAFIAMUUSEUMIS JA VASTAVUS ERMi VÖÖDEGA

	Peterburi VEM	ERMi vaste
Anseküla		
1.	880-30 	
2.	880-31 	ERM A290:879
3.	880-37 	
4.	880-120 	

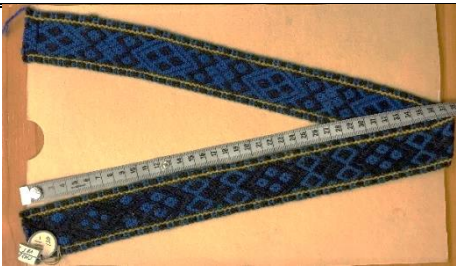
	Peterburi VEM	ERMi vaste
Jämaja		
5.	 881-20	
6.	 881-27	
7.	 881-29	
8.	 881-30	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
9.	 881-31	
10.	 881-32	
11.	 881-34	
12.	 881-37	ERM A290:896

	Peterburi VEM	ERMi vaste
13.	 881-42	
14.	 881-49	
15.	 881-52	
16.	 881-53	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
17.	 881-54	
18.	 881-55	
19.	 881-56	
20.	 881-57	ERM A290:902

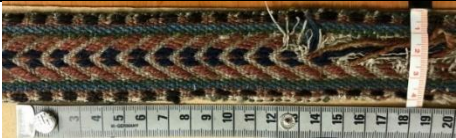
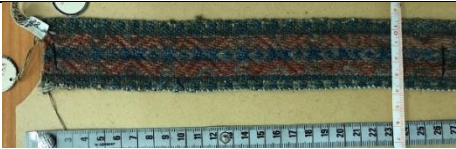
	Peterburi VEM	ERMi vaste
21.	881-59 	ERM A290:886
22.	881-61 	ERM A290:880
23.	881-70 	
24.	881-73 	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
25.	 881-130	
26.	 881-132	
Püha		
27.	 882-37	ERM A290:904
28.	 882-38	ERM A290:887

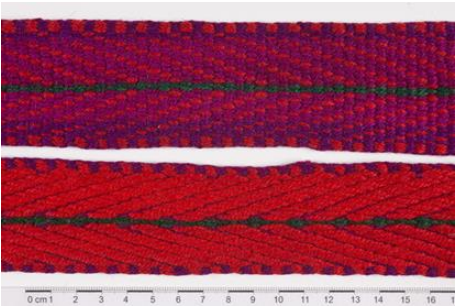
	Peterburi VEM	ERMi vaste
29.	 882-39	
30.	 882-40	
31.	 882-42	
32.	 882-44	
33.	 882-45	ERM A290:889

	Peterburi VEM	ERMi vaste
34.	 882-47	ERM A316:154
35.	 882-48	
36.	 882-49	
37.	 882-50	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
38.	882-53 	ERM A290:903
39.	882-54 	
40.	882-55 	
41.	882-57 	
42.	882-58 	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
43.	 882-64	ERM A290:1112 Mustjala
44.	 882-73	
Kärle		
45.	 883-18	
46.	 883-22	
47.	 883-23	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
48.	883-44 	ERM A290:805/ab Püha ERM A316:145 teadmata
Kihelkonna		
49.	884-5 	ERM A290:901

	Peterburi VEM	ERMi vaste
50.	884-6 	ERM A290:1042
Mustjala		
51.	885-64 	
52.	885-65 	
53.	885-67 	ERM A290:849
54.	885-70 	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
55.	885-71 	
56.	885-72 	ERM A290:1046
57.	885-73 	
58.	885-74 	ERM A290:856
59.	885-75 	ERM A316:131

	Peterburi VEM	ERMi vaste
60.	885-76 	ERM A290:1110
61.	885-77 	ERM A290:1113
62.	885-80 	ERM A290:1119
63.	885-81 	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
64.	885-84 	ERM A290:854
65.	885-85 	Peapaelad
66.	885-86 	ERM A290:1104?
67.	885-87 	

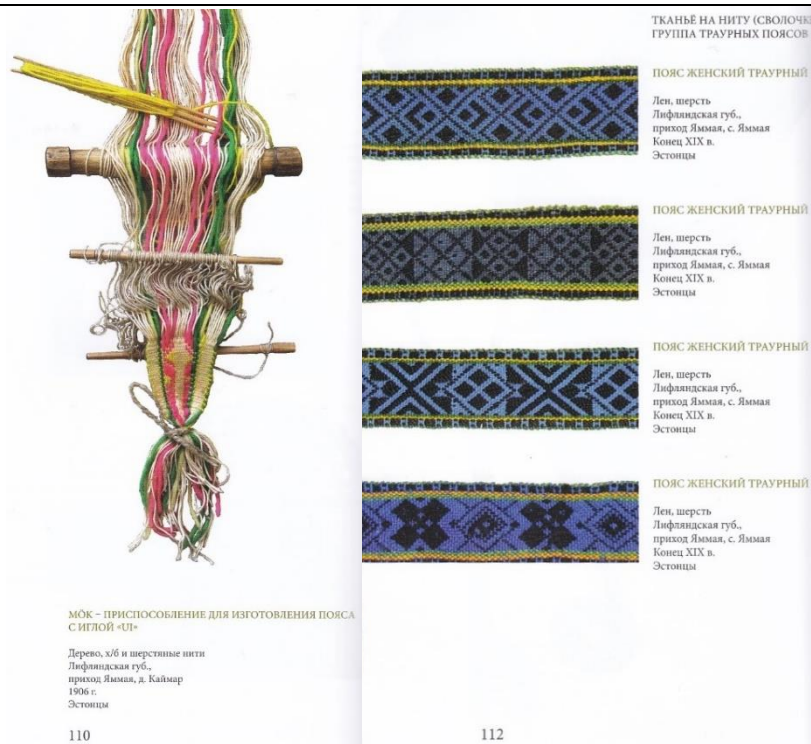
	Peterburi VEM	ERMi vaste
68.	885-88 	
69.	885-89 	ERM A290:1104?
70.	885-90 	ERM A290:1104?
71.	885-91 	
72.	885-136 	ERM A290:1104?

	Peterburi VEM	ERMi vaste
73.	 885-137	
74.	 885-xxx	
Pöide		
75.	 888-16	
76.	 888-18	ERM A290:873

	Peterburi VEM	ERMi vaste
77.	 888-19	
78.	 888-25	
79.	 888-29	
80.	 888-31	
81.	 888-33	

	Peterburi VEM	ERMi vaste
82.	 888-34	
83.	 888-37	ERM A290:865
84.	 888-38	

Veel Saaremaa võid Peterburi VEMi välja antud raamatust (Kalašnikova 2014, lk 110-121)

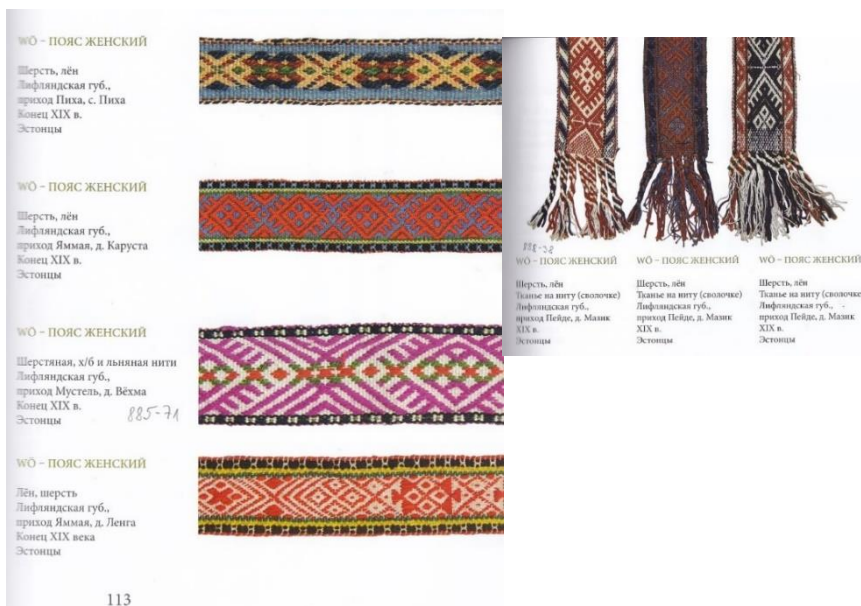

Lk 110: Jāmaja
vöö algus.

Lk 112: Neli Jä-
maja leinavööd.

Lk 113:

1. Püha kihel-
konna vanemat
tüüpi heledapõh-
jaline vöö
2. Jāmaja sini-
sepõhjaline vöö.
3. Mustjala
885-71.
4. Jāmaja (sar-
nane ERM
A290:1010).

Lk 121:

1. Põide 888-38
2. Põide
3. Põide

Kõik vööd on 19.
sajandi lõpust.

Lk 118-119 on veel kolm Jāmaja vööd, aga need on eelnevas tabelis olemas: 881-53, 881-56 ja 881-56.

SUMMARY

The aim of Piia Rand's master's thesis „Estonian pickup woven belts: their parish-based peculiarities on the example of Saaremaa“ (2020) is to define sets of distinctive peculiarities of Estonian pickup woven belts depending on the parish on the example of Saaremaa pickup woven belts. According to the system developed for Saaremaa, it is possible to proceed with the study of the following areas.

The main research question of the master 's thesis was: what are the peculiarities of pickup woven belts of each parish? In other words, the goal was to determine the sets of features of pickup woven belts used in the respective parish. In order to do this, it was necessary to find out which indicators or groups of indicators describe parish-based peculiarity of pickup woven belts. In most cases, it is not possible to identify an area with a single feature. However, sometimes one single feature can fully characterize an area.

In the first chapter of the research were considered parts of both Estonian pickup woven belt and belt pattern. Typologies have been compiled for the belt pattern parts and process of making fringe ends. This chapter gives an overview of pickup woven belts of Estonia and Saaremaa belts were used as examples where possible.

Second chapter concentrates on Saaremaa pickup woven belts. Initially, they are described by parishes and where possible, time-based typologies or groups by pattern types have been compiled. Next come generalizations about the whole Saaremaa. Distribution maps have been prepared for various indicators, as well as tables for various indicators.

The analysis of Saaremaa pickup woven belts is based on 373 belts (339 from the Estonian National Museum, 24 from Saaremaa Museum, 4 belts from the National Museum of Finland, 6 belts from the book (Kurrik 1938)). In addition, 84 belt images from the Russian Museum of Ethnography were taken for comparison. A total of 457 Saaremaa pickup woven belts have been studied in addition to background research in the materials of the Ethnographic Archive of the ENM.

As an appendix to the master's thesis, one example table of Püha parish is presented, generated from Excel-based spreadsheets (Appendix 1).

Appendix 2 illustrates types of border pattern of pickup woven belts, which the author has found so far on Estonian pickup woven belts. This is a development of the author's article, which appeared in *Studia Vernacula* (2018).

Appendix 3 is a database of Saaremaa pickup woven belts. It is an abridged format of database of Saaremaa belts by belt types or periods. The database contains the museum number, short data, MuIS link and one image for each belt. You can find more information about the legend using the MuIS link, but not all the data is included here for space-saving reasons. If there is a problem with the MuIS image, the image taken by the author is there. Dates, if there are any, are listed in a separate field.

Appendix 4 consists of Saaremaa belt images from Russian Museum of Ethnography in St. Petersburg and the ENM matches found for them with number and picture. At the end of this appendix there are belt images published in the issue of this museum (Kalašnikova 2014).

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents (Tartu Ülikoolis lõputöö juurde lisatav lihtlitsents) Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Piia Rand,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose EESTI KIRIVÖÖD: NENDE KIHELKONDLIKUD ERIPÄRAD SAAREMAA NÄITEL

mille juhendaja on Inna Raud,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi. autori nimi

19.05.2020